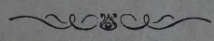
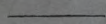

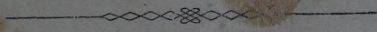
Sehta, daba, pasaule.

Zeturta grahmata.

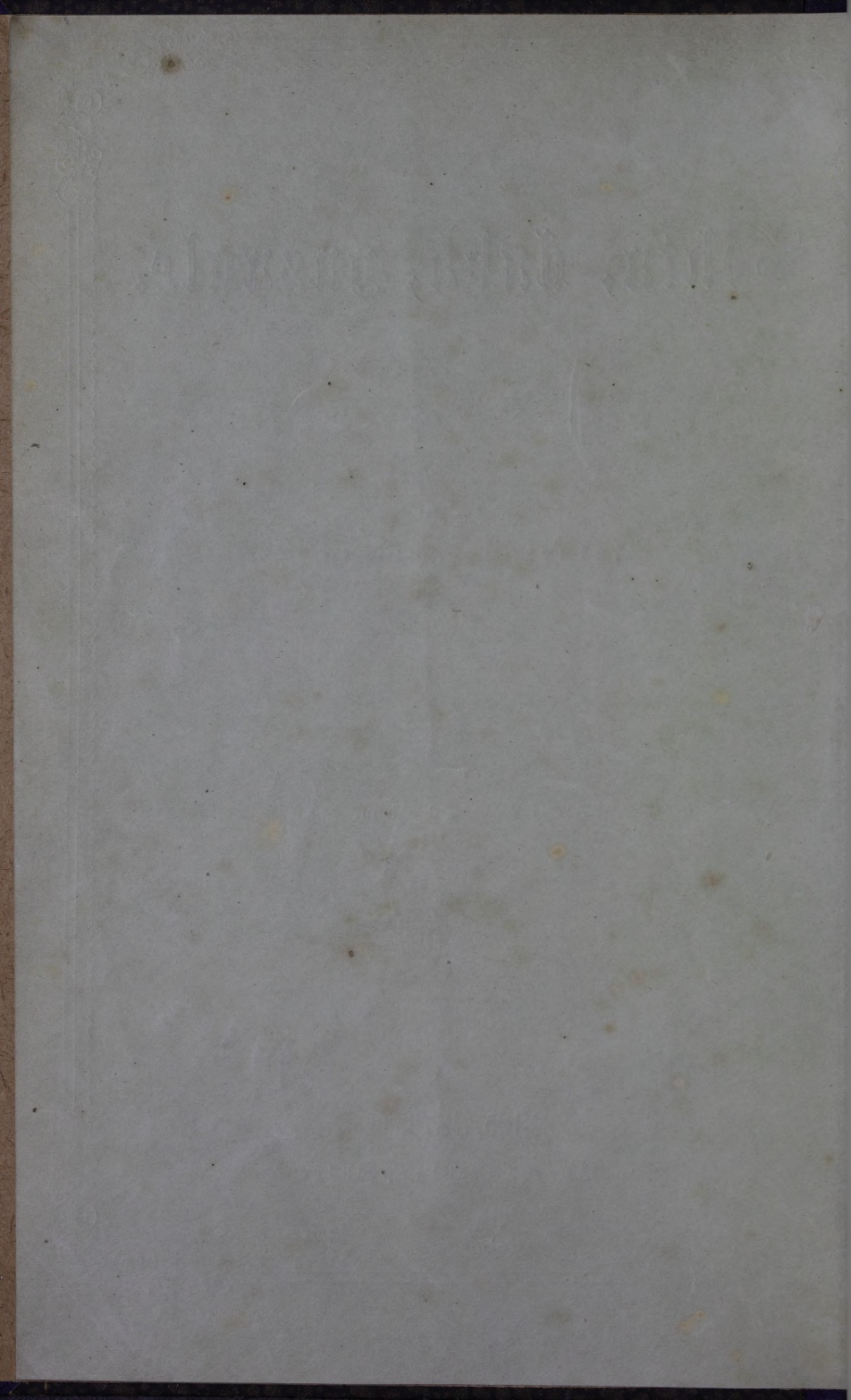
Ar 12 bildehm.

14303
Sehta

Rigà, 1873.

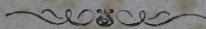
K. un M. Busch brahīu apgahdeenà.

L ⁰/₁₉₂

Sekta, daba, pasaule.

Ervin Lanting

Zeturta grahmata.

Ar 12 bildehm.

Rigâ, 1873.

K. un M. Busch brahîu apgahdeenâ.

1953

082
Pērb. 1969. g. 24. XI

L. V. B.	
N ^o _____	In. <u>118. 8/4</u>

1960

(28)

0309046442

No zensūres atwehlēts. — Rīgā, 7. aprīlā 1873.

Eespests pee H. Laakmanīna Tehrpatā.

Preekschwahrds.

Patlaban jaw kahdi diwpazmit gadi aištezejuschi, kamehr „sehtas, dabas, pasaules“ trescha grahmata gaismâ isnahkusi. Par scho laikmetu muhsu literatura labu soli us preekschu paspehrusi. To redsam, latwiskas grahmatas un muhsu laikrakstus tuwaki apluhkojot un noswerot. Zik leels nopelns pirmejo sehtas, dabas, pasaules daļu apgahdatajam, Jurim Allunanam, pee tam peekriht, to israhdihs kahds raksts, kas preeksch nahkoschas daļas jaw apsolihts. Sché tikai lai peeminam, ka sewischki Juris Allunans muhsu literaturu us augstakeem zenteeneem wirsinajis, kamehr Latweeschi paschi atkal drihkst ka swabadi zilweki par sawejeem ruhpetees un zihnitees. Ka sinams, tad tee Latweeschi, kas dabuhn plaschakas skolu mahzibas, noschkirahs zaur zaurim us diwi daļahm. Tee weeni atraujahs daschadu eemeslu dehļ no sawas tautas waj pa wisam jeb waj no ta darba, kas katram kreetnam tauteetim sawai tautai par labu jastrahda. Tee otri turpretim turahs ka dsihwi tautas-koka sari pehz Deewa, dabas un zilweku wisswehtakeem likumeem pee sawu tehwu dsimuma. Pee scheem otreem peedereja ari Juris Allunans. Wiņa raksti, sewischki wiņa dseesmiņas israhda juhtamu ihgnumu pret

nezilwezigo un pretدابigo ahkstischanos ar sweschu ahdu un sweschahm spalwahn. Un kad Jura Allunana weselee graudi úskriht ús kahda neapmulsinata jeb nesajaukta jau-nekĵa sirds-tihrumu, tad tas dšihwê eestahdamees weegli nogidihs, pa kuru roku Latweetim jastaigà.

Dauds no muhsu tagadejeem raksteem naw zits ne kas kà tikai turpinajums no ta darba, ko Juris Allunans muhsu rastneezibas laukà ússahzis. Kad nu „sehta, daba, pasaule“ lihdš schim wehl turpinataja nebij atradusi, tad apñehmos jaw preeksch kahdeem gadeem schai grahmatai turpinajumu ísgahdaht. Negaiditi schkersli aiškaweja scha nodoma ísdarischanu. Tagad darbs jaw tik tahĵ weizees, ka ar lainpigu draugu peepalihdšibu „zeturta“ grahmata war ĵaudis íseet. — Waj mums buhs daudš maš laimejees, zeeni-geem lasitajeem scheit preeschâ zeltus rakstus tahdâ pat garâ sagadaht, kahdâ pirmo trihs daĵu raksti sarakstiti, par to leezinahs kritika. Bet to mehs gan šinam, ka tahdam darbam nizinataju un kengataju netruhks. Tee wahrdi, kurus J. Allunans ús saweem „zeenijameem lasitajeem“ preeksch diwpazmit gadeem runajis, šihmejahs ari wehl ús muhsu laiku behrneem, kaut gan laika-gars ari muhsu starpâ stipri zihnahs, senaku laiku aišspredeenus ísnihzinadams. Allunans toreis rakstija: „Tagad jaw trescha grahmata no schi raksta ĵaudis eet, un rakstitajeem pa tam deesgan laika bijis tahs walodas dširdeht, ko par primahm daudšina. Té nu šinams spredeju daudš ir, un tapehz ari spreadumi buhs dašchadi. Ziti, kas schkeetahs buht jo zeenigi un jo gudri, saka: „neeki bijuschi, neeki buhs! Latweetis ar sawu wahju prahtu nebuht nepaspehĵ tik augstas leetas sawâ galwiñâ sañemt! Schehl tik par teem puhliñeem, ko

rakstitaji schihs grahmatas rakstidami wolti iŝschkehrde! Jo no mulkigeem lasitajeem wiñi ne kahdu pateizibu nepeedŝihwos.“ — — — „Bet skaudiba, tà raksta Allunans tahlak, atkal zitadi spreesch un doma: „ja Latweetis paliks gudrs un prahtigs, ko tad mehs, kas esam skolàs bijuschi un mahkam pa wahziski runaht, ar sawahm gudribahm eesahksim? Zaur ko tad mehs no Latweescheem iŝschkirsi-mees?“ Sewischki Widŝemê*) schahdi skaugi pa tuhkstoscheem atronami starp pascheem Latweescheem, kas kahdus wahrdus pa wahziski eemahzijuschees waj ari augstakàs skolàs bijuschi neŝina, zik augsti sawu snuki zelt. Schahdi puskoka-lehzeji gudribas grahmatas Latweeschu walodâ redŝedami tà trako, ahkstahs un ahlejahs, ka tihri jadoma, ka leetuwers wiñus jahda. Jo wiñi it labi paredŝ, ka gudribas ir wiñu leelakais eenaidneeks, un ka wiñi zaur to, ka ŝaudis gudribâ peeñemahs, paleek par lauŝchu apsmeeclu.“

„Ziti atkal, tà beidŝ Allunans sawu rakstu apspreedeju sijajumu, weenteesigi Latweeschi buhdami, saka: „Ko lai mehs ar pasaules gudribahm eesahkam? tahs muhs teescham debesis neewedihs!“ Uŝ scho jautaschanu jaw muhsu kungs un meisters Jeŝus Kristus atbild sazidams: Eset gudri kà tŝchuŝkas!“ Matt. 10. 16. Teescham mums wajaga gudreem buht kà tŝchuŝkahm, lai mehs ar wilkeem sanahkdami neteekam salaupiti kà beŝwiltigi baloŝchi. Sché tchuŝkas gudriba nu ir pasaules gudriba. Tapehz tad Jeŝus Kristus pats mums pawehl, pasaules gudribas eeman-tot un wiñas leelâ godâ tureht.“

Par scheem no Allunana uŝŝihmeteem spreedejeem

*) Waj Kurŝemê tahdu naw?

šinams naw daudz ko bailotees, kaut gan wiņi skahdeht skahdè. Mums meerigi un lehni, neschaubigi un droschi jaisdara saws peenahkums. Jo mehs esam pahrleezinati, ka Juris Allunans „sehtai, dabai, pasaulei“ pareišigu noluhku eerahdijis, išsazidams: „Schahdas gudribas, kas muhs us to kreetnus taisa, sawus darbus pareiši pastrahdaht, pasaules buhschanu pašiht, un starp dašchadeem laudim attrahpites (attaptees), schahdas gudribas mums wajaga jo ruhpiigi eekrahtees. Us to nu, lai Latweeschi pee schihm ļoti wajadsigahm pasaules gadribahm war peekluht, schihs grahmatas sarakstitas.“

Muhsu literaturai gadu no gada jo wairak usselot, atspirgst un peeņemahs aridšan muhsu waloda. Un kad nu ari augstakas kahrtas Latweeschi nemahs sawas dšihwes wajadsibās sawu tehwu-walodu peekopt, tad šinams waloda pasaude ahtri ween senako kalpibas weidu. Bet, „kur malku zert, tur skaidas kriht.“ Tadehļ tad un aridšan muhsu walodas leetā dašchadas skaidas saraduschahs, sewischki pee muhsu ortografijas. Muhsu noluhks ir, zaur scho grahmatīnu daudz maš pee ortografijas pahrlaboschanas peepalihdšeht. Ka muhsu lihdšschiniga ortografija newar ilgi turetees, to paredš ik katrs, kas lehnā prahtā par scho leetu mahk spreest. Bet kà lai to preeksch mums wisderigako rakstibu išgahdajam, par to wehl buhs ko pahrrunaht, eekam pee gala spreaduma kļuhsim. Ja laimesees, tad par scho leetu pahrrunasim jo plaschaki nahkoschā „sehtas, dabas, pasaules“ daļā. Schoreiš tik peeminams, ka mehs pee tahs rakstibas turejuschees, kas jaunakās grahmatās un „Baltijas wehstnesi“ atronama. Mehs ari neesam pirmee, kas Latīnu burtus išleetajuschi, jo tos atronam jaw senakōs Latweeschu

rakstôs un jaunako laiku grahmatâs. Turklaht wiñi ik katram pašihstami, kas mahzijeas latwiski rakstiht. Dubultneeki atmesti un „h“ jo retaki isleetahts ne ka zitur mehdš dariht, sewischki pee Latweeschu „o“ (oh) wiñsch gluschi newajadšigs. Drušziñ neerasts warbuht kà buhs mihksta „f“ eesihmejums proti: s. Bet weenadibas dehł un tad šinams ari weeglakas eemahzischanahs labad, mehs schè to šihmiti isleetajuschi, kura ari atronama tai „Kreewu-Latweeschu-Wahzu wahrnizè“, kas pehrn łaudis isnahza. Spreedums scheid deesgan weeglis. Ja mehs zitas mihkstahs skaņas zaur sihmiti (') noschkiram no zeetajahm, kadehł tad pee s un s glušchi otradi jadara.

Mehs rakstam: zeeto k beš sihmes, bet mihksto k ar sihmi,

„ g	„	„	g	„
„ l	„	„	l	„
„ n	„	„	n	„
„ r	„	„	r	„

tadehł jaraksta zeetais s (f) beš sihmes un mihkstais s (f) ar sihmiti. Turklaht mums tad newajaga trejadus burtus leetaht, ka lihdš schim, proti f, f, s, kur tak jaw ar diweem peeteek. Rahdahs, ka schi ortografija buhtu preeksch skoleneem weegla un peenemiga. Bet ka jaw sazihts, tad scheid ne buht nebij galaspreedums ortografijas leetâ nospreešchams. „Pahrbaudeet wisu, kas labs, to patureet.“

Par to leezinadams, kà schi grahmatiņa zehlusehs un kahds wiñai noluhks, newaram atstaht nepeeminetu, ka brahči K. un M. Busch kungi par grahmatiņas isglihtojumu ar dewigu roku gahdajuschi. Wiñi lika wisas preeksch schihs daļas wajadšigahs bildes sewischki isgreest.*) Ari Laakmann kungs Tehrpatâ naw wajadšigo

*) Rigâ no kokagreesjeja Karļa Kronwalda.

naudas šumu leedšis preeksch lihdš schim truhkstoschu burtu apgahdaschanas.

Tà tad waru, saweem lihdšstrahdneekeem par stipru peepalihdšibu pateikdamees, „sehtas, dabas, pasaules“ zeturto daļu klajotnē islaist, ar to zeribu, ka wiņa atradihs daudš prahtigu un ušzihtigu lasitaju. Lai ari schihs lapiņas dod muhsu darbu „kengatajeem“ taisnu leezibu par to, pehz ka mehs zihnamees zaur saweem rakstu-darbeem.

Kronvalda Atis,

šeminara-skolotajs.

Tehrpatâ, marta mehnesi

1873 gadâ.

Ernsta Glüka nopelni,

kurus mehginajis aprakstiht

Kundsînu Kahlis.

Ihstam tikumam ihsta slawa.

Bijuschu laiku gahjeenus apluhkojot un no wiñeem mahzotees isprast tagadejas deenas, mums weetu weetahm japaleek apdomigi stahwam. Waj nu mums leeli, swarigi notikumi ihpaschi eewehrojami, kuri ilgôs laikôs pamašam dšimdami tautas dšihwi pawisam pahrgrošijuschi, jeb waj atkal dašchi wihri muhsu garam preekschâ stahjahs, kuri ar wehsturigeem notikumeem alašch mehdš kopâ buht un tos paskubinaht, brihšcham tomehr it atschkirti stahw un nesaprasti no sawa laika laudim, — tahdi wihri, kuri eeksch sewis weselu zilti saweenodami un wiñas wahjibas pahrspehdami, zaur darba spehkeem grošchus sawâs rokâs pañemdami sawus kuhtrumâ un nepraschanâ eegrimuschus lihdšzilwekus is mahñu dubleem ispesti un zaur to aprahda, kahds zelsch turpmak eijams un meklejams. Nahkamas pa-audšes, meesas un gara brihwibâ atjehgdamahs, nes pateizibas šeedus saweem leeleem labdareem, wiñu nopelneem akmenî waj warâ peemiñas zeldami. Bet schahda peemiña, kas wairak ahriga buhdama tik zaur leeleem gabdekleem sasneedšama, naw weenigâ un dašchreis ari ne labakâ. Turpretim leelu wihru augstas zenschanahs wisai plaschai pasaulei taisni zaur raksteem sludinot war ik katris sew dšihwes mahzibu smeltees, wahrdôs un darbôs par preekschšihmi nemdamees tos, kuri zaur sawa darba sekmi un saweem tikumeem par nemirstigeem kłuwuschi un paschi sew monumentu zehluschi, kas stipraks

un pastahwigaks par wara un akmeņa stabeem. Ja nu kreetnus darbus rakstôs un runâs atšihstot, mehdš paschus darba daritajus un weizinatajus godaht, tad lai ari mehs tahdâ wihšê pateizibas šeedus šeedojam pakawedamees pee wihra, kursch sawu dšihwes gabjumu gan jaw sen nobeidšis un pahrak pa pusotra simts gadeem wehsâs smiltšs dus, bet kura nopelni no šemes wirsus nešudihs, kamehr ween Latweeschu tauta dšihwos. Mehdš mums nerahtnigu nepateizibu pahrmest; lai zenschamees parahdiht, ka mehs no behrnu autiņeem iswihstijuschees šinam ari zeeniht, kas pateesi zeenijams.

Tas wihrs, kura dšihwi un nopelnus, tiklab preeksch Latweeschu tautas, ka ari wisas plaschas Kreewu walsts, lai ar ušmaņu apluhkojam, ir nelaika Aluksnes mahzitajs, prahwests Ernsts Glükis, sawâ šinâ ari pa „Latweeschu Luteru“ sauzams. Gan buhsim pa Glüki kahdreis dširdejuschi; tomehr wiņa dšili puhliņi mums wehl pa daudš seklu pašihstami. Kam kahrojahs sinaht, ko wiñsch tik brihnum' daudš preeksch mums sapelnijees, tam waram ihsi atbildeht: Glükis mums Latweescheem pirmais muhsu walodu godâ zehlis, wiņas dšilu dšihwu spehku israhdidams. Mehms zilweks šinams nelaimigs, bet mehma tauta wehl nelaimigaka; tautai beš sawas walodas jaet bojâ, t. i. ta nespehj ilgaki sewischka tauta buhdama pastahweht; tadehl ir tautas waloda tautas dšihwiba.

Lai waretum Glüka nopelnus jo labak noswehrt, apluhkosim pirms, ka tolaik un eepreeksch Latweeschôs iskatijahs.

Wezo Egipti muhsu tehwušemê gan ne kas neatgahdinahs, jo pee Egiptes gaļas podeem muhsu tehwi ne kad nebuhs barojuschees, no ta laika, kamehr wiņu sadšihwi dašchadi kari trauzeja un postija; tomehr Egiptes tumsiba (šinams garigâ šinâ) wiñus apklahja pilnâ un pahr pahreijamâ mehrâ weselu pus gadu tuhkstoti. „Kopâ sañemot“ — tà raksta nel. Ulmaņa tehws*) — „ir muhsu laušču isglihtoschana nokaweta: zaur

*) Luhko eeksch „Mittheilungen und Nachrichten für die evangel. Geistlichkeit Russlands“, VII. 2. pag. 105.

garajeem wehrdšibas laikeem, zaur to, ka waldneekeem un pawalstneekeem katreem sawa waloda, zaur agro laiku gruchteem kareem un peemeklejumeem, zaur waldibu mainišchanos, zaur to, ka par laušču apgaismoschanu tik weenai kahrtai bij brihw spreest, kura wisapreeksch tik ar sawahm teesibahm nodarbojajs, tahs turedama un glabadama; tad ari zaur wisas šemes ehrmotahm buhschanahm. Pa wisu Widšemes wehsturi jaw atronams negehligais karsch starp mahzitajeem un muišchneekeem un jebšču no reformazijas laikeem mahzitaji ar muišchneekeem nespehja wairs spehkōs mehrotees, tomehr schee wiņeem ne maš negribeja ihsti uštizeetes, ihpaschi tautas leetās. . . .“ — Garo laika gabalu, no 12. lihds 16. gadu simtenim, lihds kamehr reformazijas stari atspihdeja, Latweeschi nešinaja no Kristito Deewa un wiņa swehta wahrda it ne neeka; preesteri, kam peenahzajs tautas sirdis no gara meega modinaht, pa leelakai daļai „Newahzeeschu“ waločas neprašdami, padewahs dšerschanai un ziteem netikumeem. „Der Priester“ — saka Tetsch eeksch sawas Kuršemes bašnizas-wehstures — „waren anfänglich nur gar wenige im Lande und unter ihnen dazu noch die mehresten ungeschickte, rohe und wüste Leute, die ausser den Kappen wenig priesterliches mehr an sich hatten.“*) Wiņi mehdša kahdus norakstus, zits no zita paņemdami, ļaudiņ preekschā lasiht; bet nedš tee paschi, nedš klausitaji ko saprata; tee ari stahstija ka Deews — esot Deews, welns — welns, ele — ele, bet zita neka wairak. No wirsbiskapa Kaspara Linde's teiz, wiņsch gan esam apkahrt brauzot sawas eenahkschanas apluhkodams šemneekus pahrklauschinajis; kursch no pahtareem ko pratis, dabujis papilnam ehst un dšert; ziti ari ko dabujuschi, proti — — pehreena.

Bet ari no tizibas atjaunoschanas gadeem lihds pat 'Sweedru laikeem tizibas-un zitas mahzibas pee Latweescheem gandrihš

*) Tetscha Kuršemes bašn. wehsturē: III. pag. 102. Pa latwiski: Preesteru bij eesahkumā ļoti maš schaī šemē, tee paschi pa leelakai daļai neweikli, rupji, nekreetni ļaudiš, kureem tikai apgehrbs pehz preesteru kahrtas bij.

ne maś naw sekmejuschahs; kungeem gribot un pawehlot tik laudis pahrgahja no katoļu us Lutera tizibu. Laika rakstneeks Baltašars Rusows stahstidams par bagatu un ari nabagu laušchu, augstu un šemu kahrtu dšerschanahm un plihtheschanahm, suhdšahs, ka ne weens no Deewa ne ka nešinot, bet tik palaidņu dšihwei padodotees, pirmkahrt tadehl, ka wisâ šemê naw ne weenas kreetnas skolas, kas tatschu ja ne wairak Newahzeeschu walodas puspratejus par mahzitajeem buhtu warejusi išaudšinaht; skolu truhkuma dehl bašnizas stahwot gadeem tukschas un sagruwuschas. Otrkahrt tadehl, ka kur kahdi mahzitaji esot, tee tik Wahzeescheem wahziski mahzot; Newahzeeschu šemneeki, sweschas walodas neprasdami, paleekot no bašnizas mahjâ un eedraudšejotees ar palaidnibu. Treschkahrt tadehl, ka mestru kungi un biskapi par nabagu šemneeku dwehselem ne neeka nebehdejot šinadami, ka tee ne-esot sawâ tehwu šemê u. t. j. pr. Lutera mahzibai jo gadus jo wairak išplatotees un zaur to grahmatu wajadšibai wairojotees bij Wahzu un 'Sweedru mahzitajeem wisuwajadšigahs grahmatas preeksch Latweescheem ja-apgahda; bet to tik wairak darija truhkumam speešchot, ne ka no laba prahta. Tahdâ wihšê tad pirmâ tà sauzama „Latweeschu rokas grahmata“ 1587. gadâ laudis nahza; wiñâ atradahs: 1) Newahzeeschu Dahwida dšeesmas un garigi dšeedajumi (*Vndeutsche Psalmen vnd geistliche Lieder oder Gefenge.*), 2) ewangeliji un lekzijas us wisahm swehtahm deenahm gadskahrtâ, 3) muhsu Pestitaja zeeschanas un mirschanas stahsti. Schi grahmata kļuwa rakstôs speesta ihpaschi tik preeksch Kuršemes un 'Sengales, leelkungam Gothardam Ketleram pawehlot, kursch tahdâ wihšê Latweeschu rakstneezibu dibinajis. Kahdus gadus wehlak, 1615, schi pate grahmata, drusku tik pawairota, nahza rakstôs Rigâ, preeksch Widšemes Latweescheem. Schi rokas grahmata bij ilgu laiku ta weenigâ; wiņas walodu un ortografiju lasot, ta gandrihs ne maś naw saprotama; tadehl ari wiña wairak paschu mahzitaju rokâs palika, ne ka laudis weetu atrada. Pirmais ta laika teizami peeminams wahrds ir Juris Manzels, kas Tehrpatâ par

profesori un pehzak Kursēmes leelkungam Jelgawā par mahzī-taju bij. Wisu pirms Manzels pahrloboja un pawairoja augschā minetu rokas grahmatu 1631. gadā, tulkoja 'Salamana sakamus wahrđus Latweeschu walodā (1637), apgahdaja tad pirmo Latweeschu wahrđnizi, kuru par, „Lettus“ nosauza, pahrzehla Sīhraka gudribas grahmatu un sarakstija 1654. gadā, ka pats saka „sen gaidito“ Latweeschu sprediku grahmatu. Peeminams, ka Manzels wisōs sawōs rakstōs jaunu pahrlobotu ortografiju eeweda, bet ta tik retus zeenitajus atrada. Ap to paschu laiku mums otris peeminams wihrs parahdahs: Kristjans Fūrekers, Dobeles Latweeschu mahzitajs, kas Latweeschu gramatiku eesahkdams sarakstiht, labu preekschīhmi saweem amata beedreem dewa; beš tam ir Fūrekers mums wisu jaukakahs garigas dšeesmas atstahjis, no kurahm dašchas, pahrlobotās, wehl scho baltu deenu muhsu dšeesmu grahmatās par jauku rotu ušskatamas.

Wiss schis eesahkums Latweeschu rakstneezibas laukā sazehlahs Kursēmē; jo Kursēme meera laikus wairak baididama, bij wispahrigi tahlak tikusi ne ka Widšeme, ar saweem dašchadeem kareem nopihdamahs. Bet 'Sweedru waldibai sah-kotees likahs ari tur meers esam mahjās. Muišchneekeem peekodinaja šemneeku behrnus skolā laist un preeksch walsts amateem audšinaht. Bet kļuwa atbildets: Muišchneeziba atšihstot par labu, šemneekus pee brihwibas nepeelaist šinadama, ka paschi šemneeki wairak wezahs buhschanas zeenijot, ne ka kaut kahdus jaunus eezehlumus. Uš brihwi atlaisti wiñi buhschot pee saweem kungeem atreebdamees šemi ar asinim pahrpluhdinaht. Beš muišchu waldibas un ihpaschuma teesibahm newarot ne weens muišchneeks dšihwot. Esot ari Poļu kehnišch Stefans gribejis šemneekeem bašnizas un skolas zelt; bet tee luhguschi, lai atļaujot teem tahs paschas wezahs, rupjahs eeraschas, zaur ko kehnišch pee tahda spreeduma nahzis: „Phryges non nisi plagis emendantur,“ t. i. tikdaudš ka: tahdi šemneeku laudis tik zaur pahtagu labojami. — Naw ko brihnotees, ka tahdā wihsē 'Sweedru kroetnā kehniņa Gustawa

Adolfa pawehle palika nepaklausita, jaunajā Tehrpatas uniwersitetē ari latviski un igauņiski mahziht. Muišchneeziba aišbilingdinadamahs, ka tai jaw darba deesgan mahzitajus ušturot, pastahwigi atsazijahs lihds pat 1687. gadam semneekem mahziba palihdsieht. Latweeschi bij wehl meesigi un garigi wehrgi un leelaka dala tahda pat tumsiba un mahuots, ka tolaik, kur wehrgu buhschana sahkahs t. i. gandrihs peezus gadu simteus atpakaļ. Gan bij daschi kreetni wihi sawu tuwaku nelaimi sajušdami teem par labu sawas balsis pazehluschi, bet tahs nekluwa pa leelakai dalai paklausitas. Tahdu wihru wahrdu, kurus augscha peeminejahm, bij retums; wiñus wareja pehz pirksteem isškaitiht; un tomehr gaidija wesela tauta, kura sewi simteem tuhkstoscheem skaita, pehz glahbschanas saukdama us paliga.

Latweeschu buhschanahm ahrgi nn eekschkigi tik behdigi iskatotees Ernsts Glukis 1673. gada us Widsemi atnahza. „Gan esmu sweschineeks schini semē“ — ta wiñsch pats raksta — „tomehr nespehju sawai tehwušemei, par kuru es schē sweschumā buhdams Deewu luhdsu, deesgan pateiktees par tahm mahzibahm, ar kurahm ta mani no behrnu deenahm sagatawinajusi Deewam kalpot schini semē un kehniņa majestetē (Sweedru kehniņam Kahrlim XI.); jo no sawa 21. gada es esmu ne tehwušemei bet Widsemi uštizigi un uszihtigi kalpojis. Es esmu Wetinē 'Sakschōs dšimis, no sawa tehwa pirmahs mahzibas baudijis; tad Altenburgā skolā ghajis, Witenbergā un Leipzigā wezahs walodas studeerejis un teologijas kursu beidšis; 1673. gada es mahzitajs buhdams us Widsemi aišghaju, kur es latviski, igauņiski, kreewiski un slawoniski ismahzijos.“ — Mehš eepašihstamees te ar wehl it jaunu, bet garā bagati apdahwinatu zilweku. — Muhsu Ernsts ir saweem wezakeem jaunakais dehls; wiņa tehws bij mahzitajs. Kahdā Glūku familijas usglabatā bihbelē lasams, ka diwi wezaki brahli miruschi, un „Ernsts, muhsu pastarits, weenigs behrns aišghaja pa Mikeleem 1665. us Altenburgu skolā. Lai Deews dod mums preeku pee wiņa peedšihwot!“ Webers

eeksch sawa raksta „Verändertes Russland“ II. 24. sauz Glūka prahwestu par kreetnu un wehsturê muhšchigi peeminamu wihru; ne tik ween ka „nomen“ un „omen“*) pee wiña atgadijuschees, bet ari tadehl, ka tas ar Mahrtiñu Luteru weenâ mehnescha deenâ dšimis (10. nowemberî 1652. gadâ), ar Deewa wahrdu mahzibahm tschakli nopuhlejees un Kreewušemei labumu un swehtibu atnesis.“ — Uš Widšemi atnahzis Glūkis tuhdaļ Latweeschu behdu buhschanas eewehroja; winam kehrahs pee sirds ļaušchu nepraschana un mahñu tiziba. Nomanidams, kur waina meklejama, tas ar sawu gaischu prahtu tuhdaļ nogida, kas wisu pirms wajadšigs un darams un kà turpmak lihdšams. „Pirmais truhkums“, — tà wiñsch pats stahsta — „kuru es schini šemê atnahkdams, lai gan ar jaunekļa azim eeraudšiju, bij tas, ka Latweeschu bašnizai sawas bihbeles nebij un ka tadehl ar Deewa wahrdeem Latweeschu walodâ gaušchi behdigi (gar jämmerlich) iškatijahs. Lai apdoma, kad Deewa bašnizai Wahžšemê waj 'Sweedrôs sawâ walodâ bihbeles nebuhtu, nedš nebuhtu bijis, kur gan nabaga dwehseles patwehruma atrastu? Išstum sauli no pasaulis un tew zits ne kas neatliks, ka beesā tumsiba un aklis bešdibens. Tadehl saka zeen. Maurizijs pareiši: ari man gribot Witenbergas uniwersitete bojā ne-ees, jo wiña mums dewusi dwehseļu gaismu un dšihwibas grahmatu**). Tas mani skubinaja scho (Latweeschu) walodu — ka Deewam biju solijees — it kreetni pahrmekleht un eeksch tahs mehginatees.“ Mehs redšam, ka Glūkim jaw paschā eesahkumā, uš Widšemi atnahkot, leelais noluhks bij radijees, kuru wehlak išdarot wiñsch swehtibas un labklahschanahs pamatu wisai Latweeschu tautai zehla. Swehtâ kristibâ tas bij nopeetnu zenschanos mantojis, pa skolahm mahzidamees gaischu prahtu

*) Nomen = wahrds; omen = apšihmejums. „Nomen est omen“ Latiñu sakams wahrds, tik daudš ka muhsu „kahds wahrds, tahds wihrs.“ Glūka krustams wahrds un pawahrds nošihme „nopeetnibu“ (Ernst) un „laimi“ (Glück).

***) Tas šihmejahs uš Mahrtiñu Luteru bihbeles tutkojumu Wahzu walodâ.

sew eeguwis, nu wehl peenahza klaht, ka darbeem wairojotees pate laime wiñam laipni ušsmajdija. Kad ko leela grib isdariht, tad wajag ari leela spehka; muhsu Glükis atrada spehku, mudinataju un patwehrumu eeksch sawa drauga un padomneeka, toreisigà generalšuperdenta Jahña Fischera, kas ar wiñu reisê 1673. g. bij uš Widšemi atnahzis un kura nopelni ari arween godâ peeminami. Fischers bij Glükim alašch par widotaju un paligu pee augstakahm teesahm un zaur sawu angstu amatu bij tam eespehjams lihdš pascham kehniñam Glüki pawadiht; peeminams, ka Fischera zeltâ grahmatu speestawâ, Rigâ, pirmâ Latweeschu bihbele rakstôs isnahza.

Pee sawa mišsu darba, swehtos rakstus no Ebreeschu-un Greeku walodahm Latweescheem tulkot Glükis tik ko uš Widšemi atnahzis, tuhdaļ klaht wehl nekehras; jo jauns atnahzejs buhdams wiñsch Latweeschu walodu wehl pa maš pašina un ari wezajâs walodâs wiñam daudš šinū trubka. Gribedams eepreeksch sawas šinaschanas wezâs walodâs wairot wiñsch aišgahja uš Hamburgu pee slawenâ austruma walodu prateja 'Sebastiana Edzardi. Tur kahdus gadus tšhaklâ mahzibâ nodšihwojis tas 1680. gadâ uš Widšemi atpakaļ nahza. Daugawas-grihwass bašnizâ par garnišona mahzitaju eewests tas wisu pirms Lutera katkismu ar jautascharahm un atbildehm Latweeschu walodâ apgahdaja. Rigas tuwumâ dšihwodams tas wajadšigôs brihšchôs tur dašchas šinâs un labu padomu atrada. Tad Glükis ušnehma sawu astoñu gadu darbu, proti swehtos rakstus, ka wiñsch pats saka „no Ebreeschu un Greeku awoteem“ Latweeschu walodâ tulkot, pee kam wiñam tik weens weenigs paligs pee norakstischanas bij, wahrdâ Witens, toreis wehl students, wehla Lenewardes mahzitajs. Fischers bij 1681. g. pee kehniña Kahrļa XI. buhdams dabujis pawehli, atlauschanu un ari palihdšibas apsolischanu preeksch bihbeles tulkojumeem Latweeschu un Igaunū walodâs. Zaur to bij darbs droschaki eesahkams un weeglaki galâ wedams. Glükis pats peemin, sawu leelo darbu beidsis, tik schos ihsus wahrdus: „Lihdšschinigâ negludenâ waloda bij deen no deenas jo wairak pahrmeklejama

un astoņu gadu laikā, deenahm naktim strahdajot (zitus amata darbus nost atskaitot), weenam weenigam norakstitajam tik peepalihdsot, isnahza sw. bihbele tik glihta klajā, ka iswehle-teem Kuršemes un Widšemes teologeem un pahrluhkeem ne 15 nedeļu newajadseja scho darbu wahrdu pa wahrdam zauri lasot.“ — Tā tad Latweeschi pehz 500 gadeem, kamehr teem kristiga tiziba bij sludinata, sawu paschu walodā bihbeli dabuja. Mahrtiūsch Luters Wahzeescheem bihbeli tulkodams isputinaja wezos eesakņojuschos spreedumus, ka tik Deewa wahrda mah-zitee drihkstot bihbeli lasiht; beš tam jaw dašchi tulkojumi preeksch Lutera laudis atradahs. Ernsts Glūkis Latweescheem paschu walodā Deewa swehtus rakstus pasneegdams tik pat gaischi apleezinaja, ka wiseem laudim ne ween bihbeli brihw lasiht, bet ka teem ari tas wajadšigs un peenahkahs, lai paschi eespehtu wiņas preezas un mahzibas wahrduš saņemt un saprast, un nebuhtu wis tee weenigi pa preeksch no zitu laušču mutehm jadšird stahstam. Glūka augschā mineti wahrdi, kurōs wińsch sw. bihbeli ar sauli salihdsina, kas wisai pasaulei gaismu un siltumu dod, buhs muhšcham eewehrojami.

Jaunā deriba, kura jaw tschetrōs gadōs gatawa kļuwa, isnahza 1685. gadā šem schahda wirsraksta:

„Tas Jauns Testaments Muhfu Kunga Jēsus Kristus, Šeb Deewa Swehtajs Wahrds, Kas Pehz ta Kunga Jēsus Kristus Peedšimschanas no teem Swehteem Preezas-Mah-zitajeem un Apustukeem usrašfihš Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Sueciae.*) Riga, Gedrukt durch Joh. G. Wilden, Königl. Buchdr. Im Jahre MDCLXXXV.“ (1685).

Ihsōs preekschwahrdōs teek „mihlais Latweetis“ bihbeles šinaschanā pamahzits: kahds bihbelei swars un ko wiņa apših-me, un tad laipnōs wahrdōs zaur wezas un jaunās deribas mah-zibahm zauri wadits.

Pehz otreem tschetri gadeem bij wisa bihbele gatawa.

*) Tas ir: 'Sweedru kehniām šehhligi atļaujot.

Beesâ sehjumâ, us kahdahm 2487 lapu pusehm pirmâ pilnigâ
Latweeschu bilbele 1689. gadâ laudis isnahza. Wiñas wirs-
raksts bij schahds:

La Swehta Gramata

Jeb

Deewa Swehtais Wahrds

Ras

Preeksch un pehz ta Kunga Jesus

Kristus swehtas Peedfimschanas no teem swehteem Deewa
Bilweeem, Praweescheem, Ewangelisteem jeb Preezas Mah-
zitajeem un Apustuleem usraf-
stihds, Tahm latweeschahm Deewa Draudsiabahm

par labbu istaisita.

SOLI DEO GLORIA. *)

Riga, Gedruckt bey Johann Georg Wilcken, Königl. Buchdrucker,
MDCLXXXIX. (1689.)

Wezajâ deribâ atrodahs bes tam wehl diwi sewischki wirs-
raksti, proti: „Tee Praweeschi, wissi Latwissi,“ un „Apocry-
pha: Tee irr Gramatas, Ras teem swehteem Deewa Raksteem
lihdsti ne turramas, un tomehr derrigas un labbi laffamas
irraid.“

Generalsuperdents Jahnis Fischers pasneedis Wahzu
preekschwahrdos swehto gramatu pascham 'Sweedru kehniâm
Kahrlim XI. issazidams pateizibas, ka laiks weenreis at-
nahzis, kur nabaga apspeesteem, mahûds grimuscheem Latwee-
scheem sw. Deewa wahrdi no tihrahm un skaidrahm luhpahm
sahkuschi atskaneht, t. i. paschu mihlâ walodâ. Tad kehni-
âm par laipnu atlahwumu un palihdsibu pateikdamees Fischers
peemin, zik tulkotaji ustizigi un uszihtigi strahdajuschi, sinada-
mi, ka pirmo ledu lauschot wisu wairak darba un ka pehznah-
kami daschas labas weetas atradihs par pahrlabojamahm. To-
mehr us tahdeem, kas neewadami pel, newaredami paschi
ne ka labaka usrahdiht, wiinsch negribot ne klausitees; tahdus

*) T. i. Deewam weenigam gods.

wińsch turot par lihdśigeem teem, kas śirgu seglodami eemauktus astes galâ usmauz, un tomehr zitus smahdedami smahde, ka neprotot śirgu apseglot. *)

Muhsu pirmo bihbeli apspreešot tuhdal it swarigs jautajums rodahs: kahda wińai waloda? Waj ne esam warbuht par daudś sazijuschi Ernstu Glūki par Latweeschu walodas godâ zehleju, wińas spehka ísrahditaju un atjaunotaju nosaukdami? Waj naw Latweeschu waloda tik zaur wairak wihru kopu darbu pamašam atdśiliwinajusehs, tà pat kà ta eepreeksch garajôs karu laikôs pamira, kur ar zitu wisu nodarbojahs, bet tik ne ar walodas kopschanu, tad pusmirusi pirmajôs rakstôs mozita un wahrđsinata kļuwa? Uś scheem waizajumeem atbildesim pehzak, eepreeksch kahdus salihđsinajumus preekschâ weduschi starp agrako walodu, Glūka tulkojumu un wehlakeem pahrlabojuumeem; tà salihđsinot, mums schkeet, waresim gatawu spreedumu sew lihdś pańemt.

*) Pee Latweeschu bihbeles wehstures wehl peeminams, ka uś kehnińa pawehli pirmee eksemplari wisahm Widśemes bańnizahm bij peesuhdami, kadehđ wińi retak řaušchu rokâs nahza. Tad wehl teek stahstits, ka tolaik, kur papirs reta neredśeta leeta bij un tik par dahrgu maksu sweschumâ dabujams, wińu preeksch Latweeschu bihbeles no Franzijas weduschi. Kugis no tureenes uś Rigu nahkdams řritis Alśchires juhras laupitaju rokâs. Schee starp zitahm leetahm papira prezi uśeedami apjautajuschees, preeksch kam tas esot. Ísdśirdedami, ka uś wińa gribot Deewa wahrđus drukaht, tee esot kugi ar wiseem kugeneekeem walâ palaiduschi, kuri tad it laimigi Rigâ nokřuwuschi.

Is 1587. gada skan trescho wasaras swehtku lekzija tā:

Bet tad the Apostole cirdēy eġan Jerusalem, ta Samaria to Dewe wārde vs yemussche bij, Sgunty the py tems Petrum vnde Johannem, kaitre, tad the seme nātee, Inudtege the pār themš, ta the to sweete Garre dabbuthe. Nesto thas by whel vs neevene krittis, Beth by wēn Ehrustyte eġan tho wārde Ehriski Jesu, Tad lida the thās Rotes vs themš, vnde the dabbuy to sweete Garre.

Ta pate weeta Glūka bibheles talkojumā:

Bet tee Apustuti Jerusalemē dširdedami, ta Samarija to Deewa Wahrdu bij weenehmuš, šuštija pee teem to Pehteri un Šahni. Kaš nonahšufši luhdse par teem, ta tee to šwehtu Garru dabbutu. Šo taš wehl ne bij uš ne weenu no teem mettees, bet tee ween bija krittiti tappuši uš to Wahrdu ta Kunga šus. Tad uslitte wiini taš Rostas uš teem un tee dabbuja to šwehtu Garru.

Mahsn tagadejās bihbēlēs, (no 1825. g.) kuras uš 1739. uu 1790. gadu pahriaboju-meem dibinahs, no kura laika (1739) wi-nahm wehl gari preekschwahrdi no aug-schā mineta Fischera dehla atstahdi, schi weeta ta pat lasama:

Bet tee Apustuti Jerusalemē dširdedami, ta Samaria to Deewa Wahrdu bij weenehmuš, šuštija pee teem to Pehteri un Šahni, Kaš nonahšufši par teem luhdse, ta tee to Šwehtu Garru dabbutu. Šo taš wehl uš neweenu no teem ne bija mettees, bet tee bija tiffai krittiti tappuši uš to wahrdu ta Kunga šus. Tad wiini taš rohtas uš teem uslitte, un tee to Šwehtu Garru dabbuja.

<p>Dahwida dseesma (55, 5, 6.) ir 1654. gadā tā tulkota:</p>	<p>Glākis pahrzehlis:</p>
<p>Manna Sīrds ūyt mannabjz Meeffabjz un tabjz Mahwes Bija- ščana gir uš mann krittufšā. Bija- ščana un Triefščana gir mann ušnabtušā un Bjzbailes gir uš mann krittufšāš.</p>	<p>Manna Sīrds mobjtjaš eefšā mannis un Mahwes Bēbailes irr uš mann krittufšāš. Bijaščana un Drebeščana irr man ušgabjušā un Sētrubjinaščana irr man uš- krittufšā.</p>
<p>Tikai tshetrus gadus agrak, 1685, Man- zeta tulkotee un no ziteem jaunās rak- stos apgahdati 'Salamana sakami wahrdi, tā lasami:</p>	<p>Pilnīgajā bibhelē 1689. gadā schi weeta lasama:</p>
<p>Manns Bāhrns, ūaufšā tawa Tāhwa Mahzibu, und nhe attkabh no tawas Mahptes Bauslu. Wiso kafs gir weens krahjnīs pusschāinis ta- wai Ghalkwai, und Rehdesz tawam Kadlam.</p>	<p>Kaufajs mans Bēhrns tawa Tehwa Bamahzščanu, un ne pa- mett tawas Mahptes Bauslibu. So tee irr weens peekemmigs Krahšchunns tawai Ghalkwai un dahrgs Wpafks tawam Kadlam.</p>
<p>Tapat ari lasams 1825. gadā, tikai leelabs rakstu šihmes atnestas.</p>	<p>Peezdesmits gadu wehliak, 1739, schi weeta ta pat lasama un weh- lakōs bihbeles išgahdajumōs tik leelo burtu weetā pee substanti- weem mašahs rakstu šihmes iš- leetatas.</p>

No schein salihdsinajumeem mums skaidri redsams, kahda leela starpiba starp agrako Latweeschu rakstu walodu un Gluka bihbeles tulkojumu; ahtrumâ usskatot mums gruhti pasiht, waj ta weena un ta pate waloda. Turpretim wehlakee ta sauzamee „pahrlabojumi“ gan drihs pilnigi tahdi paschi, ka pirmas tulkojums un no Gluka eewestâ ortografija lihdš scho baltu deenu muhsu bihbelês, dseesmu- un sprediku- grahmatâs un daudš zitôs rakstôs atrodama. Mums leelâ godbijibâ japbrihno leelais tulkutajs, kursch tahdâ laikâ, kur ne neeka wehl nebij preeksch Latweeschu walodas iskopschanas gahdats, tomehr eespehjis dsihwâ walodâ, saprotamôs teikumôs, weetahm ihsti tautas garâ bihbeles dahrgas mahzibas un augstas domas Latweeschein istulkot, un schahs gudribas un 'mahzibas tihrôs glihtôs rakstôs lasitajeem pasneedsis. To ari jaw Tetschs atsinis sawôs bašnizas stahstôs ta spreedsams: „Tihri jabrihnahs, ka tolaik, kur Latweeschu waloda ne maš tik daudš nebij iskopta ka tagad, pats tulkojums tahdeem wiheem, kam mašak walodas lihdšeklu bij pee rokas ne ka mums, dašchâs weetâs tik brangi isdewees, ka gandrihs ne kas nebij pahrlabojams“ (proti wehlok 1739. gadâ, kur bihbeli otu reiš rakstôs speeschot ihpascha komisija no Widšemes un Kuršemes mahzitajeem preeksch pahrluhkoschanas kopâ sastahjahs.) To ari atsihst wehl muhsu deenâs. Vierhuffa mahzitajs saka sawâ rakstâ „walodas kopejs ka bihbeles tulkojuma pahrspreedejs“ (Der Sprachforscher als Kritiker der Bibelübersetzung) eeksch Latweeschu draugu beedribas magasiņas XII. 2. tâ: „. Fischers un Glükis pehz manahm domahm pee kreetnakajeem un swarigakajeem wiheem muhsu prowintschu wehsturê peeskaitami; ja, mehs tâ isturamees ka besprahschî, jeb pawisam nezeenigi, negahdadami par to, ka katris Latweetis wiņu wahrdus preeksch wezâ Stendera, jeb wis masak wiņam blakam godbijigi peemin. — Ernsts Glükis, wihrs, kam Latweeschu waloda, sweschneeze buhdama, pirms bij jaemahzahs bes gramatikas, bes leksikona, ar neišglihtotu wehrgu tautas zilti tikai apeijotees, — wiņsch wed galâ Latweeschu bihbeles

tulkojumu, ar weena drauga paligu, kuram tahdas paschas gruhtibas bij pahrwamas; wiņa tulkojums ir tahds, kas bihbeles Ebreeschu garā pilnigi ee-eedams un preeksch ihpaschi ebri-skahm domahm tahdus pat latwiskus teikumus atrašdams, gaischi leezina, ka tulkojamais darbs kluwis skaidri saprasts; wińsch daudš, daudš weetās sw. rakstu domas ušminedams atrod preeksch wińahm latwiskus wahrus, pat labaki ne ka Luters wahziskus teikumus; ja, pateesi, wińsch Latweeschu walodu daudš kahrtam apbagatodams pazel wiņu tã sakot pahri pa wehrdšibu.“ — Schè nu nums atbildes dotas uš augschâ mineteem jautajumeem. Glūka puhliņi jaw gandrihš diwi simts gadus bagatus auglus atnesuschi; pehz wiņa leelã darba Latweeschu walodas durwis tuhlin tã sakot wehtrin atwehrahš, zaur kurahm dašchas kreetnas galwas sawus padomus wareja nu eekschâ eenest un pasneegt, kureem loti wajadseja; ee-preeksch schihs durwis likahš pawisam aišbultotas un aiš-naglotas. —

Bet waj nu tadehl Glūka darbs ne maš naw pahrlabojams? Waj wiņam pirmo reiši uš Latweeschu walodas lauka mišņu darbu ar wisu ušzihtibu strahdajot nebuhs ne kahdas kluhdas nedš wainas peelipuschas? Kã apspreestu Glūkis pats sawu darbu wehl muhsu laikõs dšihwodams? Teescham, Glūkis kahdus gadus tik ilgaki dšihwodams buhtu pats pirmais bihbeli otru reiši rakstõs eespeešhot pahrlobojis un ar muhsu laika walodas lihdšekleem apbruõts wińsch buhtu pahrlobodams wehl tahlaki gahjis, ne ka retajs no muhsejeem. Tè tik der peemineht, ka wińsch jaw sawã bihbelè daudškahrt Latiņu burtu s išeletajis, dašchus gruhtakus pantinūs ar sawa pascha wahrdeem saprotami iškaidrodams, waj atkal lihdšigas rakstu weetas peešihmedams. — Tahdã šinã waram ar Vierhuffa mahzitaja domahm weenis prahtis buht, kas sawã minetã rakstã joprojam spreesch, šihmedamees uš jaungaidamu bihbeles tulkojumu, kã nabkamahm ziltim, kam sawa gramatika un wahr-dnize rokãš, rakstot preeksch tautas, kura pa tahm starpahm atswabinata un jaw pa trim gadu simteņeem no ewangeliskas

bašnizas mahzita, un is kuras (tautas) widus jaw dašchi mahziti wihri zehluschees, — ka nahkamahm ziltim ne buht nebuhs aklahm buht pret wezà Glüka walodas wainahm. Tikai no sawas puses peeliktum klaht wehl scho wehleschanos, ka nahkamahm ziltim ari newajag aklahm buht pret to, ko wezais Glükis par labu atradis, bet ko tahlak iswest wiñam laika un spehka peetruhzees.

Esam jaw labi ilgi pee Glüka bihbeles darba uskawejschees; der nu ari wiña zitus puhliñus eewehrot.

Glükis pa tahm starpahm sawu weetu mainidams bij 1683. gadà Aluksnè un 'Seltiñmuischâ par mahzitaju eewests un 1687. gadà par Kokneses aprinika prahwestu eezelts. Te wiñam plashaks darba lauks atwehrah, pehz kura wiña dedšigais, rosi gais gars ilgotees ilgojahs. Zaur skolahm un grahmatahm zelt un appaismot nemahzitus laudis, bij wiña dšihwes zenschanahs. Aluksnè tik ko nonahzis wiñsch tuhdał tur pat trihs Latweeschu laušču skolas eezehla, jebšču gan, kà pats saka, „unter fümmerlichen Verdrüßlichkeiten“ (ar leelahm mokahm un raisehm). „Semneeku skolas behrni“ — wiñsch joprojam stahsta — „bij lihdš tam laikam Latweeschu šemè kauna leeta, par kuru tik mehdša smeetees un mehdiht.“ — Sawus semneeku audšekiñus Glükis abòs nahkamòs gadòs jaw eezehla par skolotajeem Kokneses aprinika leelakajàs weetàs un nu ari ziti mahzitaji eesahka, zaur Glüki paskubinati, pehz wiña preekschušihmes skolas zelt, — kamehr skolas namu truhka — sawu paschu mahjàs Aluksnes mahzeklus par skolotajeem peeñemdami. Ari pats kehniñsch kļuwa usmudinats Latweeschu skolu zelschanu wezinahb un wairot, jo generalsuperdents Fischers pee wiña buhdams bij kahdus diwi Latweeschu puikas lihdš ñehmis un tos wiñam dširdot pahrklauschinajis lasischanà un tizibas mahzibàs, gribedams zaur to parahdiht, ka Latweescheem gara dahwanu wis truhktin netruhkst, bet ka tahs tikai modinamas un iskopjamas.

Tiklihdš Glükis schkita weenà weetà sawu noluhku jaw panahktu esam, te wiña gaischàs azis jaw zitur atkal kaites eeraudšija un wiña jautrais gars drihšak nemitejahs, kamehr

ari tahs nebij dšeedinatas. Tadehl tas pats, kopà ar sawu draugu un lihdštrahdneeku Fischeru 1684. gadà us Stokholmu pee kehniña ašbrauza. Zaur Fischera peepalihdšibu wiñam isdewahs atlauschanu dabuht: 1) augstakas Latiņu skolas zelt prahwestu aprinškòs (sewischki preeksch Widšemes Wahzeescheem) un 2) ari preeksch Kreewu eedšihwotajeem Widšemē par skolahm un grahmatahm gahdaht. Latiņu skolas bij no muišchneekeem zelamas un ušturamas; ari otruhugschanu, proti preeksch saweem Kreewu pawalstneekeem par skolahm gahdaht, kehniñsch it labpraht paklausija, ihpaschas politikas dehł nn pawehleja generalgubernatoram un Fischeram, wisu pehz Glūka prahta isdariht. — No rakstu darbeem nahza ap to laiku laudis jaunà deriba, tad 1686. g. Latweeschu pahrlabota luhgschanas - un rokas - grahmata, tad pilnà bihbele un bes tam Luteraleelais katkisms pehz jaunulkotas bihbeles pahrlabots, pehdigi dašchas garigas dšeesmas un daudš gadu wehlak, 1699. un 1700. „Swehta Behrnu Mahziba.“ —

Juris Allunans mums kahdu sakamu wahrdu atstahjis:

„Ne weens swehts newar debesis kluht,

Tam bija wirs šemes pirms gahnitam buht;“

tahds liktens bij ari Glūkim nolemts. Sawus plaschus darbus daridams tas sanahza kildà ar toreišigo Tehrpatas teologijas fakulteti, kura tolaik ari Widšemes konsistorijas weetu eeñehma. Leeta tà sahkahs. Tehrpatas augstskola bij, išsludinadama no waldibas puses, ka wiseem privat-skolotajeem us šemehm buhs peenest skaidras leezibas par sawu kahrtu, tizibu un mahzibu, wehl no sawas puses ihpaschi katram tahdam skolotajam pahrbaudamu eksameni usspeedusi. Tahdai pawehlei daudš ahršemneeku negribedami padotees labak no Widšemes projam gahja. Glūkis skaidri pahršinadams, ka mahzibas spehku wehl leelu leelais truhkums un ahršemneeki tam brihšcham tee labakee skolotaji bij, rakstija par scho leetu konsistorijai: „Ja Tehrpata warot aišeijoschu skolotaju weetà kreetnus jaunus spehkus gahdaht, tad lai ta darot ka šinadama; bet ja neatradischot, tad zaur tahdu likumu

barbaru buhsehana walstî nebuhschot wis mašinates, bet wairumâ eet.“ Konsistorijai tahds sihws raksts nebij pa prahtam; ta apsuhdšeja Glüki pee generalgubernatora „par pretineeku, kas us sawu roku ween wisu darot, kehniņa zeltu akademiju (augstskolu) nizinot un ar dumpeneekeem un walsts pretineekeem weenu dšeesmu dšeedot; wajagot to leetu ismekleht, tad nahkschot meera trauzetaji un kildotaji gaismâ. Konsistorijai bij eemeslis dots, sawas ruhktas dusmas pret Glüki wehl wairak usraudšeht; jo daudskahrt peeminetais Fischers, Glüka aišstahwetajs, paschas bašnizas teesas preekschsehdetajs, bij jaw kahdus gadus agrak atpakaļ us Wahzsemi greesees. Wiñsch, ka leekahs, apnizis klausotees wisas neezigahs kildas un aplamahs pahrmeschanas no sawu wahju pretineeku puses, tur pretim pehz meera dšihwes ilgodamees bij us sawu dšimteni atpakaļ aišgahjis. Glükim nahzahs nu weenam pascham jo gruh taki karot. Bet, ka rahdahs, kildas wisai ilgi newilzinajahs; diwus attaisnoschanas rakstus generalgubernatoram Dahlbergim aišlaisdams Glükis sawus pretineekus apklusinaja un warea atkaļ pee saweem leeleem darbeem atpakaļ greestees.

Ar dašchadeem ruhpesteem kaudamees wiñsch ari weenu Wahzu un weenu Kreewu skolu, beš augschâ minetahm trim Latweeschu skolahm, sawâ mahjâ uštureja, ahrpusê wehl beš tam par septiñahm Kreewu skolahm gahdadams, kas wiñam jo gruh tak tadehñ nahzahs, ka Fischeram projam aišeijot generalgubernators nospreesto waldibas palihdšibu sahka atraut. Sawa pascha mahjâs Glükis ar kahdu Kreewu preesteri kopâ strahdaja pee otra bihbeles tulkojuma, proti Kreewu walodâ. Drihs bij peezas Mošus grahmatas un Dahwida dšeesmas gatawas; dašchas šiņas stahsta, ka Pehteris I. pehz Glüka nahwes lizis wiņa eesahktu bihbeles tulkojumu galâ west; bet schahdas šiņas neatrodam ne kur wehl droschaki apleezinatas. — Pa starpahm tika Kreewu skolas grahmatas apgahdahtas un pahrlabotas. No Wahzšemes un Kreewšemes draugi suhtija ušzihtigam strahdneekam naudū un zitas peepalihdšibas. Ihpaschi peeminams Kreewu keisera suhtnis Maskawâ, Golowins, ar kuru Glükis

eepašihdamees sirsnigi eedraudšejahs; ari pašihstamais Jehkabsspeners Berlinê ar wiñu sarakstijahs. Glüka dšihwes preekschmets bij, bagatigi uš wisahm pusehm swehtibas sehklukaisiht, laba dariht un aplaimot. Gan labi šinadams, ka suhrà darba sekmes un augli pa ilgeem gadeem tik radisees, wiñsch droschaki, beš kaunigas nosarkschanas, drihksteja uš nahkameem labakeem laikeem luhkotees: tas bij sawu peenahkumu, sawu augstu swehtu peenahkumu, zik spehdams, peepildijis. Ne weens wiñam newareja kuhtribu nedš palaidnibu pahrmest.

Laikam pahrweherschotees gadi aištezeja. Jauns gadu simtens eesahkahs; Glükim ari bij jauns dšihwes zelšch staigajams. Nahza kara breemas, kuras ari dalu no Latweeschu šemes peemekleja, tur sawas asiñu un posta pehdas atstahdamas. Šeemeļa karam eesahkotees Glükis bij sawam kehniñam arween uštizigs pawalstneeks un pašinoja 1700. un 1701. gadòš gubernijas waldibai, ka eenaidneeki šemi išpostot uu tehwušemes mihlotajeem tas ar sagraustu un salaustu sirdi Jaredšot.

Te atnahza 1702. gads. Augusta mehnesi Kreewi aplenza Aluksni. Wirswadons Scheremetjews bij Bauera generalam pawehlejis Aluksnes pili sadedšinaht un eedšihwotajeem nepadodotees wisu weetu nopostiht. Pahrroschais, duhschigais Šweedru majors ar saweem 450 wihreem bij apñehmees drihšak ar wisu pili ļautees gaisà ušspert, ne ka padotees. Glükim, kas ar sawu familiju pilī uštorejahs, kļuwa no majora padoms dots, ar wiseem pilšehtniñas eedšihwotajeem, kuru starpà kahdi simts Kreewu bij, Baueram padotees. Muhsu prahwests leetu labi noswehrdams, ka atpakaļ paleekot ne ka nepanahktu, bet daudš dšihwibahm buhtu tihri pa welti tik bojà jaeet, ilgi neschaubijahs. Sawus draudšes behrnus eedroschinadams un ušmudinadams, sawu dšihwibu glahbt, wiñsch sawejeem un wisam pulkam preekschà stahjees lika pils wahrtus atwehrt. Droscheem solem, pilns wihra duhschibas, Šlahwu bihbeli padusē turedams ghaja Ernsts Glükis wiseem pa preekschutaisni nš Kreewu generaļa, kuřam wiñsch bihbeli pasneedša, preeksch sawejeem nn sewis šehlastibas išluhgdamees. Bauera

generals brihnejahs isdširdedams wiņu tik brangi pa kreewiski runajam un aisraidija wiņu un wiņa familiju tuhdaļ pee feldmarschala Scheremetjewa; tur pretim skaistā Katarina (Skwaronskija), Glūka audšekne, kura zaur sawu jaunu daiļu augumu wisu azis us sewi greeša, kļuwa Mentschikowa leelkundšei par dahwanu nosuhtita. Wehlaḱ mehs redšam scho „Aluksnes meitiņu“ par keisera Pehtera Leelā laulatu draudšeni un Kreewijas spehzigu waldneezi, Katarinu I.

Te waretum beigt par Glūka nopelneem runaht, gribedami scho teizamu wihru tik par tahdu pašiht, kahds wińsch mums Latweescheem bijis. Bet tas buhtu weenpusigi; tad mehs ar to tik pa daļai eepašihdamees wiņa zitus kreetnus darbus pamestum ehnā un muhsu gala speedums ne kad newaretu pilnigs isnahkt; peeklahjahs jaw weenmehr ar wisu zilweku eedraudšetees. Tadehl, ja Ernsta Glūka nopelnus gribam pareiši noswehrt, tad ne ween mums jašin, ko wińsch preeksch Latweescheem panahzis, bet ari kahdā swarā tas wisai plaschai Kreewu walstei bijis.

Mehs redšejahm, ka no Aluksnes schkirotees Glūka prahwestam bij labas deenas jaatdod wisai Latweeschu tautai; paschā darba laikā bij nešinamahm sweschahm rokahm eekoptais tihrums japamet, newarot wiņa augļus nogaidiht. Schkirotees no mihlas weetas uu dašchahm saldahm atmiņahm, schaubotees par nahkamu deenu likteni Glūkim sirds raisēs un ruhpeš bailigi puksteja; bet stiprā palauschanahs us Deewa un pascha darba spehkeem wairoja tam tizibu, stiprinaja zeribu, ka tas sweschumā bojā ne-ees. Wiņa laba slawa bij jaw pascham pa preekschu tahki pa Widšemes robešchahm gahjusi.

Maskawā nonahzis tas kļuwa tuhdaļ Pehtera Leelā preekschā wests, kas jaw wiņa wahrdu un darbus pašina. Leelajam zaram skubinot un weizinot muhsu Glūkim jauns, lihdš tam laikam Kreewijā ne maš wehl neapstrahdats darba lauks atwehrahš, proti skolu buhschanas dibinaschana un sekmeschana, pee kam ari pascham laiziga labklahschanahs usšmaidija, par kuru tam it sewischki nahzahš pateiktees sawai bijuschai audšeknei Katarinai.

Jaw tublin otrâ gadâ, 1703, Glükis kļuwa par jaunzeltas akademijas preekschneeku išwehlets, ar 3000 rubleem pa gadu; saws nabadšigs mahjoklis bij tam atstahjams un lepnâ bajaru pili, staltâ eelâ us dšihwi jaapmetahs. Kreewu muišchneeku behrni pee wiņa skolâ nahza un pats Pehteris sehdeja tur dašchu zauru zehleenu klausidamees. No schihs skolas pirmâ Kreewu gimnašija išzehlahs; septiņu mehneschu laikâ tur bij skolenu skaitlis no 60 us 135 audšis*). Glükim bij atļauta sawa waļa, skolas grahmatas apgahdajot un sew skolotajus ismekle-
jot; weenadi keisers wiņa puhliņus ar bagatahm dahwanahm apdahwaja. Ļaušchu apgaismoschanai par labu sawus spehkus wisadi išleetadams wińsch diwu gadu laikâ Kreewu walodâ daudš grahmatu tulkoja: jauno deribu, Lutera katkismu; Latiņu rakstneekus: Kaišaru (Caesaru), Korneliju Nepotu, Kurziju; sarakstija dašchas latiniskas grahmatas par šwaigšnehm, kugoschanu un kara buhschanahm u. z.; išdewa Maskawas pirmahs nedeļas awišes, apgahdaja slawenu wihru dšihwes gahjumus. Zik leels walodneeks tas bij, to aprahda wiņa dašchadu rakstu krahjums Latiņu, Greeku, Ebreeschu, Slahwu un Wahzu walodâs, kuru tas par „ara honoris et laboris“ (goda un darba altari) nosauzis

„Pehteris Leelais“ — tã Gordons raksta sawâ grahmatâ par Pehteri I. — „preezajahs par Glūka gramatahm it loti; wiņam tahs wisas bij smuki ahdâ eeseetas pascha istabâ us plaukta.“

Glūka dšihws un dedšigs gars it sewischki mums parahdahs usmudinaschanas rakstôs augstskolu atwerot; sawâ jaunzeļamas skolas programâ wińsch us Kreewu jaunekleem tã runa.**)

„Eseet sweizinati, juhs, no kureem wisi nahkami augļi gaida-

*) Peeminams, ka schinî skolâ starp filošofiju, Latiņu, Greeku, Franschu un Wahzu walodahm, matematiku un daudš zitahm leetahm ari danzoschanas mahksla tika mahzita, Franzušchu un Wahzu apeeschanahs likumu, mehginaschanahs eeksch jahschanahs un kauschanahs.

**) Luhko: Снегиревъ, словарь русскихъ свѣтскихъ писателей I. pag. 281.

mi! Gudribas wahrtri tagad atwehruschees; ar
scheem Kikerona lihdšibas wahrdeem, ar kureem wińsch sko-
las preekus sawam dehlam jauki apraksta, es pee jums nahku.
. . . . Sawas kruhtis juhs tos eemeslus apshepjeet, kuru dehl
jums wajag scho ušaizinajumu pašernigi klausitees un paklau-
sigi sawu asprahtibu peegreeschot to, kas derigs parahdahs,
peesawinatees, jo jaunà audše

Kà waskis pahrgrošahs

Daudškahrt eeksch launa pahrweherschahs,
un nesaprot pirmajôs gadôs sawa pateesa nošihmejuma. Ap-
domajeet labi, ka goda ištureschanahs nepeedšimst, bet ka ta
janopelnahs. Neapstrahdats lauks nenes kweeschus, bet tik
smilgas un lahzenes. Mums wajag sawu prahtu tihriht ar gu-
dras mahzibas arklu pahrarot un derigas šinatnibas sehklu iš-
seht: pehz schahdas kahrtas pa scho zeļu eedami mehs ras-
migus auglus mantosim. — Un schee wahrtri mums schodeen
atwerahs.

Tadehl speešchatees klaht pee gudribas awota un pee sa-
praschanas mantahm, kuras daudš dahrgakas par šeltu; stei-
dšatees dašchadas šinatnibas un šinas eekrahtees, ja ne wairak
tatschu muhsu Kunga un Keisera pawehlei paklausidami, kursch
wehleht wehlahs gudri gahdadams un ruhpedamees, no mahnu
slasdeem sawus pawalstneekus atpestiht. . . .

Kad juhs ta zela nešineet, kursch us scheem wahrteem un
pee schahm mantahm aišwed: luhk sche, mana labà roka ir
gatawa, nespehjneekus wadiht, peldoscheem palihdšeht un ka-
tram, kas nomaldijees, ar Deewa paligu gaischumu pasneegt,
un tà pa scho zeļu staigadami juhs kluhseet išsargati no kluh-
dahm un jums nebuhs ar Iksionu — ka teiksmu stahštôs la-
sams — Juno deewes weetà mahkulis jaapkampj; bet rupju
un leekuligu šínu weetà juhs sew eeguhseet pateesu un taisnu
gudribu. . . .

„Zik tik jums ar sawu prahtu eespehjams stipriatees, zik
juhs ar sawu puhlińu jaudajeet sasneegt — tik daudš zenscha-
tees sawu mehrki panahkt, lai juhs laušchu labumu išplahtidami

paschu wjadśibahm nekalpotu un lai no jums tahda slawa neišpaustos, ka juhs sawu laimi paschi nokawejuschi.“

Mehs redsam, Maskawâ bij Glükim leels un swarigs darbs uštizets ar tik pat plaschu, neaprobešhotu waru un walu; zik daudś laba wehl wińsch nebuhtu tur warejis pastrahdat? Bet schim nepeekususcham strahdneekam bij dśihwê tik ihss laika sprihdis nolemts. Jaw pehz diweem gadeem wińa wihra spelki strahdajot apkusa un pa daudś pa agra, tikai 53 gadus wezs buhdams, paschôs labôs gadôs, wińsch 5. majâ 1705. gadâ no Latweescheem un no wisas Kreewu walsts schkihrahs.

Pehteris Leelais pats sakahs, esam „tautas audśinataju“ ar Glüki pašaudejis, kura nopelnus wińsch nespehja deesgan atlihdśinaht. Walsts leele wihri, draugu pulks Widśemê, Wahzśemê un Kreewuśemê, akademijas audśekni, wisa semâ kahrta, apraudaja šchegli goda wihru, miħlu draugu, leelu kreetnu pateesu mahzitaju, ruhpiġu gahdataju. Latweeschu tauta, tolaik no wehrgu juhga wehl ruhdinata, gan ne maś neśinaja, ka weens no kreetnajeem wihreem bij sawas azis aiśdarijis, kuram wińas suhrais behdu liktens wisdśilak pee sirds kehrahs.

Glükis bij retais no retajeem, garâ bagati apdahwinats, ar miłsigeem darba spehkeem isrihkots, ar laipnu dabu aplaimots, wińsch zeħu paschkihra gadu simteńeem; wińam — ka mehdś saziht — wisur wedahs un schkihrahs, sezahs un weizahs. Uś sawa pascha labuma maśak luhkodams tas ne tik preeksch weenas tautas strahdaja, bet tam ruhpeja wisas zilwezibas laime. Bet sewischki tee nopelni, kurus Ernsts Glükis muhsu tautai sapelnijees, wińu pee mums jo dahrgâ, zeenigâ un swehtâ atmińâ atstahs; wińa puhlińa auglus mehs wehl scho baltu deenu baudam. Wińsch wezajam Stenderam sataisija zeħu: jo uś Glüka atspeesdamees schis leelais gars eespehja muhsu atdśihwinatai un no wehrdśibas atpestitai walodai jaunus weselus spehkus eedot. Kur Glükis, ahrśemneeks un tahdâ wihsê sche sweschineeks buhdams, nebij warejis Latweeschu walodas awotus lihdś dibenam pahrmekledams tanis apglabatas mantas atrast, tur wehlak wezais Stenders, paschu śemes behrns,

no mašahm deenahm sche ušaudšis un dšihwojis, šinaja ap-
slehptos šelta graudus pee gaismas west, un lahwa teem pa-
teesibas saulê laisitees, tà kà dašcheem labeem azis atwehrahs
un tee jo ušmanigaki un brihnidamees sahka skatitees, ka uš
kahdas jaunas, sweschas leetas. Abi schee wihri bij apdah-
winati ar gaischeem prahteem, weiklahm spalwahn, nepeeku-
suscheem darba spehkeem.

Maskawas Wahzu kapôs, pee Marijas biršes, kļuwa Ernsts
Glükis ar leelisku brangumu, uš pascha keisera maksu, no sawa
leelà drauga, bajara Golowina paglabats. Kahds Karalautschu
(Kenigsbergas) mahzitajs, Fabrizijs wahrđâ, toreis Maskawâ
buhdams, runaja wiñam ušlawes un kapa wahrđus. Leels
pulks laušču, augsti šemi, bagati nabagi, ari katoļu mahzitaji
gahja nelaika šahrkam uš pehdigo dusas weetu lihdš.

Marijas biršes kapi kļuwa wehlokôs gadôs pawisam palai-
sti, tà kà Kreewu pašihstamais wehsturneeks Karamšins 1812.
gadâ uš scho kapsehtu ušgahjis un ilgu laiku pehz Glūka kapa
weetas apkalrt meklejis, to pawisam šablehm apauguschu
atrada. Karamšins pats sawahm rokahm eeweesuschahs nahtres
un dadščus israwedams kapa akmeņa wirrakstu gaismai at-
klahja; tur schodeen wehl schahdi Wahzu wahrđi lasami:

Sche dus

augsti zeenits teologs, nelaika

Ernestus Glück, prahwests un mahzitajs

Aluksnê eeksch Widšemes, ar

prahtu un droschu sirdi apdahwinats laimê

un nelaimê, un laimigi no

Deewa sen Kreewušemei

Išraudšits. Wiss tas parahdahs

Walodu praschanâ, bihbeles

tulkojumôs un labaku laiku zeribâ,

Un pehdigi Anno 1702, kad wiñsch

ar saweem peederigeem eenaidneeku rokâs krita,

Kur tas uš augstas pawehles

Kreeweem gimnašiju zehla

Un pee tahda darba buhdams
 Meerâ aišgahja. Wińsch bij dšimis
 Anno 1655 (?) Wetinê, 'Sakschôs,
 Un mira Maskawâ Anno 1705, 5. maijâ.

Wińa peemińa ir swehtiba.

Lai scheem kapa wirsraksta wahrdeem buhtu taisniba; Ernsta Glůka dahrga atmińa laj pahreet swehtibâ pee mums un muhsu audšchu audšehm, skubinadama, pamahzidama, stiprinadama tos, kam tahdi pat leeli gruhti darbi uštizeti un darami, pazeldama un eedroschinadama tos, kam „labaku laiku“ zeribas truhkst, apkaunodama tos, kureem par apsmeecklu un blehńam isleekahs, — preeksch tautas labuma puhletees un gahdaht.

Beidšot ihsumâ wehl kahdi wahrdi.

Naw wisai ilgi gaidams, ne pilni diwi gadu desmiti, kur muhsu Latweeschu bihbele sawu 200 gadu wezumu buhs saneegusi. Lihdš tam laikam war šinams daudš kas pahrwehrstees, tiklab us laba ka launa greestees, bet tas teescham teesa, ka ari 1889. gadâ tabs domas nebuhs mijuschahs, ka kreetnu wihru atmińa zeenâ un godâ turama. Kad nu jaw Latweeschi Merkelim kapa akmeni stiprinadami spehjuschi peemińu atjau-not, un muhsu deenâs no dašcham pusehm kopâ lasahs, wezajam leelajam Stenderim peemińas šihmi zelt, kas kreetnâ un pateesi zeenigâ šinâ wińa leelus darbus atgahdinatu, tad ari buhs atlauts luhdšot un usmudinot apjautatees, kâ waretu Ernstam Glůkim, kura nopelnus mehs mehginajuschi sche sastahdiht, zeenigu peemińu sagatawot lihdš tam laikam, jeb waj tan laikâ, kur wińa leelais darbs tahdu sirmu wezumu buhs peedšihwojis. Waj mehs wińam wara waj akmeńa stabu zelsim, par to nedš gribam nedš waram sche spreest; bet tikai nahkamu „labaku laiku zeribâ“ luhgdami peeminam, ka wisas šinâs, kas atronamas un us Glůka dšihwi jeb darbeem kaut ka šihmejahs, buhtu tschakli krahjamas un zaur raksteem ruhpi gi šinamas jadara. Waretu jaw it newilschu kaut kur kahda tahda wehsts atrastees,

kas turpmak buhtu eewehrojama. Ihpaschi tanîs weetâs, kur Glükis sawu laiku dšihwojis, ka pee Daugawas-grihwas (Dinamindê) un Aluksnê, buhtu warbuht starp bašnizas grahmatahm kas wehrâ leekams ušeijams; ja tikai deemšchehl šeebola kara breemas Aluksnes pilsehtiņâ nebuhs wisas rakstu šinâs îpostijuschas ne neeka neatlizinadamas. Maskawas biblioteka ari wehl naw deesgan pahrmekleta, kur dašcha, laba manta taî šinâ buhtu ušeijama; beš tam warbuht wehl dašchu priwatlaušchu rokâs kahdi peešihmejumi atrastos, kam mašak waj wairak saws swars. Tahs šinâs, kuras schim sawam raksteenam par pamatu likuschi, esam smehluschi no Glûka pascha ihseem peešihmejumeem, no senaka Widšemes generalšuperdenta 'Sontaga, Schoulta (eeksch „Inland“) un zitu wihru pašinojumeem. Wiņas, ka redšams, wed mums Glûki leelajôs ahriğôs darbôs preekschâ, no wiņa sadšihwes saweju widû un draudšê, kur schee wisi darbi notikuschi, ne maš nestahstidamas, un tomehr it ihpaschi schahdi uššihmejumi, waj nu wiņa pascha waj zitas rokas, mums to tuwaki peewestu, tà sakot „par muhsu kahrtas daritu!“, kamehr tà tik mehs uš wiņa atschkirti un atsweschinati, raugamees.

Ja wisadu šinû krahjums par Glûki lihds 1889. gadam augdams peeaug, tad jaw schai wehrâ leekamâ gadâ par paschu pirmo peenahkumu ušskatams, scha leela Latweeschu labdara dšihwes gahjumu skaidri, pateesi un plaschi aprakstitu laudîs laist, neween ka tik tahdi, kam roziba, to dabuhn lasit, bet ari buhtu gahdajams, ka gandrihs ik katram no muhsu tautas tas sannedšams. Tahds dšihwes apraksts eespehtu wispirms wisâ tautâ Glûka peemiņu godâ atjaunot un pateesibâ wairot. Lihds tam laikam, tiklab ari wisu sawu dšihwes muhschu, Jai mehs „labaku laiku zeribâ“ rokas klehpî neturam sildidamees kuhtribas aiškrahsnê, bet ik katris pehz saweem spehkeem kustamees, Glûki sew par preekschšihmi űemdami, un dšenamees „labakus laikus“ zeenigi sapelnitees, tikuschi strahdadami Deewa tizibâ, labôs tikumôs, tuwaku un pateesibas mihlestibâ.

A Z S.

Dabas šinatnibu attihstischanahs un ušplaukschana steidsahs muhsu gadu-simtenî ar apbrihnojami ahtreem un leeleem soļeem uš preekschu. Pee wisahm ļaušchu kahrtahm mostahs deen no deenas jo leelaks kahrums pehz dšilakas epašihšchanahs ar dabas brihnischkigeem spehkeem, likumeem un eeriktehm. Pat taš wisu šemakàs skolàs dabun tagad behrni jaw kahdu druziņu dširdeht par šemes greeschanos, par saules un mehnescha aptumschoschanu, par šibeni un pehrkonu, par kustoņu un stahdu dšihwi un par dašchdašchadeem dabas notikumeem. Tahda šinaschana pazilà garu, aišdsen kuhtribu un weenaldšibu, išdelde mah-ńutizibu, spirdšina dwehseli un meesu, — ihsi sakot: padara muhs par dšihweem dabas dalibneekem. Schè klaht lai atgahdinamees ari, kahdu swehtibu dabas spehku išleetaschana meesas spehku weetà wisai zilwezibai jaw nesuse. Lai eedomajamees tikai, zik meesas spehku, zik mantas top tagad jaw pataupits zaur nedšihwu maschinu spehkeem. Lai pahrdomajam tikai, kahdu labumu nes wisai šemei elektrisma išleetaschana. Lai eewehrojam, zik pehdejôs gadôs šemkopeem jaw lihđsejuse chimijas šinaschana. Ja, mums ne maš wehl newaijaga sawàs domàs tik tahlu aiškliht, paliksim tikai pee sawa pascha ķermena klahschanahs. Waj drihkstetum leegt, ka weselibas kopschanas šinatniba attihstidamahs aisween jo zeeschaki spehjuse nelaika nahwei durwis aišdariht? Teescham ne. Tos upurus,

kurus agrak dašchas wahjibas (ka bakas un kolera-sehrga) pa-
 gehreja, ne maś wairs newaram salihdsínaht ar teem kurus
 wiñas tagad wehl dabun. 'Sinams gan, ka schis nopelns ne-
 peeder wis weenigi tik ahrsteem, bet wisai zilwezibai kopâ,
 kas lihdś ar pahrpahrigu attihstischanos mahzijusehs ari par
 sawa kermena labklahschanos wairak gahdaht. Bet tas tomehr
 wehl ir gauśchi par maś. Weens wezs sakams wahrds ísteiz
 gan, ka katris sew pascham esot tas tuwakais. Tadehl buhtu
 ari jadoma, ka katris sewi paschu wislabaki paśihst. Bet
 deemśchel tas parahdahs gluśchi otradi. Jo waram gan ar pahr-
 leezinaschanos saziht, ka leelakai zilweku dałai no tahn lee-
 tahn, ar kurahm wińai janodarbojahs, ne kas gan naw tik
 nepaśihstams, ka wiņas paschas kermens. Zaur ko tas nahk?
 Kahds slawens Wahzu anatoms mekle preeksch ta eemeslu
 skolas buhschanâ, aisrahdidams us mahzibas planu, kurâ ker-
 mena aprakstischanas gan drihś pawisam ístruhkst, tadehl ka
 wehl neeskata par peeklahjigu, behrnus „ar tahdahm leetahn“
 eepaśihstinaht. Deretu gan eewehrot wińa padomu, ka skolas-
 behrneem nedrihkstot ar tahdu paschu teesibu truhkt sawa
 kermena aprakstijuma grahmatas, ka ta stahsta no Jahśepa un
 Potiwara seewas. — Zik nelaimes, zik posta netiktu gan no-
 wehrsts, ja ik weens daudś maś jel śinatu, no kahdahm da-
 łahm wińa kermens sastahdits, — kura no schahm ta swariga-
 kâ un dśihwê wismaśak peezeeschamâ; kura ta wahrigakâ un
 weegli samaitajamâ, kura ta stiprakâ un tadehl daudś ko panes!
 Amatneeks luhko wispirms ar saweem darbarihkeem un teem
 likumeem, pehz kureem schee strahda, eepaśihtees, bet muhsu
 kermens, kas tatschu ari naw ne kas zits, ka tikai saweenojums
 no daśchdaśchadeem amatarihkeem, ar kureem preeksch dśih-
 wibas uśtureschanas strahdajam, kluhst tikai reteem paśihstams.
 Tadehl gan nebuhs wis weltigi, ja ari „sehtas, dabas, pasaulės“
 grahmatińâ íś kermena mahzibas apzirkńa ko pasneedś. Bet
 ar ko tad lai nu uśsahkam? Waj ar gindenu? Gan ne. Schim
 darba noluhkam mums japeeschkir diwas puses, proti: prim-
 kahrt eepaśihstinaht ar weenu kermena dału un otrkahrt śazelt

kahrumu pebz eepašibšchanas ar sewi paschu un tè klaht ari ar dabas brihnischkigahm eeriktehm un likumeem. Nemsim tadehl tahdu weelu, kur ahreene ar kermenu stahw jo leelakà sakarà, profi weenu juhtekli. Mehs šinam jaw no mašotnes, ka par juhtekleem nosauz azi, ausi, mehli, deguuu un ahdu. No scheem peezeem atrodahs tschetri glušchi tuwu pee smadšenehm: pee galwas, bet peektais pahrklahts pahr wisu kermena wirsu. Wisu scho rihku darbs ir, muhs ar to, kas ahrpus wiñeem atrodahs, eepašihstinaht un zaur to pašinot, kam lai tuwojamees un no ka lai sargamees, bet turklaht wehl dot dabas jaukumus pilnigà mehrà baudiht. To wiñi spehj isdariht zaur sewischkeem juschanas-elementeem, kas ar nerweem saweenojahs un tà ar samañas organu smadšenês stahw sakarà. — Katram juhteklam waijaga sewischka kairekla, *) kas no ahrpuses nahkdams juschanas elementus sasneedš un sewischkà wihšê eerosina. Tà par prowi gaisma ir kaireklis preeksch azs, skañi turpreti kaireklis preeksch auss.

Zaur tahdu juschanas-elementu eerosišchanu išzełahs eespaidi, kas pa nerweem lihdš samañas-organam top nowesti, tà kà mehs wisu to, kas ap mums, dabunam sajust.

Juhtekli atrodahs tikai pee kustoñeem, bet ne pee wiseem weenadà pilnibà. Infusoreem, polipeem un dašscheem ziteem šema stahwokła kustoñeem juhteklu laikam truhkst pawisam. Pee augstaki stahwoscheem kustoñeem redšam jaw dašchus juhteklus, kas daudš maš pilnigi eerikteti, un beidšot atronam pee wis augstakeem kustoñeem wisus juhteklus, lai gan dašchi no wiñeem, kas dšihwê newaijadšigi, loti neattihstijuschees un pat gandrihš pawisam isnihkuschi. Tà par prowi panihkst azis loti pee tahn šiwehm, kas tikai tumschàs alàs dšihwo, kà to paschu jaw ari pee ta wiseem pašihstamà apakschšemes eedšihwneeka kurma, redšam. Turpreti atrodahs atkal ziti kustoñi, kam dašchs preeksch wiñu dšihwes ihpaschi waijadšigs juhteklis daudš smalkaki eeriktets ne kà pee zilweka. Kas neapbrihnotu gan

*) Kaireklis = Reizmittel un kaireens = Reiz, no kairinaht = reizen.

suía un kraukla oschanas jaudu, waj ari wanaga un ehrgla azis! — Wisu juhteklu smalkums kopâ seiemts, pee zilweka to mehr ir daudz leelaks ne kà pee jebkura zita kustoña. Ušzihtiga wingroschana pasmalzina neretis dašchu juhtekli. Tà lasam par Arabeescheem un Amerikas mešchoņeem, ka wiņi ausi pee šemes peelikdami jaw is leela tahluma sadšird eenaidneekus tuwojamees. Tà pat redšam ari, ka pee kurleem un akleem taustischanas-juhteklis, kuru tee wairak leetà ne kà ziti zilweki, sasneedš apbrihnojamu smalkumu un pilinibu.

Juhteklus waram pehz wiņu darboschanahs ar pilnigu teesibu saukt par kermena sargeem. Wisdroshaks un laimigaks tadehl ir tas, kam wiņi wisi nesamaitati wajjadšigà mehrà kalpo. Bet kursch juhteklis nu ir tas swarigakais un dšihwē wis nepeezeeschamakais? Dašcham warbuht schkeet, ka auss ir tas dahrgakais un wajjadšigakais juhteklis; dašchs warbuht liktu uš sawu ahdu wisleelako swaru, un kas šin, waj neatrastos wehl dašchs rets smaršchumu zeenitajs waj ari kahrumu dšinejs, kas ušdroshinatos sawu degunu waj mehli par wisahm leetahm ušslaweht. Bet leelaka daļa aišweenam gan peekritihs azs wehrtibai.

Jaw wezo Greeku slawenais prahtheeks Platons raksta, par zilweka kermenu runadams: „wispirmee organi, kurus deewi radija, bija staroschahs azis, ta wajjadšiga pamata dehl.“

Ar azs wahrdu mehš daudzšreis mehššam jaw to patihkamako leetiņu apšihmeht. Azu jaukumu un dahrgumu dšeedoņi wehl naw spehjušchi pilnigi apdšeedaht un slaweht. Wiņu silais waj rudais krahsums un spulgums jaw dašchu labu ir ušskubinajis un eedroschinajis, ar sawu no dabas eedehstitu, kreetnu waj neezigu, dšeijas dširksteli ļaušchu preekschâ israhditees. Azs, lai gan it wahrigs mašš kermena pantiņsch, tomehr ir kermena wisbrangakais sargs, — muhsu ihstens wadons pa pasauli, kas muhs skubina, kam tuwotees, waj no ka atrautees; kas wisu dabu mums dara jauku un wis pilnigaki dod lihgs motees un radibu apbrihnot, — lai gan mehš deemschehl ar dabas

aplukoschanu no paschas mašotnes jaw tà apraduschees, ka dašchu labu reiš sawus azu spehkus ne maš wairs nezenschamees pehz peenahkuma išleetaht, un sawas neišmehrojamas laimes tikai tad wehl atgahdinamees, kad tahdu nelaimigu eeraugam, kam redšes-wahrti aišslehgti un kas tadehł lihdšínajahs mums redšigeem, kad tumschâ naktî nedroschi staigadami tikai zaur ziteem juhtekleem ar to, kas ap mums, topam eepašihstinati. Azu trubkums ne zaur ko wairs naw atlihdšínams, tà kà wehl pascham mirejam zaur azu nespehku išzełahs pirmahs nahwes breemas un wińsch ar slaweno Goethi wehlejalis: „wairak gaismas, wairak gaismas!“

Azs tàpat kà speegelis ušnem wisas ahrpus wińas esochas leetas bildês un pa sewischkeem redšes rihkeem kà pa telegrafa drahtem samańai dara šínamas. Bet otrkahrt waram azi ari salidšínaht ar speegeli, kurâ wisgaischaki atspihd muhsu kermena klahschanahs, dwehsele un gars.

Azís parahdahs sahpes, kad kermens kahdâ weetâ sirgst, un neween sahpes, bet ari daudš zitadi noslehptu kermena kaitu šihmes.

No azim jaw waram nomaniht zilweka dabu. Tadehł runajam gan no mihligahm un dusmigahm, gan no uštizamahm un blehdigahm waj skaudigahm, waj naidigahm azim. Azis tahlak ísrahda, kà muhsu dwehsele kaut kahdâ brihdî ísturahs. Wińas tadehł eeraugam gribeschanu un negribeschanu, preekus un behdas, mihlestibu, gaillestibu, *) kaislibu, droschibu, bailibu, pałauschanos un íssamiseshanos, — ihši sakot: wisu dwehseles eekscheeni. Azís atspihd gara jautriba un kuhtriba, ušmaniba un ískłaidiba, spehks un nespehks, domu dšílums un seklums.

Wisu to ísrahda pa leelakai dałai skateenu**) dašcha-

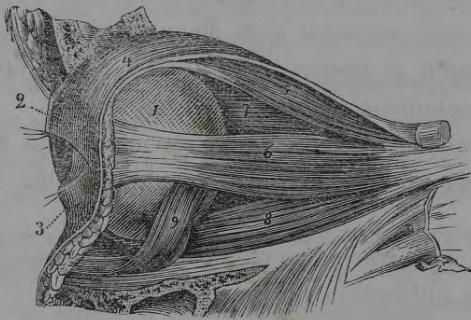
*) Gaillestiba, wahz. Eifersucht (salihdšini leit: gailus = dusmigs, eekarsis, aišgrahbts un gailjimas = šehhlums); gaillestigs jeb gailigs, wahz.: eifersüchtig.

**) Skateens, wahz. Blick, no skatiht, ka meteens no mest, kehreens no kehrt u. t. pr.

diba, jo skateeneem pahrmainoteles pahrwehrschaahs ari wiss gihmis lihdś. Beś skateena ir pee fiśiognomijas tulkoschanas śinams gan wehl jaeewehro azu spulgums un krahsums, schaurums un platums, un tãpat ari plakstiņi un uśazis. Bet tẽ waijaga buht kreetna eewehrotaja un paśineja. Tadehġ neelaidisimees schaf leetã wairs dśilaki, — tas naw ari muhsu noluhks. Mehs schoreiś gribam ar azi eepaśihteas kã ar speegeli, kurã ahreene uśihmejahs.

Papreeksch lai nu apskatam azs anatomisku eerikti, eesahkot ar to daġu aprakstischanu, kas ap az-ahbolu atrodahs, kuru darbs ir, azi sargaht, kopt un kustinaht.

1. figura.

Kreisa azs. No teem galwas kauleem, kas azs dobuli aprobeścho, redśamas paschã preekschã wirśu un apakschã tikai kahdas daġas. Ar 1 apśihmets azahbols, ar 2 wirsejais plakstiņsch, ar 3 apakschejais plakstiņsch, ar 4 muskuls, kas wirsejo plakstiņu pazeġ, (un tahdehġ ari par plakstiņu pazeġleju top nosaukts), ar 5 augschejais taisnais muskuls, ar 6 ahrejais taisnais muskuls, ar 7 augschejais slihpais muskuls, ar 8 apakschejais taisnais muskuls, ar 9 eekschejais slihpais muskuls.

NB. Eekschejais taisnais muskuls aisklahts zaur ahrejo.

Plakstiņi jeb wahki pehz waijadśibas aiśklahj un atklahj azi no preekschas. Wiņi sastahw iś schahdahm daġahm: paschã ahrpusẽ, lai gan paplahna, tad tomehr tahda pat ahda, kã ap wisu kermenu. Aiś schihs nahk muskuls, kas rinkaini iśsteepjahs pa abeem plakstiņeem, un zaur kura sawilkschanos azs top aiśślehgta. Aiś scha muskula atrodahs weena pasihksta, skrimsġam lihdśiga, audu kahrta. Beidśot iśgehrbj wisu

plakstiņu, eekschpusi sahrta gļomahda.*) Preeksch azu atwehrschanas ir wirsplakstiņa augschas-malâ peestiprinats muskuls, kura otrâis gals jaw azs dobula dibenâ eesahkâhs. (fig. 1. 4.). Ap plakstiņu malahm nostatiti smalzini matiņi jeb skropi, kas tikai ap eekschejo kaktiņu truhkst, kâ to katris pee sawas pascha azs speegelî paskatidamees war redšeht. Starp skrimslaino kahrtu un gļomahdu peeminami maši dseedserischi, is kureem pa smalkeem strobiņeem plakstiņu malâs istek sawadi taiki, ar kureem plakstiņi un skropi teek eeswaititi, lai asaras welti nepluhstu us ahru. Slehdamees plakstiņi attur wisu, kas azei buhtu skahdigs, un zaur atmijigu aišwehrschanos un atwehrschanos jeb mirkschinaschanu, — kas nu waj ar nodomu waj ari bes nodoma noteek, — wada asaras pahri par azahbola wirsu un tihra un ustur scho tâ apskalojot aišweenam mitru. Skropi aišsargâ azi no sihweem gaismas stareem, sweedreem, putekleem un ziteem netihromeem. To paschu dara ari usâzis jeb antaki. Gļomahdas wirsejahs kahrtas pahreet us azahbolu un pahrklahj wisu to gabalu, ko pee atwehrtas azs redsam, proti azu baltumu un shiliti. Azu eekschejâ kaktiņâ gļomahda sametahs krunkâ un istaisa tâ to mašo eedobaino**) (us ahru) ahdiņu, kuru tur redsam, un kura pee šwehream, bet it sewischki pee putneem, daudš leelaka ne kâ pee zilweka un par trescho plakstiņu top nosaukta. Wiņas tuwumâ redsam tahlak sahrtu gumbiņu, kas pa leelakai daļai sastahw is mašeem dseedserischeem, kas tahdus paschus taukus un preeksch tahda pascha noluhka, kâ tee jaw augschâ minetee dseedserischi, isswihst. Tas uhdernam lihdsigais, sahligais slapjums, ko par asarahm nosauzam, sagatawojahs diwôs dseedserôs. Bet schos mehs no ahreenes nedabunam redšeht, jo wiņi guļ dobulî, us deniņu pusi no azahbola. Pa mašeem strobiņeem asaras eetek taî starpâ starp plakstiņeem un azahbolu. Sirdî aiškustinateem wiņas mums gahschahs aumaļahm par waigeem pahri. Bet

*) Gļomahda wahz. Schleimhaut, no gļomas jeb glotas Schleim un ahda, Haut.

**) Eedobains = concav, no dubt, eedubt = hohl werden; einsinken.

mehreni azi slapinajuschas, asaras eesuhzahs pa mašeem kanaleem degunâ, un pee tam uštur ari scho mitru. Weena tahda kanala galu (zaurumiñu) war redšeht uš apakscheja plakstiña malas, tañ pumpiñâ ne tahlu no eekschkaktiña, kad plakstiñu ar pirksteem drusku atleez. Pahrleeku leela asaru šaudeschana ir azim dašchkahrtigâ wihšê skahdiga, un ja raudaschana nenahk no sirds, bet tikai tadehļ, ka lai laušchu azis waj swehtigaki waj juhsmigaki išskatitos, tad ta išrahda neaišbardinamu gekibu un pelna aprahschanu. Stipri raudot kļuhst plakstiñu gļomahda ļoti sahrta, tadehļ ka wiñâ sasuhzees par daudz asiñu.

To paschu redšam ari pee tà sauzama azu katara, kas ari pastahw eeksch asiñu daudzuma un gļomu sagatawoschanahs plakstiñu gļomahdâ. Kataru šinams pamanihs katris jaw, nemaš speegelî nepaskatijees, jo azis tad dikti suhrst. Bet plakstiñus atleekuschi daudz reiš noskahrstam glušchi ko zitu, proti ka, ja gļomahda naw deesgau sahrta, bet bahla, kermenam tad truhkst asiñu. Preeksch azs kustinaschanas un grošischanas azs dobulî jeb tañ tšchetrstuhrainâ, preekschâ platakâ un uš pakaļu schaurakâ galwas kausa bedrê, kurâ azahbols guldits, atrodahs seschi muskuli. Tšchetri no wiñeem, par taisneem muskuleem nosaukti, eesahkahs dobuļa dibenâ ap to zaurumu, pa kuru redšesnerws, kâ to pehzak redšesim, no smadsenehm nahkdams eekļuhst dobulî eekschâ, un saweenojahs preekschas apgabalâ ar azahbola wirsejo ahdu. Augscheja bilde išrahda schos muskulus, kas ar skaitleem apšihmeti. Tikai eekschmalas muskuls naw redšams, jo wiñsch zaur ahramalas muskuli aišklahts.

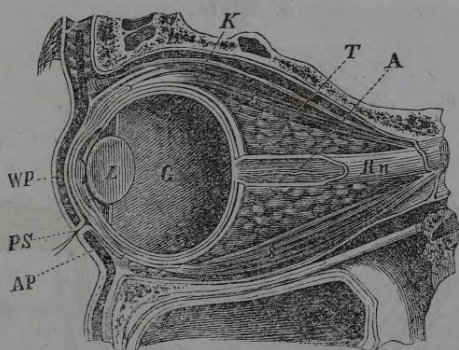
No teem diweem wehl atlikuscheem muskuleem, kuri par slihpeem top nosaukti, eesahkahs weens ari dobuļa dibenâ un gar eekschas un augschasmalu wilkdamees eet paschâ preekschâ zaur weenu mašu zilpiñu, kas kaulam peestiprinata, un no tureenes ar lihķumu uš azahbola wirsu (sk. fig. 1. 7.).

Otrais slihpais muskuls eesahkahs turpreti preekschâ, dobuļa apakschasmalâ eekschas kaktiñâ un eet šem azahbola zauri uš ahramalu un tad druskn uš augschu. (sk. fig. 1. 9.)

Wisi schee muskuli teek apgahdati no sewischkeem nerweem, tà kà mehs pehz patikschanas sawu azi spehjam us ahru, eekschu, augschu, apakschu un rinkî no ahra us eekschu un otradi grošiht. Ja kahds no wiñeem ir ihsaks ne kà tam waijadsetu buht, jeb ja kahds kaut kahda eemesla dehl ir nespehzigis kluwis, tà kà wiña pretineeks to pahrwahr (pretineeki ir p. pr. eekschas- un ahramalas muskuli), tad azs teek us ihsakà waj us spehzigaka muskula pusi aišgreesta. Tahdas azis sauz tad par šweiroschahm *) azim.

Tahs starpas, kas starp muskulēem, redšesnerwu un azahbolu wehl atleek, išpilda tauki. (sk. fig. 2 T.).

2. figura.

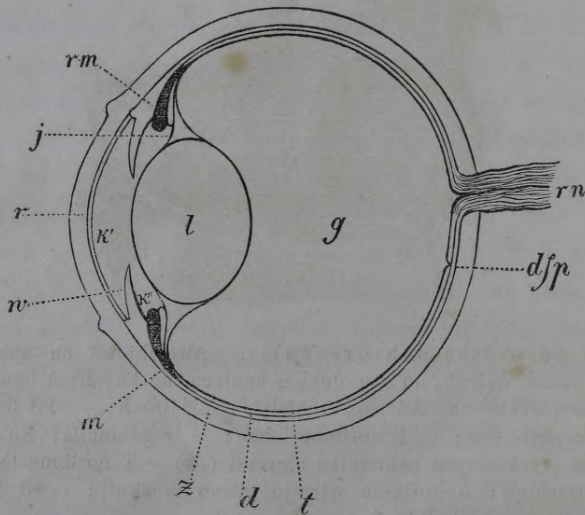
Azs gaenisks pahrgreešums. Augschpusē un apakschpusē redsams drusziñ wairak no azu dobula kauleem ne ka pirmā figurā. WP ir wirsejais plakstiñsch, AP apakšlajais plakstiñsch; — PS ir pākstiñu schkirba ar skropeem; — L nošihme lehzu; G ir gļomulis; Rn ir redses nerws, kam preekschgalā pahrwalks atgreest (A.) — T nošihme taukus; K plakstiña-pazehlejs; 5 nošihme wirsejo taisno muskuli; — 8 turpretim apakschejo taisno muskuli.

Azahbols jeb pate ihstena azs naw glušchi apašsch, bet pakašas daļā drusku palešnīs un preekschā ar manamu išlih-kumu. Ja gribam pee ahbola lihdšibas palikt, tad jaedomajahs ahbols ar trihs mišahm un zaurredšamu jeb kosu serdi.

*) 'Sweiroť, wahz. schielen.

Ar kahtiņu tad waram wehl salihdšinaht redšesnerwu. Ar ahrejo mišu, kas zeetaka par wisahm zitahm, salihdšinjama azahbola wirseja ahdiņa, kura išschkirama uš diwahm daľahm: Preekschgala ahdiņa, kas apsedš azu šihliti, ir kosa kà uhdens un sastahw iš trim kahrtahm. Ahrejo kahrtu istaisa ta jaw peemineta gľomahda, kas no plakstiņeem us azahbolu pahreet; wideja kahrtu ir schkeedraina ar stuhrainahm zelehmi; un beidšot ir paschà eekschpusē weena glušchi kosa plehwite, kurā ne kahdu ihpaschu daľu wairs nespesjam išschkirt. Schi preekschgala ahdiņa istaisa to mineto azahbola išlihkumu uš preekschu, un top par radšeni*) nosaukta (sk. fig. 3. r.), tadehl ka wiņas widejahs kahrtas audi pa daľai lihdsinajahs raga audeem.

3. figura.

Azahbola daľu schematisks išrahdijums. r nošhme radšeni, — z zipsleni, — w warawiksniiti jeb joslēni, — d dšihslēni, — t tihkleni, m tihklenes preekschmalu, — rm rinkaiņo muskuli, — j jostiņu; dšp dšeltano plankumu; — K' ir pirmais azukambars, K'' otrais azu kambars; l = lehza jeb širnals, rn = redšes nerws.

Asinsstrobiņu radšenei truhkst pawisam, bet ta turpreti ir gan bagatigi apdahwinata ar nerweem. Kad radšene zaur

*) Radšene = Hornhaut, no rags = Horn.

kahdahm wahjibahm sawu kosumu šaudejuse, tad wiņa išskatahs peleka un padara azi neredšigu.

Azu baltums ir eesahkums no otras jeb pakalas- apgabala ahdiņas, kas tahlak ap wisu azahbolu steepjahs, un kà no wiņas krahsuma jaw waram noskahrst, ar maš asins-strobiņeem apdahwinata. Azu baltumu pahrklahj ahrapusê aridšan gļomahdas wirskahrta un aiš schahs tad nahk pakalejahs ahdiņas ihpaschee audi, kas pa leelakai daļai sastahw is wihkstahm zipsliñahm (kas radšenes schkeedriñahm lihdsigas), no kam wiņa tadehl to wahrdu zipslene*) dabujuse. (sk. fig. 3. z.).

Pee schahs ahdiņas peestiprinajahs preekschas apgabalaš azs grošischanas-muskuli. Paschâ pakalasdalâ wiņa laišch redšesnerwu zauri.

Ar widejo ahbola mišu salihdsinajamas atkal diwas azahdiņas. Preekschgala ahdiņu eeraugam taš krahsošâ rinkî, kas starp azs baltumu un redšokli atrodahs. Pehz schahs ahdiņas krahsuma mehs išschkiram šilas, rudas un pelekas azis. Wiņa neaišklahj wis kà radšene, wisu preekschgalu, bet atstahj widū zaurumu, kuru mehs zaur weenu muskuli, kas rinkadi schai ahdiñâ išsteepjahs, spehjam schauraku padariht un paleelinaht zaur otru muskuli, kura schkeedras staru wihšê no weenas ahdiņas malas lihds ošrai sneedšahs. Ahdiņas krahsums zelahs no sawadi krahsošâ pigmenta,**) kas pa wiņas audeem išdalits. Eekschpuse wiñai aišween ir išgehrbta ar tumschu pigmentu, kas ihpaschas zeles peepilda.

Scho ahdiņu nosauz par josleni***) jeb warawihksniti (sk. fig. 3. w.). Ar wiņu saweenojahs pakalagala ahdiņa, kuras audus gandrihs tikai asins strobiņi jeb dšihslas ween ištaiša un kas tadehl par dšihsleni †) top nosaukta (sk. fig. 3. d.). Paschâ pakalâ laišch schi tapat kà zipslene redšesnerwu zauri,

*) Zipslene = Sehnenhaut oder harte Haut, no zipsla = Sehne.

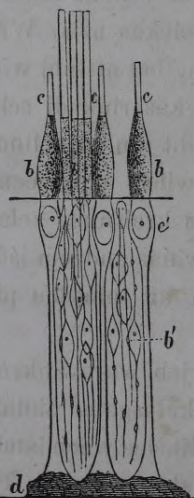
**) Par pigmentu nosauz krahsošu weelu, kas smalkôs graudiņôs waj no ihpaschâs zelês waj ari audu starpâs eeslehgta. Krahsa ir dašchada.

***) Joslene wahz. Regenbogenhaut, josla = Streifen, Gürtel.

†) Dšihslene, wahz. Aderhaut, no dšihsla = Ader.

preekschâ turpreti rahda daudš krunku (sk. fig. 3. kr.) un ir pawisam tadehl, kà wiña schè wehl eeslehdš rinkainu muskuli (sk. fig. 3. rm.) labi beeša. Ari wiñas eekschpuse isklahta ar melnu pigmentu. Pehdeja jeb eekscheja ahbola miša salihdšijnajama beidšot ar wisswarigako azs daļu, proti ar plahno, koso eekschpuses ahdiņu, ko par tihkleni *) sauz (sk. fig. 3. t.). Wiña ir redšesnerwa tihklads isplahtijums ar teem ihpascheem redšes elementeem. Preekschgalà wiña atstahj wehl leelaku zaurumu ne kà joslene, jo wiñas preekschasmala beidšahs jaw ap dšihslenes krunkahm (sk. fig. 3. m.). Ar mikroskopa palihgu mehs tihklenē spehjam kahdas 8 kahrtas isšchkirt, kuras zaur smalziņeem pawedeeniņeem stahw wisas weenà sakarà. Bet no schahm 8 kahrtahm eewehrosim tikai to ahrejo, t. i. to kas tuhlin aiš dšihslenes nahk.

4. figura.

Schematisks pahrskats par tihklenes wirsejahm daļahm.

Paschâ wirsū redšamas 3 tapiņas un 4 družin' garakee irbulišchi; wiņu ahrejee panti apsihmeti ar c c c, apakschejee ar b b b. — Apaksch tapiņahm un irbulischeem redšamas wehl diwi kahrtas no tihklenes (b' c' un d).

Schi sastahw is diwejadeem elementeem : 1) smalziņeem, garaniskeem un weenlihdš resneem irbulischeem (sk. fig. 4.) un 2) ihsakahm un eekschgalà resnahm tapiņahm (sk. fig. 4.) Abejadi elementi maisiti zits zaur zitu pa wisu tihkleni, bes

*) Tihklene, wahz. Netzhaut, no tihklis = Netz,

ween ap to weetu, kur redsesnerws paschu laiku grib sahkt isplahtitees, — tur wiñu truhkst pawisam. Scho weetu nosauz par aklo plankumu. Mašu gabaliñu no scha us eekschsahneem redsam weenu dseltanu plankumu (sk. fig. 3 dsp.), kurâ tikai tapiñas atrodamas. Jo wairak us preekschu, jo retaki metahs abejadi elementi. Pee katra irbulischa un tapiñas waram noschkirt weenu ahrejo no weena eekscheja panta. Pirmejais ir glušchi skaidris, bet pehdejais isleekahs putraimains. Kad etika skahbi uslejam us scheem elementeem, tad ahrejais pants pee abeem isleekahs kà zaur schkehrsahm strihpiñahm dauds smalkôs gabaliñôs sadalits. To paschu redsam dašchreis ar beš etika skahbes noteekam. Tihklenei pamirstot iszelahs tas tà nosauktais „melñais nags“ *) aži, kas ne maš wairs naw dseedejams un zilweku tadehl us wisu muhschu padara neredšigu. Tik dauds lai peeteek par azahbola ahdiñahm.

Kosa azahbola serde. Aiš joslenes atrodam apašisku kermenu ar beešaku widu un plahnakahm malahm, kuru par lehzu **) nosauzam (sk. fig. 2 un 3. l.). Gar malahm ir lehza loti mihksta, bet jo wairak us widu, jo zeetaka metahs ta. Wiñas audi sastahw is wisai smalzinhm kosahm schkeedriñahm. Lehzu eeslehdš it kosa ahdiña. Zaur dašchadeem isswihdumeem kluhst schi ahdiña tapat kà ari pate lehza neskaidra jeb nekosa. Redšokle ***) išskatahs tad peleka, eedšeltena waj balta. Schi ir ta wahjiba, kuru par „peleko nagu“ nosauz, zaur kuru ari neredšiba zelahs, kas tikai tad wehl dseedejama, kad ahrsts lehzu ar wisu wiñas ahdiñu isñem is azs laukâ. Ar lehzas ahdiñu saweenojahs lehzas preeksmalâ smalzina jostiña, kas no dšihslenes krunkahm lihdš tureen sneedšahs (sk. fig. 3. j.). Pakalas abgabalâ lehzas ahdiña turpreti ir saauguse ar weenu zitu it kosu ahdiñu, kas ap weenu

*) Melnais nags, wahze schwarzer Staar; pelekais nags = grauer Staar; „nagazis“ = ein Staarblinder.

**) Lehza jeb širnals, wahz. Linse.

***) Redšokle, wahz. Schloch od. Sehe od. Pupille.

sewischku gļomainu ķermenu steepjāhs, ko par gļomuli *) nosauz (sk. fig. 3 un 4. g.). Schis ķermens ispilda gandrīš weens pats wisu azahbola eekscheeni un ir apalsch, tikai preekchgalā ar eedobumu, kurā lehza guļ.

Starp radšeni un josleni atrodahs tas tā nosauktais pirmāis azukambaris (sk. fig. 3. k'), un starp josleni un lehzu otrāis azukambaris (sk. fig. 3. k''). Abus ispilda skaidrs uhdeņads sehkihstums. Tā tad joslene kā seena starp abeem kambareem peld weenumehr tahdā azu uhdenī.

Redšes nerws. Preeksch katras azs išzeļahs leelajās smadšēnēs weens sewischks redšes nerws. Tuwu aiš dobula kopā satikdamees un schkehrsodamees, sajauzahs schee abi nerwi tā, ka no labahs azs nerwa pahreet dašchas daļas kreisajā nerwā un otradi. Tad atkal išschkihruschees, dodahs katris pa sawu zaurumu azu dobulī eekschā, sasneedš azahbola pakālas apgabalu un urbjahs, drusku us eekschpusi no widus, zaur zipšeni un dšihšeni lihds tihklenei un isplahtahs schē it smalki išdalidamees. Redšes nerwam pa widu eet dšihšlas. No zeetahs smadšēnu ahdas dabun wińsch stipru pahrwalku, bet atstahj scho, azahbolā pahreedams, zipšenei. Preeksch dšihšlenes, joslenes un radšenes ir gan glušchi sewischki nerwi, bet schee stahw smadšēnēs ar redšesnerwu zaur zelehem un smalzīnahm schkeedrińnahm sakarā.

Ar to waram nu azs anatomisku nodaļu likt pee malas. Preeksch tahdeem lasitajeem, kureem patiktos tahs aprakstitahs azahbola daļas ar sawahm pascha azim aplukot, tē nu wehl ihss peespraudums par pamahzischanu, kā to wisweeglaki un labaki war panahkt. Azu ahdiņu un sērdes ihpaschus audus šinams newaram beš mikroskopa palihga saredšeht, tadehļ jaapmeerinajahs ar to, ko aprakstijumā lasijuschi. Bet tik zik mehs ar sawahm azim beš mikroskopa spehjam saredšeht, luhkosim gan pee kahda kustoņa azs apskatiht. Nemsim tela azi. Wiss, ko plakstiņus atwilkuschi dabunam redšeht, katram jaw labi pašihstams. Tadehļ mehginasim tuhlin tahs daļas usmekleht,

*) Gļomulis, wahz. Schleimkörper od. Glaskörper.

kuras no preekschas newar redšeht. Ja gribi to wispilnigaki panahkt, tad nošahgè galwaskausa wirsejo gabalu nost, un isñem smadšenes no apakscheja gabala. Smadšenu preekschas apgabala dabusi nu apakschas pusè redšeht redšesnerwus un katru no scheem pa sawu zaurumu azu dobuli eekluhstot. Tagad luhko nu ar kalto un ahmuru to kaulu, kas dobuta wirsu pahrlahj, weeglinahm atñemt nost. Tad dobuli atradisi wisus azs grošischanas muskušus, redšesnerwu un taukus. Ja netihkaks tik daudš puhletees, tad wari azahbolu ari no preekschas isñemt is dobuta ahrâ. Bet šinams gan, ka tà daridams muskušus un redšesnerwu ar naši drusku samaitasi. Lai dabutu azi weselaku us ahru, tad jagatreešch plakstiini un ar našcha galu, no dobuta malahm eesahkot, jagreešch aišweenam, gar paschu kaulu turotees, palehniñahm dšilaki dobuti eekschâ, lihds kamehr paschâ dibenâ nokluhst kur tad wehl japahrgreešch redšesnerws un tee tur ap wiñu peestiprinati muskuši. Azi iswilzis, apskati tad redšesnerwu un tos muskušus un taukus, kas ap azahbolu atrodahs. — Pahrschkel nu radšeni, tad kamaru uhdens tuhlin ispluhdihs us ahru. Redsokli parahdisees, ja azs wehl glušchi frišcha, spošchs, bet ja jaw kahdu laiziñu stabwejuse, balgans jeb peleks kermens. Ta ir azs lehza. Tahlak greeš it weeglinahm no pirma radšenes eegreešuma tahlak par azs baltumu pahri us abahm pusehm, kamehr jaw pamani it spošchu kermenu. Atwelz greešuma malas walinahm ar pirksteem un papeed tad drusku us azs pakalas apgabala, tē us reis islihdihš spihdoschais kermens pa eegreesto schkirbu laukâ. Schis laistahs un mirdš kâ kristals un ir tik koss, ka pa to dabun burtus smalki zauri redšeht. Preekschgalâ wiñam pupas leelumâ gumbiña, ap kuras malahm melns starains rinkis. Schi gumbiña ir lehza un skaistais kermens pats, us kura ta guš, ir gšomuls. Starainais rinkis zehlees no melnâ dšihšlenes krunku pigmenta, kuršch lehzas ahdiñai peelipis. Ar mašahm standšihahm waj ari ar schkehru galeem wari to smalko ahdiñu, kurâ lehza eeslehgta, drusku atwilkt, un ja tai eegreešisi, tad lehza iswelsees pa zaurumu ahrâ. Nem scho starp diweem pirk-

steem un berś, tad dabusi pahrleezinatees, ka wińai widus zee-taks ne kà malas. Pehz kahda brihtińa sabk glomuls sa-schkihst. Apluhko beidsot wehl azahbola ahdińas.

Josleni starp pirksteem berśedams, notaisisi pirkstugalus melnus. Schis melnums nahk no melna pigmenta, kas josle-nes eekschpusi isgehrbj. Aiś joslenes apskati tahlak us dibenu azs eekschejo ahdińu jeb tihkleni, kura preekschgalà isškatahs tumscha, bet pakańas apgabalà šalġani un śilġani mirdś. Wińa ir tik plahńińa, ka to ar naga galu weegli wari atkasiht nost.

Aiś wińas (us ahru) redśi melno dśihsleni, kuras pigments ari pirkstu galus nosmehrè. Aiś schahs tad nahk gaischa, wihksta zipslene, kuru ar pirksteem wis tik lehti nepahrrausi, kà tihkleni un dśihsleni. Radśeni atradisi uhdeńadà krahsà un labi pabeesu. Beidsot wari us tahs weetas, kurà dśihslene ar josleni saweenojahs, ar pirkstu speesdams pahrleezinatees, kà dśihslene schè ir beesaka ne kà zitàs weetàs, jo tè atrodahs wińas rinkainais muskuls un krunkas.

Daśchs lasitajs warbuht sahktu tagad jautahť: kadehl gan mehs pa teem koseem kermeneem: radśeni, kambaru uhdeni, lehzu un glomuli -- nespehjam azs dibena saredśeht un ka-dehl tad redśokle mums israhdahs pawisam melna? Abeem jautajumeem jadod par atbildi, ka tas tikai nahk no melna pigmenta, kas dśihslenes un joslenes eekschpuses isgehrbj. Salihdśinaschanas dehl eedomasimees kahdu istabu ar melni isgehrbtahm seenahm un maśu lodśińu. Ja nu tahdà ehkà skatamees eekschà, tad wińa mums isleekahs pawisam tumscha, lai gan warbuht kahds tur eekśchà sehdedams mums teiktu, ka wińam par gaismas truhkumu nemaś neesot ko suhdsetees. Pee Albineem jeb Kakerlakeem, kam tahda pigmenta truhkst, redśokle naw melna bet sahrta un tibklene ir gandrihś saredśama. Tahdas azis atrodam ari pee truscheem un daścheem ziteem kustońeem.

Pirmam jautajumam: kadehl mehs azs dibena nesaredśam -- peenahk par isškaidrojumu wehl tas klaht, ka gaismasstari, kas no kahdas aiśdegtas swezes lihdś azs dibenam nokłuwuschi,

pa to paschu zelu atkal dodahs us ahru atpakał, t. i. us swezes leesmu. Ja nu mehs tadehl gribetum nostahtees starp apluhkojamo azi un swezi, tad mehs jaw tahdâ wihšê aišklahtu swezes gaismu. Jeb ja swezi nostahtu starp sewi un apluhkojamo azi, tad jaw tee is azs atpał nahkoschee gaismasstari nemaš nesasneegtu muhsu azi, jo wińi saweenotos jaw eepreeksch, t. i. swezes leesmâ. Tadehl tad waijadseja isdomaht sewischka aparata, kas gaismasstarus (pee bagatigas apgaismoschanas) no apluhkojamahs azs apluhkotaja azi nowada. Tas jaunakôs laikôs ari ir pilnigi isdewees. Scho aparatu nosauz par azu speegeli. Wińsch ir apała ripa, 1—2 zolu zaurmehrâ, weenâ pusê apklahts ar speegełaglahši un paschâ widû ar mašu (maša širńa leelumâ) zaurumińu. Apakschasmalâ wińam peestipri-nats mašs kahtińsch, ar kuru apluhkotajs paschu speegeli preeksch sawas azs tura. Apluhkojamai azei eesahńis jano-stahda aišdegta sweze (sinams naktî). Apluhkotajs leek nu azuspeegeli preeksch sawas azs, usker swezesgaismu, kas no tureenes atkal sweeschahs atpakał us kahdu kermenu. Pa zaurumińu skatotees war speegeli tã eegreešt, ka atpakał sweestee stari dabun us apluhkojamahs azs redsokles widus uskrist un pa koseem kermeneem dšilaki lihds azs dibenam nokluht, tã ka tas nu top gaischs. No schejeenes eet nu gaismasstari pa to paschu zelu, pa kuru azi nonahkuschi, atpakał us ahru, t. i. us azu speegełi un war nu no apluhkotaja azs pa speegeła zaurumińu uskerti tikt.

No kakeem mehdš teikt, ka wińu azis tumschã naktî spihgulojot jeb paschas no sewis gaismu radot. Bet tas naw teesa. Spihguloschana noteek tikai tad, kad gaisma no ahreenes eekluhst azi. Glušchi tumschã ehkã tahs ne kad nedabusi maniht. Kaku azis spihgulo jaw pee maš gaismas tadehl kã wińu dših-slenei paschâ dibenâ weenâ weetã truhkst pigmenta un tihklene turpat sałgani waj šilgani spošchi mirds.

Ar azs anatomiju pahrpahrigi eepašinuschees, waram tagad ussahkt azu darboschanahs lauku pehz jaunaka-jeem ispehtijumeem ihsumã pahrskatihht. Us fišikaliskeem liku-

meem un wiņu attihstischanu newaram dšili eelaistees. Bet peeņemsim schoreiš to par pareišu, ko fišiki mums sawu iš-pehtijumu un aprehķenu galā išteiz. Par juhtekleem runajot, tika jaw peeminets, ka redšesjuhtekļa kaireklis ir gaisma. Ka pee redšeschanas gaisma waijadšiga, to šina jaw pat tas wiskuhtrakais dabas notikumumu eewehrotajs. Bet tadehļ ka daudzēem no lasitajeem wis nebuhs pašihstams, kas tad tas ihsti ir, kō tagad par gaismu sauz, tad derehs gan, ka schē ihšu brihtiņu to išskaidrojot pakawejamees.

Deenai austot, manam, ka gaisma sahķ wairotees, un jo augstaku saule pazeļahs, jo gaischaki metahs dabā. Tā tad gan jadoma, ka saule ir gaismas deweja un tē šinams išzelahs wispirms tas jautajums: waj gaisma naw kahda weela, kas no saules top us šemes wirsu nosubtitā? — Un teescham, wehl nesen atpakaļ tureja ari tee wisaugstaki mahzitee dabas prateji gaismu par ihpaschu weelu kas no saules nahkdama pahr wisu šemi išplahtijusehs. Bet ka wisi kermeņi neparahdijahs weenadā krahsā, tad bija preeksch katras krahsas japeņem sewischķi krahsota gaisma.

Wisi jaunako laiku išmehginajumi un išpehtijumi par gaismu leezina, ka schi naw wis ne kahda ihpascha weela, bet ka wiņa ir tikai sewischķas weelas trihseschana. Scho weelu nosauz par aiteri. Aiteris išplehschahs pa neišmehrojamo debes talpu (ruhmi), kurā saule, mehnes, šwaigšnes, muhsu šeme un ziti planeti sawus zelus staiga. Wińsch ir tā sakot widotnis*) starp sauli un muhsu šemeslodi, — un widotnis ari starp wiseem radijumeem šemes wirsū, jo schos apklahj gais, kura wismašakahs starpiņas, kas starp wiņa daļinahm wehl atrodahs, ari išpilda aiteris. Aitera trihseschana eesahķahs saulē un aišsneedš ar brihnischķigu ahtrumu (8 minutēs un 13 šekundēs, — tas ištāisa 1 šekundē 42,000 juhdsū) wisus ķermenis šemes wirsū, tā ka nu tas aiteris, kas wiņōs lihds tam bijis meerā, sahķ lihdsšribseht. Tahda trihseschana noteek

*) Widotnis = Medium, Mittel.

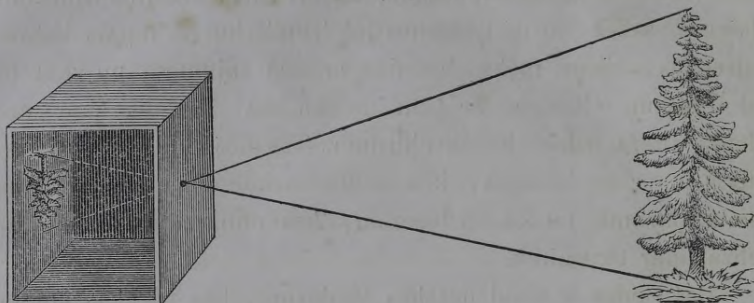
staru wihšê úš wisahm pusehm, un ari lihšs azs dibenam noklūwuse, sazel tur úš tihklenes taî irbulischu un tapiñu kahrtâ kaireenus, kurus mehs samañas organâ sajuhtam un zaur to tad redšam. Krahsu nojautu dašchadiba išzelahs zaur dašchadu aitera trihseschanas ahtrumu. Tas nošihme tikdaudš, ka aiteris p. pr no leetahm, kas mums sarkanás israhdahs, trihs zitadâ ahtrumâ, ne kâ no leetahm, kas mums šalás išskatahs. Pehzak par to wairak.

Beš saules ir wehl dašchas šwaigšnes, kas paschas no sewis spihd. Tâpat waram zaur elektrismu un stipru karstumu gaismu sazelt (p. pr. swezegaismu).

Paturesim tagad to wehrâ, ka gaisma ir sewischkas weelas (aitera) trihseschana, kura staru wihšê úš wisahm pusehm sneedšahs tahlak. No gaismasstareem teek muhsu redšeselementi kairinati un eerosinati. Bet ar to ween wehl naw gan preeksch skaidras redšeschanas. Jo tas tak ir weegli saprotams, ka pee skaidras kermenu saredšeschanas wajjaga katra kermenu punkta sewischkahn redšeht. Eedomasimees nu, ka no katra kermena punkta išeetu trihseschana staradi úš wisahm pusehm, un ka katris stars, kas azî nonahk, aišsneegtu redšes elementus sawrup, un peeñemsim tē wehl klaht, ka no neskaitameem punkteem un no wisahm pusehm gaismasstari no ahreenes eekluhtu reisē azî, — kur tad nu mehs tahdâ staru maisijumâ wehl spehtu wisus punktus zitu no zita išschkirt un katra sawrup sajust! —

Tadehl tad azs ir no dabas tà eerehdita, ka wiña weenkahrt nelaišch par daudš gaismas úš reis eekschâ, nedš ari leekos starus, kas kâ pahrigi un newajjadšigi wiñâ eeklūwuschî, dabun sajust, un otrkahrt, ka ta tos starus, kas no weena ahreenes punkta nahk, úš tihklenes spehj sewischki atkal weenâ punktâ saweenot. Eegahdasimees schē kahdu fišikalisku aparatu, kas pehz azs wihšes eeriktets, proti to tà nosaukto „Camera obscura.“

5. figura.

Pa kreiso roku redšams tumschais kambars, kam weena seena atniemta lai waretu wiña eekscheeni redšeht. Pa labo roku redšama egle, no kuras diwi taisnuma stari išeet, kas pa kambara seenas zaurumu eedami schkehrsojahs un uš dibena seenu uskrišdami aprobešcho atschgarnisko egles bilditi.

Schi „Camera“ ir mašs kamarits ar melni išgehrbtahm seenahm un tadehł tumschs. Weenà seenà atrodahs mašs zaurumišch, kuru stikla lehzite, kà logà ruhte, išpilda. Lehzitei preti uš dibenaseenas nespošcha glahše. Kad nu scho kamariti nostatam waj nu kahdas mahjas waj ari kahda kustoña waj koka tuwumà, tad uš nespošchahs glahšes redšam mašu atschgarnisku bilditi no tahdeem preekschmeteem uššihmetu.

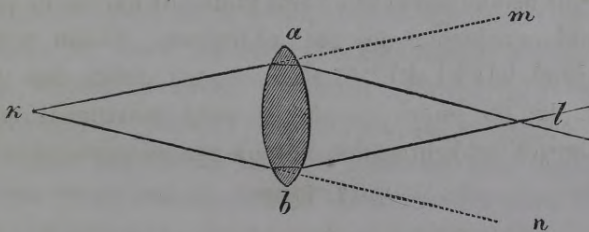
Pa mašo zaurumiņu neteek wisai daudš stari laisti kamariti eekschà un tee, kas newajadšigi ir, top no melnahm seenahm išgaisinati, beš tam lehzite spehj uskritischos starus tà wadiht zauri, ka tee, kas no weena punkta išgahjuschi, uš pretistahwoschas seenas atkal dabun saweenotees weenà punktà. Un tà nu uššihmejahs bilde. Azs redšokli waram salihdšinaht ar tumscha kamarischa lodšiu (zaurumiņu) — un wiņu mehs pehz wajadšibas un patikschanas wehl spehjam zaur plakstiņeem aišklaht un atklaht; — joslenes un dšihslenes pigments išgaisina ari leekos gaismasstarus; radšene, kamaru uhdens, lehza un gļomuls išpilda kopà tahdu paschu darbu kà tumscha kamarischa lehzite; tihklene salihdšinama ar nespošcho glahši.

Ja pigmenta truhktu, tad muhsu azis saulē aišween apšibetu, kà pee Kakerlakeem, kas tikai wisai mehrenu gaismu pazeesch. Ja to daļu, kuras nupat ar tumscha kamarischa

lehziti salihdsinajahm, azei truhktu, tad mehs wairak neka neišchkirtu, ka tikai gaischumu no tumschuma. Un tahdas azis ari atrodam pee dašcheem šema stahwokla kustoņeem, kà pee tahrpeem un ziteem.

Muhsu azs ir wehl daudš smalkaki eerikteta ne kà fisika „Camera obscura.“ To redšesim tuhlin. Bet prasisim wispirms pehz ta zehlona, zaur kuru tahdi gaismasstari, kas no weena kermena punkta nahk, pa radšeni, kambaru uhdeni, lehzu un glomuli eedami tà top eegrošiti, kà wiņeem us tihklenes atkal jasaweenojahs weenà punktà. Fišikis mums to tulkos, us saweem ismehginajumeem norahdidams. Wiņsch mums par pro-wi liks eedomahtees, diwi no weena punkta isejoschus starus stikla lehzei, kura pret scho punktu nostahdita, uskrihtot, un proti tà, kà weens no wiņeem sasneedš lehzas augschas, — bet otris turpreti wiņas apakschas daļu.

6. figura.

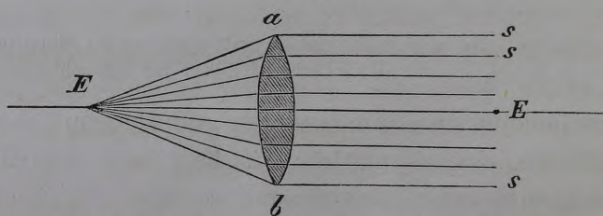

a b ir lehza. No punkta k isēet diwi stari km un kn, kuri pa lehzu eedami teek tà lausti, ka abi aišwiršijahs us l, kur tee tad schkehrssojahs.

Mums jautajot, kas nu notiks ar scheem stareem? — wiņsch mums stahstihs, ka abi pa lehzu iswiršuschees zauri tikmehr tuwosees weens otram, kamehr reiš sadursees kopà. Bet ja lehza netiktu starpà likta, tad schee stari muhscham wairs nesa-tiktos kopà, bet attahlotos weens no otra aišweenam jo wairak. Kadehl gan ta? Us saweem likumeem atsaukdamees fišikis muhs mahza, ka katris gaismasstars top, no weena widotà zità pahrejot, lausts, t. i. no sawa pirma zela, kas taisni ween-adi us weenu un to paschu pusi tahlak wed, sahnis noraidits jeb nowehrsts, waj nu us weenu waj ottru pusi. Ja no diwi

widotneem otrais widotnis zeetaks jeb beešaks ne kà pirmais, tad stars teek us to pusi sahñis nogreests, kurà eesahzees, bet ja schkidraks, tad us otru pusi. Tà tad teem stàreem, no kureem weens krujachs slihipi eet us augschu un otris us apakschu, ir, no gaisa — schkidra widotña — stiklā — zeetakā widotñi, — pahreijot, us to pusi, kurā katris eesahzees, janogreeeschahs eesahñis, t. i. augschejam us apakschu un apakschejam us augschu. Bet ja schee pehz lauschanas lehzā tahlak eedami, eekam wehl naw saduhruschees, sastaptos ar kahdu schkidraku widotni ne kà gaisu, tad wiñi atkal atwiršitos*) weens no otra tahlak un nedabutu wairs satiktees kopā. Mums tahlak ir pašihstams, ka ar stikla lehzu, ko par saules glahši sauzam, waram papiri, schwami, posu jeb zitas weegli eededšinamas leetas aišdedšinaht, kad to tai waijadšigā attahlumā no schahm turam. Tas noteek zaur to, ka saules stari lehzā tā top lausti, ka wiñeem aiš schahs weenā weetā jaschkehrsojahs,**) un schi te pehz fišikaliskeem likumeem kluhst tik karsta, ka preekschmeti sahk grūšdeht, ja pat eedegtees. Tahdu punktu aiš lehzas, kurā blakiski***) stari, — t. i. tahdi, kas no leela tahluma, kà no saules, nahk — pehz lauschanas atkal saweenojahs jeb schkehrsojahs, nosauz par eedeguma-punktu.

7. figura.

ab nošihme lehzu. Nošlabahs puses* nahk lihds lehzai blakiski stari (sa, sb u. t. p.). Schee kluhst lehzā lausti un saweenojahs eedeguma punktā E. Ja stari nahktu no kreisahs puses, tad tee schkehrsotos labajahs puses eedeguma punktā E.

*) Atwiršitees = divergiren, auseinandergehen; wiršinaht = drehen, rücken, richten; wiršeens = Richtung; sawiršitees = convergiren, sich einander nähern; atwiršigs = divergent un sawiršigs = convergent; atwiršiba = Divergenz, sawiršiba = Convergenz.

***) Schkehrsotees, wahz. sich kreuzen, sich durchschneiden.

****) Blakiski = parallel.

Katrai lehzai tadehl diwi eedeguma punkti, — weens preekschejais un otris pakalejais, — jo blakiski stari wiñu war no ik katras puses sasneegt. — Ja nu no kahda preekschmeta laiŝcham stareem pa lehzu eet zauri, tad jaw no katra punkta stareem schkehrsojotees, ŝinams dabusim atkal weenu punktu un tà no daudŝ punkteem kopâ preekschmeta bildi. Tà tad nu mehs ŝinam, ka pehz schahdeem likumeem azî ta pat kà eeksch „Camera obscura“ uŝihmejajs preekschmetu bildes.

Lai gan radŝenê gaismas stari wiswairak top lausti, tad tomehr ar to ween wehl nepeeteek. Pehz scha lauŝuma blakisku staru schkehrsoschanahs notiktu $\frac{1}{3}$ zolas aiŝ tihklenes. Tikai ar zitu widotñu — un it sewischki lehzas — peepalihdŝeschanu mehs dabunam bilditi uŝ tihklenes.

Skaidras bildes uŝihmejajs eeksch „Camera obscura“ tikai tad, kad wiña ihpaschâ attahlumâ no preekschmeteem no-statita. Ja nu muhsu azs ari buhtu tahds nekustoschs aparats, tad jaw mums dehî katra preekschmeta saredŝeschanas aiŝweenam buhtu tik tuwu japeeeet preekschmetam klaht, kà lauschanas widotñi weenreiŝ no dabas eetaisiti. Bet tas mums naw wajjadŝigs. Wesela, nesamaitata azs spehj pee leetu saredŝeschanas, kas tahlak ne ka 4 zolas no azs, sewischkahn eetaisitees. Pahrleezinaschanahs dehî turesim seeta dibenu uŝ kahdahm 6 zolahm preeksch azim un aiŝ scha pahru zolas tahlaku kahdu grahmatu un mehginasim nu seeta aschkus un pa seeta aztiñahm grahmatas burtus reiŝê skaidri saredŝeht. Par welti! Abus reiŝê ne kad nedabunam skaidri redŝeht. Tik ko uŝ aschkeem skatamees, aptumst burti un otradi. Schis ir pilnigs peeradijums, ka azs preeksch katras leetas saredŝeschanas sewischkahn eetaisahs jeb akkommodeerejajs. —

Ta pat jaw katram gan buhs kahd reiŝ gadijees, ka wiñsch pehz ilgas grahmatâ lasischanas uŝ reiŝ pa logu skatidamees uŝ ahru uŝ ihstu brihtiñu nedabun wisas leetas gaischi un skaidri saredŝeht, tadel ka pee lasischanas azs bijuse uŝ tuwakeem burteem etaisita.

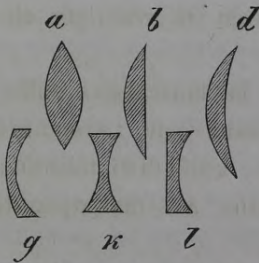
Kas tad nu noteek ar azi pee tahdas eetaisischanahs jeb

akkommodeereschanahs? Is anatomiska apraksta mehs atminamees, ka dsihslenes preekschas malà — tur kur tahs krunkas — atrodahs weens muskuls un ka no schahs paschas weetas eet maša glešna jostiņa us lehzas preekschmalu (sk. fig. 3.). Schis muskuls mums kalpo wairak, ne ka domatum. Wiņu apgahda sewischki nerwi. Tik lihdš mehs kahrojam kahdu leetu redšeht, to muskuļam — pa leelakai daļai pascheem nešinot — zaur nerweem darām šinamu, ka lai wińsch sawelkahs. Un redši, ar apbrihnojumu tschaklumu wińsch muhsu wehleschanu jaw ispidijis un zaur to atslahbinajis mineto jostiņu, tā kà nu lehza spehjuse us preekschu wairak isplehstees jeb sakumpt. Optisks likums peerahda, ka tahdi kermeņi, kas wairak leekti, ari stiprak laušch gaismas starus. Tadehl tad ari lehza, stipraki sakumpdama, padara, ka tuwejee gaismas stari, kas zītadi aiš tihklenes schkehrsotos, top eeprekschu, t. i. us paschas tihklenes saweenoti. Ka lehza pee tuwuskatischanahs stipraki sakumpst, leezina schis ismehginajums: Kad nakti aišdegstu swezi tuwinam weenai azei, (kas us to skatahs), tad no swezes leesmiņas iszeļahs 3 bildites, proti weena stahwa un gaischa, otra ari stahwa, bet nesposcha un trescha atschgarniska. Ir ismehrits, ka ta nesposcha stahwa bildite kluhst mašaka, kad swezi azei wairak tuwina, bet paleelinajahs turpreti, kad swezi attahlina. Schi bildite atrodahs us lehzas preekschas malas. Gaischà un stahwà bildite us radšenes, maša, atschgarniskà us lehzas pakalas puses. Bildites pamašinaschanahs un paleelinaschanahs aišrahda tikai us lehzas wirsas stipraku waj mašaku sakumpschanos. No 4 zolahm lihdš 40 pehdahm mehš sawu azi tā spehjam akkommodeereht. Tahlak kà 40 pehdu mums tas wairs naw waijadšigs. 4 zolas nošihme tadehl to tuwako punktu, lihdš kuram sawu azi wehl spehjam eetaisih, un scho punktu nosauzam par tuwuma-punktu. Tahluma punkts turpreti atrodahs preeksch weselas azs neismehrojamà tahlumà. Tahdas azis, kuru tuwuma un tahluma punkti stahw wiňahm tuwaku ne ka 4 zolas un bešgaliba, top nosauktas par tuwredšigahm jeb blensigahm; turpreti sauz tahdas azis, kuru tu

wuma punkt attahlojees, bet tahluma punkt wis nepahrmaini-jees, par tahlredšigahm; un beidšot atrodahs ari wehl tahdas azis, kas tikai sawiršigus, un ne wis blakiskus starus jauda saweenot, it ka kad tahluma punkt atrastos aiš bešgalibas. Wiņas tadehļ sauz par pahreddšigahm. — Tuwdredšigās azis schkehrsojajs stari no tahleem preekschmeteem jaw preeksch tihklenes un schee tadehļ naw skaidri saredšami; bet tuwdredšigi zilweki spehj gan tahs leetas, kas azei tuwaku ne ka 4 zolas, wehl skaidri redšeht. Tahlredšigās azis saweenojajs no tuwahm leetahm stari aiš tihklenes un schahs tadehļ paleek nesaredšamas.

Eemesls preeksch schahdahm azu ihpaschibahm ir meklejams waj nu lauschanas widotūšs, waj akkommodazijas eeriktē, waj ari abšs reisē. Tā par prowi atrodam pee tuwdredšigeem radšenes un lehzas wirsas stipraki leektas jeb welwetas, un wiņeem tadehļ janehsa eedobaina brile, pa kuru stari eijot top atwiršinati.

8. figura.

Lehzu (jeb širnalu) pahrgreešumi.

- a no dubulti - apaļotas lehzas,
- b „ plakani - apaļotas „
- d „ eedobaini - apaļotas „
- k „ dubulti - eedobainas „
- l „ plakani - eedobainas „
- g „ apaļoti - eedobainas „

Statistika rahda, ka wiswairak tuwdredšigu atrodahs starp mahziteem laudim, kam daudz ar grahmatahm un raksteem janodarbojajs, un tahlak pee dašcheem amatneekeem, kà skrodeleem un kurpneekeem. Wezaku un skohlotaju peenahkums tadehļ ir, zeeschi us to luhkot, ka behrni neeeradinahs grahmatu par tuwu preeksch azim tureht.

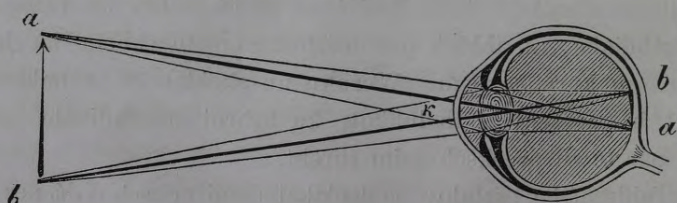
Tahlredšiba pastahw pa leelakai daļai eeksch radšenes un lehzas wirsu lehšnuma un ir tadehļ ne retis sastopama pee wezeem laudim, — jo pee scheem šuhd azis tāpat kà ahdâ — kas krunkās metahs — kermena sulas un zaur to ari treknums

un pilniba. Ari tahlredšiba ir zaur azu wingroschanu eeman-tojama. To leezina atkal statistiska, pehz kuras loti daudš tahlredšigu atrodahs starp šemkopeem, medineekeem u. z., kas ar sawahm azim eeradinajuschees uš tahleem preekschmeteem zeeschi skatitees. Tahdas azis pagehr briles ar apałotahm glahšehm, kas gaismas starus wairak sawiršina, tà kà schee ne wis aiš, bet uš tihklenes dabun saweenotees.

Pee akkommodeereschanas stahw ari joslene leelâ swarâ, kà to jaw ik weens gan buhs eewehrojis. Uš tuwahm leetahm skatotees kłuhst redšokle zaur rinkaina joslenes muskuļa sawilkschanos schauraka, lai newaijadšigeeg gaismas stari zaur to tiktu attureti. Pee skatischanahs uš attahleem preekschmeteem redšokle zaur otra joslenes muskuļa sawilkschanos teek plataka darita, lai wairak gaismas staru dabutu azî eetikt. Tumsâ azu redšokle šinams par wisahm reišehm plataka, jo joslenes darbs tad wairs naw, starus attureht, bet turpreti gan wehl gahdaht par to, ka wairak staru kłuhst azî eekschâ. Uš loti spošcheem un mirdšoscheem preekschmeteem, par prowi uš sauli skatotees, joslene padara redšokli schauraku un sarga tà wahrigos elementus no sihweem stareem.

No ik katra punkta eet weens stars pa lauschanas widotņeem nelausts zauri. Tahdu staru nosanz par taisnuma staru. *) To punktu lauschanas widotņi, kurâ diwi taisnuma stari schkehrsojahs', sauz par mašga-punktu. Azs mašgapunkts atrodahs lehzas pakaļas malas tuwumâ.

9. figura.

a b ir bulta, no kuras išeijoschee taisnuma strari (aa' un bb) lehžâ schkehrsojahs, zaur ko uš tihklenes uššihmejahs atschgarniska bultas bildite. a b. — k nošihne redšeeena kaktu, kas zaur taisnuma stareem aprobešchots.

*) Taisnuma stars jeb taisna wiršeeena stars, wahz. Richtungsstrahl.

Nemsim weenu bulti, no kuras augstaka un šemaka punkta taisnuma stari pa azs widotneem zauri eet, tad schee abi schkehrsosees mašga punktâ un radihs 4 kaktus. Tas kaktus, kura stakles us ahru atwerahs un kas tik pat leels, ka tas, kas us tihkleri skatahs, top par redšeenakaktu*) nosaukts. Jo leelaks schis, jo skaidraka redšeschana. Smilschu graudišch ar ahbolu weenadâ tahlumâ apskatits, naw tik skaidri saredšams ka ahbols, jo wišam daudz mašaks redšeeena kaktus ne kâ schim, jeb ar ziteem wahrdeem sakot: us ahbola skatotees teek tihklenê daudz wairak punktu us reiš eekairinats, ne ka kad us smilschu graudiņa skatamees. — Ta wis mašaka redšeeena-kakta, kurâ wehl kahdu leetiņu skaidri saredšam, newaram ihsti noteikt, tadehl ka skaidri redšeschana išturahs pehz azu, krahsu un gaischuma dašchadibas ari dašchadi. Tâ par prowi ir balts plankums us melna galda tahlak saredšams ne ka otris tik pat leels gaischi peleks plankums us tumschi peleka galda. Lasidami mehdšam mehs grahmatu us kahdahm 8—10 zolahm preeksch azim tureht.

Ar taisnuma stareem eepašinuscheem mums newar wairs sweschadi išklausitees, kad dširdam runajot, ka stahwu preekschmetu bildites us tihklenes esot atschgarniskas, jo preekschmeta augschas- un apakschasgalu taisnuma stari aišsneedš pehz schkehrsoschanahs tihkleri tâ, kâ pirmejais nu ir apakschâ un pehdejais turpeti augschâ. (sk. fig. 9.) Tihras blehņas tadehl ir domaht, kâ mehs tikai zaur apraschanos preekschmetus neredšam atschgarniskus bet stahwus, jo ta nojauta, [kas mums no preekschmeta smadšenês išzelahs, top pa to paschu zelu, par kuru kaireklis azî eekluwis, pahrzelta us ahru. Bet lai nu nesazeltos aplamas domas par bilditi, tē jaleek ir tas labi wehrâ, ka mehs ta nebuht nesajuhtam, ka bildite atrodahs us tihklenes, bet ka wiņai us tihklenes pahrweherschotees smadšenês gan ik reiš dabunam sawadu nojautu par preekschmetu. Pee juscha-

*) Redšcena kaktus = Schwinkel.

nasjuhtekla par prowi mehs aišweenam gan matam, kura weeta top kairinata, bet redšes-juhteklî ne kad.

Kad us azabhola augschmalas ar pirkstu speedisi, tad redšesi apalu gaischu bilditi apakschâ un otradi. Kà waretu to gan weeglaki išskaidrot ne ka zaur taisnuma stareem?

Augschejee tihklenes punkti teek aišweenam no tahdeem taisnuma stareem eekairinati, kas no apakschas nahk un otradi. Kad nu ahbola augschas malu speedisi, tad šinams eekairinasi tihklenes augschejos punktus uu pa taisnuma stareem kairekli pahrzeldams us ahru, dabusi apakschâ bilditi (apalu tadehl ka pirksta gals apalsch). Esim tahlak. Bet tē nu pat mums eekriht prahtâ, ka schaf paschâ nodalâ jaw tapa išteikts, ka pehz dabas likuma katram juhteklam waijagot sewischka kairekla un ka redšes-juhtekla kaireklis esot weenigi tik gaisma. Kà tas nu saskan ar to kopâ, ko nupat par azs spaidischanu dširdejahm? Kas kahdreis labu siteenu dabujis par azi, brihnitos ar, prasidams, kadehl gan wiŋam toreis balts ween nogahjis ap azim. Išskaidroschanâ newaram par tahlu eelaistees, bet ar pahra wahrdeem atbildesim: ka redšes elementeem un ta pat ari pascham redšesnerwam ir ta ihpaschiba, pee spaideem, — lai tee nu nahktu waj no ahreenes, jeb waj wiŋi išzeltos zaur asinim waj ari kahdu išswihdumu — dot gaismu sajost. Tas pats noteek ari pee elektrišereschanas. Pee kermeŋu saređšeschanas aiš weenam ir waijadšiga gaisma.

Mulsu peenabhkums tagad ir, peerahdiht, kuras tihklenes dalas no gaismas stareem tà top aiškartas, kà mehs tos kaireenus sajuhtam. Pehz dašchkahrtigeem išmehginajumeem ir wisi fišologi tagad par tahdahm sajutigahm dalahm atšinuschi irbulischus un tapiŋas, kas kohpâ tihklenes ahrejo kahrtu ištaisa. Weens išmehginajums pastahw eeksch ta, kà tur kur schahs kahrtas truhkst, gaismas un krahsu kaireeni ne maš naw sajuhtami. Tahda weeta nu ir ta, kur redšesnerws paschu laiku ussahk tihklenē pahreet. Wiŋas zaurmehrs ištaisa 1 linija, jeb ar ziteem wahrdeem sakot: wiŋa eeŋem redšeslaukâ seschus grahdus, tà ka weenpadsmiŋ pilna mehnescha waigi, kas weenâ

rindâ nostatiti, jeb weens zilweka gihmis seschi lihds septiini pehdu tahlumâ ne maš nebuhtu redšami, ja azs buhtu tà eegreesta, ka scho preekschmetu bildes uškristu us mineto weetu, ko ari par aklo plankumu nosauz. Ušsihme us balta papira meluu punktu smilšchu grauda leelumâ un pahra zolas no scha kahdu simtreiš leelaku bleki, aišslehds kreiso azi, skatees zeeschi ar

labo azi us maša punkta, papira gabalu no weenas pehdas tahluma azei tuwinadams waj attahlinadams, tad weenâ weetâ tew nu pašudihs leelais blekis pāwisam. Un tas nahk tikai zaur to, ka pee tahdas azs eetaisichanas un eegrošichanas gaismas stari no scha bleka nahkdami taisni uškriht us akla plankuma. Schim išmehginajumam waram lihdsahs stahdinaht wehl otru, proti to, ka redšokle tad, kad gaismas stari kriht us akla plankuma, nemaš nekluhst schauraka, kas gan tuhlin noteek, kad wiini kahdu zitu weetu tikhlenê sasneedš.

Ja nu redšes nerws pats buhtu tas gaismas sajutejs, tad jaw mums us akla plankuma wajjadsetu wissmalkaki gaismas kaireenus sajust. Bet kadehl mehs scha plankuma pee redšeschanas ne maš nemanam? Tadehl kâ ar abahm azim skatidamees gaismas stareem aišweenam peegreešcham — kâ to tuhlin redšesim — dšelteno plankumu. Beš tam jaw ari tahdi stari, kas no weena punkta išgahjuschi, ne kad nekriht abâs azis us akla plankuma, bet weenâ aišween us juhtoschahm dalaahm. Beidsot waram par peerahdischanu, ka irbulischu un tapiinu kahrta no gaismas teek tà eekairinata, ka redšesjuschana išzelahs, ari to peewest, ka ta mašaka starpa, kurâ mehs diwus eespaidus weenu no otra spehjam išschkirt, sakriht ar smalkako tapiinu zaurmehru, kas dšeltenâ plankumâ atrodahs, gandrihs kopâ. Tadehl mehs sawu azi dehl skaidras saredšeschanas ikreiš tà eegrošam, ka gaismas stari war us dšeltenâ plankuma uškrist.

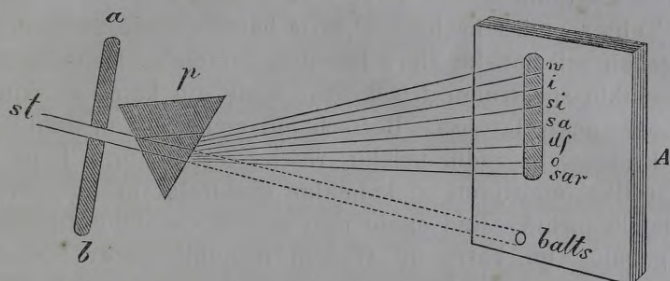
Wisi preekschmeti mums parahdahs sewischkâs krahsâs.

Krahsas ir pee redšeschanas dehĭ leetu išschkirschanas loti waijadšigas. Ar weenu krahsu ween nepeeteek. Eedomasimees tikai, ka wis, kas preeksch muhsu azim atronams, buhtu balts, — nu tad mehs jaw ne ka neredšetu, jo wis buhtu weenlihdš balts; tad tikai zaur zitu juhtekĭtu peepalihdšibu spehtum atskahrst, ka beš mums ari wehl ziti radijumi pasaulê. Tikai krahsahm pahrmainotees, manam, kur weenam radijumam robešchas beidšahs, kur otram atkal sahkahs. — Išschkirschanas dehĭ ta pat katrai walstei, katrai beedribai sewischkas krahsas. Išschkirschanas un pahrmainischanas dehĭ išdoma katrâ gadâ jaunās modes krahsas.

Neween išschkirschanas, bet ari to dwehseligu eespaidu dehĭ kurus zaur krahsu dašhadibu, grešnumu un koschumu baudam, daba apdahwinata ar krahsahm. Kam gan nepazelahs sirds pee katras gadskahrtas pahrmainischanahs, kur wisa daba pahrwehršdamees, sawadâs jaunâs krahsâs tehrrpjahs! Kas gan neelihgsmojahs pukischu, tauriņu un putniņu raibo krahsumu, warawihksnas grešnumu, wakara- un rihtablahsmas sahtumu, debes welwes šilumu, šwaigšchnu skaisto mirdšeschanu aplukojot! Kas gan rada wairak dšeedoņu ne kâ silahs un rudahs azis! Zik dšeedoņu atrastos gan, kas nebuhtu gan saules uslehschanu un noreeteschanu, gan mehnes gaischumu apdšeedajuschi.

Pirmak dširdejam jaw, ka krahsu nojauta išzelahs tikai zaur sewischkâ ahtrumâ trihsoschu aiteri. Bet kâ mehs to sajuhtam? Schê ir atkal irbulischu un tapiņu kahrta par kaireenu usšehmeju peerahdita. Waj nu irbulischi, jeb waj tapiņas ir tee ihpaschee krahsu sajuschanas-elementi, naw lihdš schim wehl išdibinats. Laikam gan abi. Lai buhtu ka buhdams, bet us to waram gan palaistees, ka gaismas stari preeksch katras krahsas sawadâ mehrâ jeb ahtrumâ trihsedarni taš paschâ mehrâ ari satrihsina juschanas elementus.

10. figura.

a b nošihme seenu ģar zaurumu, pa kuru wiršahs saules stars (st); aiš zauruma stahw stikla prismats (p); aiš prismata atronahs seena. Ja prismata nebuhtu starpā, tad saules stars (st) nokļuhtu taisni uš dibena seenu (A) un parahditos par mašu baltu plankumu. Bet pa prismatu ejot, saules starst (st) sadalahs septiņās sawadi krahsotās daļās: w=wiolets, i=indigo, si=šils, sa=šāšch, ds=dšeltans, o=oranšchs, sar=sarkans.

Kad saules gaismai ļaujām pa mašu loga schkirbiņu istabā eekļuht un uš trihskantiga stikla gabala, ko par prismatu sauz, uškrist, tad wiņa pehz staru lauschanas wairs neišnahnk tai pašchā krahsā — kuru mehs par balto gaismu nosauksim — — prismata otrā pusē laukā, bet išdalijusehs septiņās krahsās, proti: sarkanā, oranščā, dšeltenā, šālā, šilā, indigainā un wioletā krahsā. Tas rahda, ka balta krahsa sastahw iš schahm krahsahm, jeb zitadi sakot: ka saules gaismā atrodahs stari, kas septiņadā ahtrumā trihs, un tadehļ prismatā nekļuht weenlihdš lausti. Sarkana gaisma satrihs 450 bilionu, wioleta 790 bilionu reiš weenā šekundā. Tā tad starp sarkanu un wioletu pehz teorijas wehl wajadšetu buht tik pat daudz krahsu, kà ta starpiba no scho krahsu trihseschanas ahtruma weenā šekundā ištaiša, proti 340 bilionu. Muhsu azs nespehļ tik daudz sajust. Ir gan peerahdams, ka aiš sarkana par prowi wehl atrodahs stari, kuri zaur siltuma išdoschanu matami. Uš krahsahm šihmedamees waretum teikt, ka mehs wisi pa daļai esam tuw- un tahlredšigi. Laidisim tikai sarkaneem un wioleteem gaismas stareem iš weenada tahluma pa azi eet zauri, tad wiņi abi ne kad nedabuhs reišē uš tihklenes saweenotees, jo wioletee stari sateekahs agrak ne kà sarkanee. Skaidras saredše-

schanas dehl mums violetas leetas tadehl japewed azei tuwaku ne ka sarkanās.

Tahs septiņas krahsas, kas is baltahs saulesgaismas zaur sewischku prismatisku staru lauschanu iszelahs, istaisa kopā to tā nosauktu spektrumu jeb krahsu bildi, un katru no wiñahm sauz par spektralkrahsu. Beš schahm mehs redšam wehl daudz zitas krahsas, kā rudu, peleku, rošču sarkanu u. t. j. pr., bet tahs ir tikai maisijumi no kahdahm spektralkrahsahm, schahdā waj tahdā mehrā. Kad apaļu ripu sadalam septiņos trihsstuhri-gōs gabalōs un katru no scheem nomahlejam ar šewischku spektralkrahsu, tad schahdu raibu ripu zaur kahdu greeschanas eerikti ahtri riūkī greeschot mums uš reiš pašuhd septiņu krahsu matijums un mehs redšam tikai weenu weenigu krahsu, proti balto.

Ar sawahm azim mehs nespehjam saules gaismu septiņās krahsās sadaliht jeb išschkirt. Bet lai nedomajam tadehl, ka otra-di baltā gaisma tikai zaur wisu scho septiņu spektralkrahsu sa-weenojumu dabujama. Tā pat, kā mehs par prowi dšeltenu ar šilu samaisot, dabujam šaļu, tā pat mums isdodahs ari baltu no diwahm krahsahm, kas aprobešchotā mehrā top ūemtas, sastahdiht. Iphaschi diwas tahdas krahsas, kas samaisitas isdod balto, nosauz par ispildinaschanas krahsahm *) t. i. weena ispilda to weetu, kura otrai wehl wajjadšiga, lai baltums isnahktu; ispildinaschanas krahsas p. pr. ir:

sarkans un šalģanišils.

dšeltens un indigošils,

violets un šalģanidšeltens.

Weenu spektralkrahsu weenreis ar wairak, otrreis ar mašak balta samaisot, dabujam daščdaščadas krahsas. Bet kā nu balta gaisma pate sastahw is diwahm ispildinaschanas krahsahm, tad jaw ari no trim krahsahm waram wisas zitas, kahdas ween tik gribam, sastahdiht. Wislabaki panahkam to, kad sarkanu, šaļu un violetu samaisam. Schahs 3 krahsas teek tadehl nosauktas par pamata krahsahm. **) Tā p. pr. sarkans ar violetu maisits isdod purpura sarkanu un schis ar šaļu kopā baltu. Jeb ja no weenas krahsas ūemam wairak ne kā no otras waj treschas, tad dabujam zitu krahsu. Ka minetahs 3 krahsas ir par pamata krahsahm sauzamas, atgahdina jaw ta tā nosaukta krahsu nere-

*) Ispildinaschanas krahsa = Ergänzungsfarbe od. Complementärfarbe.

**) Pamata - krahsa wahz. Grundfarbe.

dšiba. Wiña pastahw eeksch ta, ka dašchas krahsas — un it se-wischki sarkanà — ne maš netop sajustas un pahrejahs krahsas is-leekas zitadakas ne ka tahs teescham ir. Tahdeem wahjenee-keem, kureem tahs jaudas preeksch sarkanas krahsas sajuschanas truhkst, sarkanas leetas isleekahs pelekas jeb melnas, šilgani-dšeltenas leetas turpreti baltas, gaischi sarkanas šałas u. t. j. pr. Tapehz waram gan domaht, ka tihklenê atrodahs trejadi krahsu juschanas-elementi: weeni preeksch sarkanas, otri preeksch šałas un treschee preeksch wioletas krahsas. Ik reiš teek wisi trihs uš reiš no gaismas stareem eekairinati. Sarkana gaisma aiškar wisstipraki sarkanuma juschanas elementus un daudš mašak tos abus pahrejos; dšeltena gaisma aiškar šałasuma un sarkanuma juschanas elementus stipri, bet wioletuma tikai drusku.

Nojauta pastahw ilgaki ne ka kaireens. Kwehloschu ogli ap azi greešdami dabunam spihdoschu rinki redšeht. Kà waretu tas notikt, ja eespaidi aiškartôs tihklenes punktôs nepastahwetu ilgaki ne kà kaireens un nesaweenotos ar wehlak sa-zelteem eespaideem weenâ rinkainâ bildê? Tihklenei wajaga laika preeksch atpuhschanahs, ja gribam skaidri redšeht. Katris šina gan, zik nepatihkami tas ir muhsu azim, kad pehrkona laikâ šibeñi zits pakal zita kairina redšeselementus. Ir ismeh-rits, ka bildite no katra punkta pehz kairinaschanas pastahw $\frac{1}{40}$ šekundas un ka preeksch atpuhschanahs atkal wajjadšiga $\frac{1}{40}$ šekundas, — kopâ $\frac{1}{20}$ šek. Un ja nu tihklene 20 reiš weenâ šekundê tiktu kairinata, tad wiñai tas buhtu ar laiku par gruhtu, tà pat kà mehs newaretu iszeest, ja mums buhtu daudš smagu nastu janės pa kahdahm augstahm trepehm aug-šhâ un, tikai tukschâ šemê nahkot, dabutum atpuhstees.

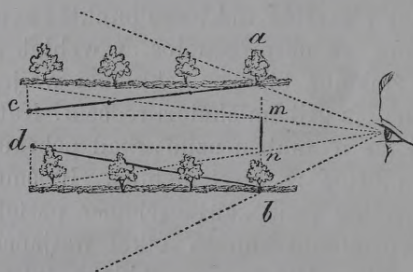
Ja kahdu azumirkli uš kahda krahsota kermena — sazi-sim: dšelteni spihdoschas saules skatijuschees, ahtri nogreešcha-meės uš zitu pusi, tad mums preeksch azim paleek uš ibsu brihtiñu preekschmeta bilde: un proti tanî paschâ krahsâ. Bet ja ilgaki uš preekschmeta skatijuschees, tad bilde redšama is-pidinaschanas krahsâ. Ja preekschmets p. pr. bijis sarkans, tad bildite pehzak ir šalgana. Tas nahk zaur to, ka uš sar-kana ilgi skatidamees mehs tos wiñam peederigus juschanas-elementus tà apkausejuschi, ka wiñi nu no šałasuma juhtoscheem elementeem, kas mašak tapuschi kairinati, top parspehti. — Ja uš melna galda ilgaku laiku skatisees uš balta papira gabaliña, tad uš reiš, pret baltu seenu atgreešees, redšesi melnu bildi no balta papira gabaliña, — weenigi tadehł, ka weenu tihklenes dału

ús balta papira luhkodamees, tà esi apkausejis, ka schi ús baltas seenas skatotees wairs nemata baltas krahsas, bet melnu, kas to paschu nošihme, kà ne ka.

Tas mašakais gaismas wairums, kuru mehs wehl spehjam sajüst, íštáisa $\frac{1}{300}$ no pilna mehnescha gaismas.

Kà nosweram mehs ar azim preekschmetu leelumu? Pehz redšeena kakta. Jo leelaks redšeena kaktis, jo wairak kermena punktu dabun úsšihmetees ús tihklenes, jeb ar ziteem wahrdeem: jo leelaks redšeena kaktis, jo leelaka ari bilde ús tihklenes. Ar redšeena kaktu peeteek nu gan, ja tuwu leetu leelumu gribam nowehrteht, — ja p. pr. sawa ahbeŭ dahrša zeliña platumu no weena gala lihdš otram pahrskatam, — bet ja nu, kà fig. 11. ísrahda,

11. figura.

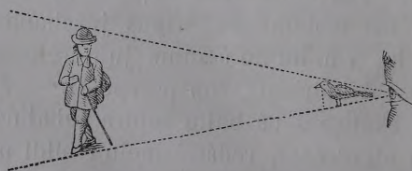

Schi figura ísrahda koku gatwi. Labà pusè stahw skatitajs. Kad ús pirmeem diwi kokeem skatahs, tad redšeena kaktis leelaks ne kà ús tahlakeem kokeem skatotees. Pirma redšeena kakta platumu nošihme a b, pehdeja tarpretim m n. Tai mehrà kà m n ihsaks par a b, ísrahdahs pehdejo koku atstatums (cd)

schauraks par pirmejo koku atstatumu (ab).

nostahjamees kahdas garas taisnas gatwes galà un skatamees wiñà tik tahlŭ, kà azis ween sneedšahs, ús preekschu, tad tee weens otram pretistahwoschee gatwes koki ísleekahs, jo tahlak no mums, jo aísween wairak weens otram tuwojotees un tà gatwes platumu aísween jo wairak schauraku darot. Tas no teek tikai zaur to, ka gatwes platums paschà wiñà galà atrodahs daudš mašakà redšeena kaktà ne kà tai galà, kur nostahjuschees.

12. figura.

Azs preekschà stahw putniñsch un aís schi zeŭotajs, bet abi weenadà redšeena kaktà.

Eeksch fig. 12. redsam mašu putniinu azs tuwumâ atrodotes tik pat leelâ redseena kaktâ, kâ leelu zilweku tahlumâ. Atstatu leetu leelumu nowehrtejet, mums tadehl ari janoswer wiinu tahlums. Scho mahzamees tikai ar laiku isdariht. Maas behrns ker pehz spihdoscha mehnescha, domadams, ka skaista dseltena ripa wiinam gluŝchi tuwu. Tâ pat tas ir ar peeauguscheem zilwekeem, kas maŝi buhdami, kaut kahdâ wihsê akli, bet pehz dauds gadeem zaur laimigu ahrsta palihdsibu atkal redsigi kluwuschi, kahdas deenas sewi juhtahs loti nelaimigus esam, tadehl ka nu wairs nejaudajot preekschmetu tahlumu noskahrst, kas wiineem, neredŝigeem esot, zaur ziteem juhtekleem dauds labaki weizees. Pehz kahda laiziina mahzahs tahdi zilweki tâ pat kâ maŝee behrni deen no deenas jo labaki tahlumu ar azim noswehrt, sajuŝdami, 1) zik dauds rinkainam dsihslenes muskulam pee akkommodeereschanas jasawelkabs un 2) kahdâ mehrâ azahbola eekschmalas taisneem muskuleem jasaraujahs, pee redseena asu*) sawirŝischanahs, dehł kahda preekschmeta saredŝeschanas. Tahda muskułu juschana noteek it ahtri un pa leelakai dafai mums pascheem ne maŝ neegahdajotees un neŝinot. Jo tahlak gatwê skatamees, jo maŝak sawelkabs akkommodazijas un azu sawirŝibas muskuli un otradi. — Tâ tad, muskułu darbus salihdsinot, mehs noskahrstam preekschmeta tahlumu. Un kad tahlumu paŝihstam, tad ari nopeedam, zik leelu redseena kaktu schahds waj tahds tahlumâ esoschs preekschmets tuwumâ eeñemtu. Atmiina un eewehroschana palihds ari dauds, ne ween pee leeluma, bet ari pee tahluma noswehrschanas. Ja p. pr. redsam kahdu paŝihstamu leelu baŝnizu it maŝu, tad mehs ari jaw nojehdsam, ka nu esam labi tahlu no baŝnizas nost. Jeb ja tahlumâ pamanam kahdas ehkas tuwumâ ŝirgu, tad mehs scha leelumu, salihdsinajot ar paŝihstamu, waj ari domajamu ehkas leelumu, gan waram, — lai ari drusku nepilnigi — aprehkinaht. Un tas mums isdosees jo labak, kad skaidrâ un gaischâ deenâ tâ skatisimees.

Kâ samanam mehs preekschmeta iŝtureschanos, t. i. kusteschanos un meerâ stawehschanu? Ja azs pate stahw pawisam meerâ, bet preekschmeta bildite eet tihklenê no weenas malas us otru, waj ari no augschas us apakschu, nu tad mehs jaw ari noprotam, ka preekschmets tâ staiga. Bet ja akkom-

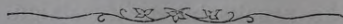
*) Ta taisna linija, kas pa azs lauschanas widotnu wideem lihds dseltenam plankumam aiŝwed, teek nosaukta par redseena asi.

modazijas (muskulam) un azs grošischanas muskuleem ir dehl skaidras saredšeschanas waj nu wairak jasawelkabs waj ari jaatslahbst, tad nomanam aridsan, ka preekschmets waj nu tuwojabs waj ari attahlojabs.

Kadehl mehs ar 2 azim neredsam diwejadi? Tadehl ka preeksch ik katra tihklenes punkta weenâ azi atrodabs sewischks punkts otras azs tihklenê, kas abi smadsênês sawadâ wihšê tà top saistiti, kâ wiñi abi kopâ tikai weenu nojautu sazêl.

Peeteez, lasitajs, schoreis ar scho no kaudšehm pilna apzirkña pasneegtu kausiñu. Neļauņojees, ja schis raksteens tew naw wisai pa prahtam isdeweēs. Tew taisniba gan, ka pirmo reis to zauri lasot maš esi tahs gruhtas walodas dehl warejjs baudiht. Bet apdomadameēs, ka par jaunahm un neeerastahm leetahm runajot ari tatschu jauni nosaukumi un jaunās domas jaisleetà, tu gan apmeerinaseēs un lasisi pehz kahda laiziña warbuht otro un trescho reis zauri, lihds kamehr jaw apradiseēs. 'Sinams gan, ka dašchs buhtu wehlejeēs, labak par azu wahji-bahm un kopschanu wairak ko dširdeht, ne kâ par anatomi-skahm daļahm un fišikaliskeem likumeem. Bet kâ jaw eesah-kumâ dširdejis, tad scha darba noluhks ir, kahrumu sazelt pehz dšilakas eepašischanahs ar sewi paschu un lihds ar to wehl ar brihnischkigeem dabas spehkeem, eeriktehm un liku-meem. Ja tew zaur scho raksteenu tawa azs buhs mihlaka un dahrgaka kluwuse, tad tu to teescham ari jaw wairak glabasi un kopsi. Ko lihdsētu tas tew, ka tu tagad dabuhtu par dašch-dašchadahm azu kaitehm un wiñu ahrsteschanu dširdeht, ja tu tomehr beš ahrsta palihga paliktu nespehzigs kâ bijis? Tas abakais padoms tadehl ir schis: sargà sawu dahrgako juhtekli, kâ peenahkabs, un ja wiñsch tew kahdreis sasirgst, tad steidšees pee laika pee prahtiga ahrstes, bet neištehre laika un naudās, pee nešineekeem-nemahkeem palihdsibas mekledams, kas tew ne kad nepratihs palihdsêht, bet dauds reis gan nošehlojami dauds waretu skahdeht!

Lihbeeschu Kahrlis.

'S o l o n s.

Pirma nodaļa.

Greeku stahvoklis zitu tautu starpā.

 Atlauj, zeenijams lasitajs, ka es tawu prahtu aišwiršinu us to tautu, kura ta wis leelaka uswaretaja pasaulē bijuse, kuras darbi wehl schodeen zeeniti un apbrihnoti nenowihstamā spošchumā usaizina katru šinatū, mahkslu un zilwezibas mihtotaju us aišguhtnigu zensibu. Es šihmej os seneem Greekeem. Gan bijuschas zitas tautas daudz leelakas un breesmigakas, bet kad wiņu politiska wara sagruwa, tad wiņas išsuda no lauščhu peemiņas. Greeki išschkirahs no wisahm tautahm. Greeku wareniba ne kad naw išnihkuse: Greekija ir muhsčhiga.

Greeku tehwsēmes mihlestiba, wiņu sirds-droschiba wisadās breesmās, wis bahrgako likumu zeenā-tureschana, kà to redšam pee Sparteescheem; gara apgaismojums un sirds išdailejums, kà to redšam Atehnē; mahkslu un šinatū sekmeschanas sabeedrojums ar meesas šałoschu grešnumu; godbijibas sadraudšejums ar dailumu; domu dšihuma saskaņa ar darba naskumu, — schee wis jaukakee zilwezigas ihpaschibas šeedi nenowihtis ne kad.

Peeminot tahdu wihru wahrdus, kahdi bijuschi Likurgis un 'Solons, Miltiads un Leonids, Temistoklis un Aristeidis, Demostenis un Kleomenis — waj nelez muhsu sirds jo dšihwaki, waj nesteidšamees preezigi ar ween no jauna apluhkot un apbrihnot tos laikus, kur tai mašīnai tehwsēmei išauga tahdi milšigi tehwsēmes dehli? Wiņu darbu skaidrais spošchums išdšesch tahs wainas, kuras peelihp ik katram mahtes behnam — ir tam wis dišchanajam. Mehs

aismirstam labpraht senejo walstju nepilnibas, kad schahs šemes brangee augli muhsu sirdis eepreezina.

Bet zaur ko tad zehlahs Greeku wirsroziba par zitahm tautahm? Zaur zitu ne ko, ka zaur to, ka Greeki bij gara un meesas iskopschanâ jeb isdailejumâ tee pabrakee par wisahm senatnes tautahm. Scho kulturâs wirsrozibu Greeki parahdijuschi wisâs dšihwes buhschanâs. Wiñu tikumi un tiziba, wiñu rakstu un mahkslu augli, wiñu walstsdšihwe, teem atnesa ispeelnito godu.

Ne weena zita tauta nedš no senejahm nedš no tagadejahm naw tik ilgus gadusimteñus ar šinatnibas un mahkslas darbeem nopuhlejusehs, kâ Greeki, kuri strahdaja no paschu sirds skubinati, no paschu spehka waditi. Un ja tik weens tahds dšeedonis kâ 'Sofoklis, weens tahds wehsturneeks kâ Tukidididis, weens tahds filošofs kâ Platons mums leezibu dotu par Greeku gara-dšihwi, waj nebuhtu tur ko apbrihnot un ko mahzitees! Ko nu lai sakam par to staltu kareiwu rindu, kura sneedšahs no Homera laikeem lihdš kahdi 300 gadi p. Kr. dš. wismašak zaur 1000 gadeem? Greeku pilsati bij bagatigi isgrešnoti ar skaisteem mahkslas isstrahdajumeem, un wehl scho baltu deen' wiñu Deewnamu un walstsehku drupas ir pasaulei par leelum leelo brihnumu. Wiñu statuwju gabaliñi wehl schodeen wis leelajeem daiłeneekeem der par neatlihdšinamu mahzibas preekschmetu un darbu preekschšihmi.

Ja gribi akmeñus kaudšehm sakraut preeksch Egigtes pihramidehm, waj raibos hiroglifus obelisku stabôs eerakstiht, jeb kahdu milšigu swingses tehlu usmuhreht, tad peeteek, ka strahdigigi wehrgi ar amatneeku gudribu beš ne kahdas dšilakas isprashanas pee scha darba peestahjahs; bet ja gribi, lai is nedšihwa marmora staltais Apolona augums iszełahs; lai ware-nais Kronids, kas sawu galwu pazeldams wisus debeschus sadrebina, zilweku meesigahm azim parahdahs; ja 'gribi, lai sahrta skaistuma un mihliga daiłuma pumpurs isplauktu par Afrodites deeweeti, — tad wajjaga mahkslai pazeltees lihdš paschahm debesim un no tureenes isluhgtees un atneštees tahdus weidus, kahdus wirs šemes welti meklesi.

Bet Greeki naw sawus slawenus darbus sew ween par labu pastrahdajuschi, jo pee wiñu augleem wehl schodeen parahdahs pateesigas kulturâs spehks un wara. Kad schahs tautas politisks spehks kļuwa salausts, tahs mašahs Greeku walstis ware-naku walstju dałahm peeschkirot, tad Greeki tomehr uswareja

sawu uswaretajus zaur sawu angstu kulturu. Greeku waloda isplatijahs pa wisu pasauli un palihdseja sawa laikâ ari Kristus mahzibahm weeglaki isplatitees. Ar Greeku slaweneem darbeem eepasihdamahs, mahzijahs pat barbaru tautas ar wiñcem aisgubtnehm zihnitees. Greeku isdailejuma gars strahdaja wehl tad, kad schi tauta bij jaw kalpones stahwokli zaur war-mahkeem nospeesta, tomehr tik spehzigi, ka tas wisur, kur ween nokluwa, sazebla starp sweschineekeem jaunu nedširdetu rosischanos, us prabta gaismu un us dischaneem darbeem skubinadams. Tas notika ari pee Romeescheem. Kad Romeeschi sadrupuscho Greeku walstju ehku aprija, tad jestr-
jam uswarim bij gan Greeku mahkslas un sinatnes loti sweschas leetas un tikai ar neewibu Romeeschi skatijahs us saweem kara-kaujâs pahrspehteem padoñeem. Bet ne ilgi pehz Greeku walstju uswarejuma parahdijahs jaw dascheem Romeescheem uswaretahs tautas genijs, kas par tehwsemes kuhposchahm drupahm deewigâ brangumâ lidinajahs un aisgrahba wiñu prabtu un sirdis tahdâ mehrâ, ka tee ar ilgoschanos un preeku zihnijahs eepasitees ar Greeku walodu, Greeku raksteem un mahkslu darbeem. Tâ ar laiku wezâ Roma, kur senak tik kararihku troksnis bij atskanejis, sahka zenstees ar Greeku mušu spahrneem pehz jo pastahwigakas slawas ne ka ta ir, ko zaur wisas pasaules uswareschanu spehj eemantotees. Un pa teesi, Romas darbi buhtu laikam weenigi tik wehstures grahmatâs wehsturneekeem usglabati un nebuhtu ne kahdu zitu labumu wehlakeem laikeem atnesuschi, ja Greeki nebuhtu Romeeschus us augstaku gara stahwokli pazehluschi. Romeeschi kluwa wehlakôs laikôs par widutajeem starp Greekeem un zitahm Europas tautahm. Gan nahza par Europu loti tumschi gadu simteñi. Tautu gars tapa besdeewigi noslodšits un kalpinats; bet wehl kwehloja pelnu kaudsês tahs swehtahs gara-leesmu dširksteles, kuras Greekeem kahdreis no debesim bij atnestas. Widejeem laikeem beidsotees, sahka schahs dširksteles schur tur leesmas mest, un no Lutera laikeem schi gara leesma ar ween' jo wairak par Europu isplatijusehs; nu sahka atkal ar seneem Greekeem un ar wiñu darbeem tuwaki eepasihstees. Skolâs un dšihwê atdšihwinajahs pa wisu Europu Greeku tautas gars. Un kad us tagadejahm kulturâs tautahm dšilaki paluhkojam, tad eraugam, ka wisur Greeku tautas isstrahdajumi tâ sakot par pamatu jeb preekschšihmi jaunakeem kulturâs darbeem derejuschi. Gandrihs preeksch wisahm tagadejahm sinat-

nehm Greeki zeļu eerahdijuschi un eestrahdajuschi, un daščhôs mahzibas apzirknôš kâ filošofijâ un matematikâ wiņu mahzibas zelsch wehl naw pahrspehts. Tagadejee klasiki ir kâ apiņu wihtes pee seneem klasikeem peesleedamees išauguschi. Tadehĭ tagadejôs laikôs ne weens augstaki mahzits zilweks, lai buhtu dakteris jeb mahzitajs, lai augstaks teesnesis jeb skolotajs newar ne buht dšihwê istikt, ja wińsch naw ar Greeku walodu, Greeku dšihwi un wiņu gara darbeem daudš maš eepašinees. Tá tad Greeku kultura ir salihdšinama ar tahdu leesmu, zaur kuru ik katrai no tagadejahm tautahm wajag papreeksch no neleetibas dubĭeem tihritees, ja ta grib uskapt us mahzitas jeb išdailetas tautas stahwokli.

Mehs Latweeschi, kam bij zaur gadu simteņeem kalpones darbi darami, gandrihš pawisam aišmirsuschi, ka reiš ari bijuschi swabada tauta un daudšreiš wairs nesaprotam, kahdam dšenulim brihwa wihra kruhtis jawalda. Nule zik ne zik no nahwigahm slodšehm išpestiti, sahkam gan atkal zihnitees pehz gaismas un wihra prahta. Tadehĭ peenahkajs ir mums eepašihitees ar to tautu, kura preeksch zitu tautu behrneem skolâš un literaturâ bijuse un wehl iraid no leelum leela swara. Atwehrsim ir mehs sawas sirdis un sawu garu teem spodreem stareem, ko Greekijas slaweno dehlu darbi išstaro. Scho reiš apluhkosim tik weena slawena wihra dšihwi, kursch ari teem daudš maš pašihstams, kas nedš klasiskâš gimnašijâš nedš uniwersitetêš sawas mahzibas naw eekrahjuschees. Schis kreetnais wihrs bija tas likumu-dewejs un Greeku slawas pamata-lizejs 'Solons. Wiņa nopelni ir daudškahrtigi. Sawai tehwsemei jaunus likumus išgahdadams, wińsch to išglahba no bojâ-eeschanas. Lai tautas dehli spehtu sawas tehwsemes labklahjibu pawairot un pret katru eenaidneeku aištahweht, 'Solons išgahdaja tahdus walsts eestahdijumus, kas tautu meesigi un garigi sagatawoja us schahda peenahkuma peepildischanu. 'Solona augstee zenteeni eedihdšinaja tos swehtigos un brangos augĭus, kurus wehl tagad wisur apbrihno.

Otra nodala.

Atikas liktens preeksch 'Solona.

Eekam par 'Solonu paschu runajam, jaatgahdina drusku toreisejee laiki, wiņu behdas un preeki, wiņu labumi un ļaunumi, zitadi nenoswersim scha wihra swaru pehz wiņa ihsta

nopelnijuma. 'Solona tehwischka ir Atika — maša un to-
mehr neišmehrojami leela walsts pret daudz zitam. Maša
wiņa ir, ja to eewehrojam, ka wisa Atika nebij leelaka par
diwi desmito Widšemes daļu, un leela, kad luhkojam uš wiņas
slaweno dehlu darbeem. Seno Greeku tauta apdšihwoja to Eu-
ropas gabalu, kas ne sen (1827 gadā) sawu patstahwibu, Kree-
wijai peepalihdšot, atguwa un ko tadehl wehl schodeen par
Greekiju nosauz, un beš tam daudz salas Widusjuhrā. Greeku
kolonijas atradahs gar schahs juhrah malahm, gan Europā, gan
Asijā un Afrikā. Greekus satureja zeeschi kopā tautibas saites.
Pehz sawas tizibas un walodas wiņi atsinahs gan wisi par wee-
nas tautas behrneem, bet toreis tee nestahweja wisi šem wee-
nas waldibas. Wiņi isdalijahs pa daudz mašahm walstim, no
kurahm katra uš paschu kahjahm stahweja. Atika bij weena
no schim walstim, un atradahs tāi no Greekeem apdšihwotā
šemju widū; Atika tik 41 kwadrat-juhdsi leela, klintaina pus-
sala, uš wakara pusi no zitam walstim zaur kalneem no-
schkirta, bet uš trijahm pusehm aizinaja juhrah wiņi Atikeeschus
uš kogoschanu, kur ta ar daudz weegli peeeijameem osteem
isrihkota. Neleelas upes aplaistija druziņ paskopi Atikas ak-
miñainos tihrumus un plawas. Atikas eedšihwotajeem bij to
teesu jo wairak sweedru ko laistiht, eekam wareja uš labeem
angleem zereht. Tikai ušzihtiba un tschakla rosischanahs ispel-
nijahs bagatigus šemes anglus. Tur auga isdewigā mehrā wihua-
un eljes-koki un draweneeki sawahka ir waska ir medus ba-
gatigi, bet labibu un kokus preeksch kugu buhweschanas wa-
jadšeja no ahršemes wehl klaht peepirkt. Aitas un kašu bari
ganijahs pa eelejahm un kalneem, bet gowis un širgus newareja
wisur mitinaht. Marmora klintis un sudraba raktuwes Lau-
riona kalnōs pasneedša Atikeescheem brangu weelu preeksch
mahkslas darbeem. Ar biršehm un mešcheem apauguschee
kalni bij dabas jaukuma leezinataji, un wiņu paehnā sapulze-
jahs tur, kur awotu uhdeņa dšestrums pamašina deenas karstu-
mu, jautree dabas dšedataji, kuŗu dšeesmas modinaja atbalsu
zilweku kruhtis. Skaisti šilais debes-welwis modinaja un zila-
ja eemihneeku azis un prahtu uš augstibu un dailumu.

Atikas galwas pilsats A t e h n e atrodahs kahdā eelejā, kursch
uš trihs pusehm no kalneem apwehrsts un pret juhru atwerahs,
un zaur kuru tezeja sibkstā K e f i s a s upite. Pee Atehnes pee-
dereja trihs osti. Pret wakareem no Atehnes atronahs otrs eeļjs
„Eleuśis“ ar slawenu swehtnizi. Abi eeļji sneedšas lihds juh-

ras lihkumam, kur diwi salas, proti Aigina un Salamis peeminamas. Atikas rihta pusê redśamas smilschu kalwas Maratones eelejâ, kur aprakti tee tautas dehli, kas 490. pr. Kr. dś. karâ krita, tehwu śemi pret eenaidneekeem aiśstahwedami.

Atika peedśihwoja tahdu pat likteni, kahds tahm zitahm Greeku walstim bij nolemts, lai gan wiņas eedśihwotaju garigeeg augli, zaur 'Solona eestahdijuneem pabalstiti, iśauga jo leelakâ brangumâ ne ka zitur.

Walstju likteņa weenadibu atronam pee waldibas eestahdijumu attihstischanahs, pee kuras zaur zaurim trejads stahwo-klis redśams. Wis senakôs laikôs, kad eedśihwotaju skaitlis wehl bij maśs, kad bagatiba un mahziba tikai reteem peedereja, tad waldija karali jeb kehuini par sawu saimi pehz tehwu teesibahm. Wiņi bij tee bagatakee saweju starpâ un sehdeja sawâ gohda weetâ no ziteem neapskausti. Karalu amats bij trejads: karâ buht par pirmo wadoni, meera laikôs par augstako preesteri un pee teesahm par teesneschu wezako.

Ar laiku pawairojahs bajaran un kararihzeneeku skaits. Un kad nu toreisejôs karôs sewischki jahtneeku bareem uśwares gods peekrita, tad sazehlahs jahtneeku kahrta par to waldoscho. Schee bajari (aristokrati jeb muiśchneeki) sagahśa wisas Greeku walstis, Spartu iśnemot, karala waldibu, muiśchneeku waldibu jeb aristokratisti tai weetâ eezeldami.

Kad manta starp widejas kahrtas lozekleem pawairojahs un kad turklaht aristokrati weenigi sawu labumu mekledami, negantibâ eekrita un kad karu weschanai attihstotees kahjneeku wajadśiba un spehziba leelakâ mehrâ parahdijahs, tad pazehlahs ļauśchu waldiba jeb demokratiste muiśchneeku waldibas weetâ.

Ewehrojams notikums pee schahda waldibu pahrmainijuma ir tas, kâ karalistes weetâ eestahjusehs aristokratiste gandrihś wisur weenadâ mehrâ śemaku kahrto ļaudis nizinadama un apspeedśama, teem wisas nastas uśwehla, tâ kâ tee pa leelakai dala nabadśibâ un parahdôs eekrita. Tadehl sazehlahs daudś weetâs nemeeri, zaur kureem muiśchneeku wara sagahśahs.

Pee schahdeem eekschigeem walsts pahrwertijumeem bij tas pahrgahjeens no karalistes uś aristokratijas waldibu weenkahrsch un weegli iśdarams; bet tas pahrgajeens no aristokratistes uś ļauśchuwaldibu bij daudś raibaks un gruhtaks. Pee pirmejâ gadeena wajadśeja tik muiśchneekeem weenis prahtis

buht, tad jaw tas weens pret teem wairakeem ne ka nespehja pretotees. Łaušchu starpâ turpretim newareja pilniga weenprahtiba tik weegli sazaltees, jo pee wińeem nedś mahziba nedś ruhpesti weenadi, un wińu saskaldita mantiba newar tahdâ mehrâ spehku dot kâ kopâ saturetâ muišchneezibas bagatiba. Łaudis turklaht atrada ari jo spehzigakus pretineekus, jo muišchneeku rokâs stahweja kara-rihki, wińeem peedereja pilis un leelâs muišchas, wińi stahweja walsts amatôs un bij tee likumu śinataji; zaur saweem sulaińeem sasneedśa muišchneeki śińas par łaušchu dśihwi un prahtu. Weenadi noluhki sabeedroja wińus jo zeeschaki gan paschu starpâ gan ar ahrwalsts muišchneekeem. Tadehł wjadśeja papreekschu muišchneezibai wisâs Greeku walstśis eekschkigi panihkt, eekam wareja łaušchu waldiba išzeltees, muišchneekeem wajjadśeja papreeksch israhditees par łaušchu śihdejeem, par wiskohpigas labkľahjibas isńihzina-tajeem waldoschas kahrtas labuma dehł. Un kad nu muišchneeziba bij gan tik tahl nogrimuse, tad łaudim tomehr wjadśeja kreetna wadońa, kas wińeem peepalihdśeja aristokratisti sagahst. Bet schahdi wadońi tautai palihgâ nahkdami, peesawinajahs waldibas waru us kahdu laiku. Tadehł atronam ap septito un sesto gadu simteńeem pr. Kr. dś. tirańus Greeku walstśis, kuri demokratistei zelu sataisija. Tirańu-waldiba jeb tiraniste gan drusku aiškaweja łaušchu waldibas išzelschanos, bet wińai peeder tas gods un nopelns, ka ta tautas wis bree-smigako eenaidneeku pahrwarejuse. Tahds trijads liktens bij waldibas eestahdijumôs wisahm Greeku walstim japedśihwo.

Tâ tad ari Atikâ atronam wispirms karali par mašo śemiti waldam. Bet lihdś ar teiksmu laikeem beidsâhs karału waldiba un muišchneeki peesawinajahs sew waldibas irkli, karała waldibu pamaśahm isahrđot. Papreekschu bij tikai weenai dśimtei wirswaldiba rokâs, wehłak 713 tika ari zitas dśimtes is aristokrateem peelaistas un 683 pr. Kr. dś. uszehla dewińus waldneekus, archontus, ik us weenu gadu, lai labi daudś muišchneeku familijas tiktu pee augstakâ goda. Zaur to bij aristokratiste Atikâ pilnigi eetaisita.

Atika nodalijahs us 4 puhlahm jeb aprinkeem, ik katra puhla bij eedalita 3 brahlistês jeb draudśês, katrâ brahlistê atradahs 30 gentes jeb saimes (mahjas, zeemati).

Atikas eemihťneeki jaw teiksmu laikôs noschkihrâs trijâs kahrtâs, proti muišchneeku, śemneeku un atmatneeku kahrtâs. Lai gan schkitahs, kâ walstswaldibai pahrweherschotees, ahriği

senakos eestahdijumus patureja spehkâ, tomehr eekschkiga tautas dšihwe tapa taï mehrâ jo wairaki pahrgrošita. Wiši labumi, kuri zaur aristokratistes eezehleenu wareja rastees, peedereja aristokratijai jeb muišchneekeem. Łaudis paspehleja schè, kâ wisur zitur, kur karalisti išnihzinaja. Tee ikgadigee waldoŋi (archonti) šinams newareja zits ne kas buht kâ tikai sawas partijas rihki jeb organi; tee newareja un nedrihksteja zitadi darbotees kâ tikai pehz sawu eezehleju un pehz sawas kahrtas lozekŋu prahta. Muišchneekeem nebij zitada nodoma, kâ sawas kahrtas teesibas nostiprinaht un łaudis turpreti apspaidâ un atkarenibâ notureht. Tahdel atwehrahs ta sprauga starp łaušchu kahrtahm arweenu jo plaschaka un dšilaka. Muišchneekeem peedereja wisa politiska wara, kas eesahkot karala rokâs bij saweenota bijuse. Łaudis turpretim bij kâ behrni, teem nebij sawu teesu, nedš sawu walsts amatu; teem nebij usłauts ne kahdâs swabadâs draudsês jeb korporazijâs sabeedrotees, tadehl truhka łaudim sawa spehka, sawu teesibu apšina.

Tomehr gahja kahdu laiku wiss it labi taï masâ Atikâ. Bet kad muišchneeki sahka peemirst, ka teem jadšihwo tautas un šemes labklahšanai par labu, tad sazehlahs drihš wisadi sajukumi. Aristokrati sahka zits zitu apskaust, eenihdeht un peewilt. Pehz goda un waras kahrodami teesneschi peemirsa taisnu teesu spreest, taisnibu sawai kahrtai par labu daščhadi palozidami. Pehz mantas un meesas kahrumeem dšihdamees aristokrati zaur leelahm nastahm un loti bahrgeem parahdu likumeem sahka šihst un išuhkt sawus lihđstanteeschees, kam ne bij nedš waras nedš eespehschanas kabrtigi preti turetees.

Negribedami wisu klusam panest, łaudis sahka kurneht un suhdšeht. Bet weenigee teesneschi Deewu un zilweku leetâs bij paschi muišchneeki un usrakstitu likumu pawisam nebij; muišchneeka galwa un wiŋa sirds bij weenigâ likumu-grahmata, jo wiŋu wara atbalstijahs us neusrakstiteem likumeem, kuri no dšimumu dšimumeem lihđs schim pahrgahja no tehwa us behrnu behrneem.

Łaušchu nemeers kluwa jo leelaks, jo wairak Atikas behrni satikahs ar zitu walstju eedšihwotajeem. Łaudis sazehla draudigu balsi, luhgdami un prasidami pehz usrakstiteem likumeem ar tahdu spraru, ka muišchneeki tika peespeesti noleektees. Bet wiŋi bij gatawi, scho atgadeenu tà išleetot, ka lai kahjâs sazehlees łaušchu gars kŋuhtu atkal noslahpinahts. Wiŋi usdewa tadehl weenam no sawa pulka, ar wahrdu Drako-

nam, lai pagehretos likumus ísstrahda. Tas bahrgums, ar kahdu schis muišchneeks sawu nšdewumu ísdarija, kluwa par sakamu wahrdu. Laušchu mute leezinaja, ka Drakona likumi ar asinim úsrakstiti. Drakons bij ús ik katru nošegumu nolizis nahwes-sodu; pehz wiña domahm bija bargums un bailes tee weenigee lihdšekli, ar ko laudis buhtu ús laboschanos wedami. Muišchneeki zereja gan, ka zaur tahdeem likumeem kurnoschus laudis spehschot senakà atkarenibà eedšiht. Bet wiñi loti alojajs. Laudis beš spehka un beš politikas waras buhdami, pa dalai ahriği gan aplusa, jo wiñi tak bija tee nabadšini kurus pehz jauneem likumeem teesaja, bet eekschkigs meers nebij atdabujams, jo muišchneeki domaja, kà Drakona asinslikumi, laudis pahrlabodami, wiñus no wisahm behdahm íssargahs. Waldibas-wihri nodarbojajs ar eenaidibahm sawà starpà, ar lepnibu, mantas kahribu, nepastahwibu un nepareísas teesas spreeshanu.

To dširdot, mehs noprotam lehti, ka Atikà bij drihdš laušchu dumpim íszeltees un tad wareja, kam patiku no kaimineem waj swescheem scho mašo šemiti sawà maisà eebahst.

Te nu waretu eemest: labi, tà tas bij taì juhra-pil-satà Atehnè, kur daudš un dašchadu šemju laudis bij Atehneshus pret aristokratu waldibu ús dumposchanos samusinajuschi. — Bet laušchu posts un nemeers deemschehl nebij Atehnè ween íszehlees. — Pahrleezinasimees. Nahkat manim druziñ lihdš pa Atehnes wahrteem ús šemehm, tur apluhkot, kà laudis dšihwo pa Atikas kalneem un eelejahm.

Aís pilsata wahrteem sastop mums wihrs ar seewu un behrneem. — Ja waizasim: kam laušchu? Un ús kureeni tewi zešsch aíšwed? Tad skumja tehwa bals mums pašini, ka esot saimneeks, kas ísmests no mahjahm un ka parahdu dehl, ko nespehjis aísmaksht, pahrdots ús sweschu šemi par wehgu.

Jo tas bij ap scho laiku, 'Solonam úsaugot, kà Atikas šemneeku mahjas kluwa zitpakal zitai gan ípostitas, gan apkihlatas un gar tihroma ešchmalahm redšeja daudš akmiñu-stabus nostatitus, wirs kureem bij úsrakstita parahdu šuma un parahdu deweja wahrds. Un mahju ihpaschneeki tika paschi kihlam nímti, ja nespehja nodoschanas apmaksht; tika ari ar seew' un behrneem pahrdoti par wehrgeem.

Tee wezee muišchneeki gan nebija meerà ar to, ka šemneekus dehl mantu kahribas ar dšedreem parahdu likumeem spihdšinaja, un kà tihrumus ar kihlu-akmiñeem apstatija; wiñi

íslehdása no sawas beedribas tahs jaunakahs dásimtes, kuras patlaban bija augsti pazehluschahs, bagatibu dašchadà wihsê eeguhdamas. Bet tomehr eekrita daudz brihwu un turigu sainneeku waj nu dšilôs parahdôs jeb waj wehrdšibas atkarà no bagateem, kuri teem mahjas un tihrumus atrahwa. Pahr-galwiba, slepkawiba un šagliba pahrwehrtahs par neganteem sew-palihdšibas rihkeem preeksch teem, kas zitadi nešinaja glahbtees.

Schahds Atikas eekschkigs posts dabuhn wehl leelaku swaru, kad eewehrojam, kas toreiš zitàs Greeku walstis notika. Uš šemes un juhuras pusehm Atika bij aprobešchota no zitahm walstim, kuràs laušchu sazelschanahs ar ušwarigu spehku bij senako laiku eestahdijumus sadragajuse. Eeksch Megaras, kas senak tik daļa no Atikas bijuse, bet nule jo warenaka uš juhuras un jo brangaka kļuwuse ne ka Atika, tà pat eeksch Siki-kiones, Korintas un Epidauras pastahweja jaw tahdas waldibas, kas ne wis zaur muišchneekeem, bet zaur tautu eezeltas. Ari Atikà sahka meginahht tahdu tiranisti eezelt, kahda nule minetàs walstis atradahs. Jaw dašcha no augstakahm muišchneeku dšimtahm tehwušemes sajukumus ísleeta-dama, raudšija ik katra sawà apgabalà tahdu peekaru salasitees un tahdu waru eeguhtees, kà azim redšot bij pretestiba pret walsts-satwersmu sagaidama.!

To wisu redšedams, íszehlahs ari kahds muišchneeks Kihlons wahrdà, lai weretu schaî sajukumu un nemeera laikà tehwušemes nelaimi sew par labu ísleetaht. Un kas tur par brihnumu, kà Kihlons tà domaja tad, kad wisi wiņa kahr-tas lozekli tik pehz sawa labuma ween mekleja. Kihlons bij pee sawa seewas-tehwa, pee Megaras tiraúa Teagena eepa-šinees ar tiranistes jaukumeem un dšihrahs to ari Atikà eezelt, lihdschinigo walsts satwersmu sagahšchot un sewi par Atikas waldneeku pazelot. Parahdu atlaischanu un šemes ísdalischanu apsolut, wiņam ísdewahs labu baru droschu peekriteju ap sewim sakraht. Tà tad Kihlons tik gaidija uš ísdewigu brihdi. Wińsch bij deesgan slawens wihrs, jo wińsch bij Olimpijas swehtkôs, kurôs Greeki mehdása sawu tauteschu garigus un meesigus spehkus noderetàs zihúàs pahrbaudiht, ušwara goda-algu, proti lorberu-kroni, íšpelnijees. Pehz Greeku eeraduma tapa ta deena, kurà kahds tautas dehls Olimpijas goda-algu íšpelnijahs, ik gadus wiņa dšimtenê swineta. Tahdà deenà dewahs Olimpijas ušwaris ar saweem draugeem un radeem, ar kroni appusckkots, zaur pilsata eelahm uš Deewu nameem; un

tahdâ brihdî atgahdajahs ik katris eemihtneeks sawa lihdstau-teescha slawu; jo Olimpijas kronis atnesa uswara dsimtei un wisai dsimtenei newihstoschu godu. Tadehl tad nu Kihlons is-redsejajs preeksch sawa nodoma isdarischanas sawu goda-deenu, kurâ ap wiñu wareja dauds beedru salasitees, nekahdas lanas domas nesazelot. Un pa teesi, pils-ehku wiñsch jaw patlaban dabuja rokâs, pilsata wahrtus ari jaw lika aiñslehgt, bet tablaku wiñsch nekluwa wis. Kihlons ari drihs nojehdša, ka bij ap-mahnijees. Kaut gan laudis bij nemeera pilni un us dumpo-schanu gatawi, tad tomehr wisi pretojajs pret tahdu besdeewigu swehtku - deenas šaimoschanu. Tahda nedarba nepareišibu sajušdami, laudis saskreja no wisahm pusehm, lai waretu pili atkal atúemt tam, kas schos swehtkus, kuri tak Deeweem par godu eezelti, bij gribejis isleetoht preeksch pahrdewiga nodoma isdarischanas. Redsedams, ka wisa zeriba bij wehjá, aiñsbedša Kihlons ar sawu brahli pa slepeneem takeem un tà wiñi abi ismuka pretineeku rokahm. Tee ziti dumpineeki turejajs gan wehl kahdu laiku, bet isšalkums tos pehdigi peespeeda saweem pretineekeem padotees. Archontus aiñgrahba leelas dusmas, dsirdot ka dumpja sazehlejs esot aiñsbedšis projam. Pa at-wehrteem pilswahrteem eekschâ dodamees, wiñi atrada tos nobahlejuschos dumpineekus pee altaru pakahpeem sehšchot. Jo kas pee Deewu altareem patwersmi mekleja, to nedrihksteja it ne-weens aištikt. Tikai tad, kad teem apsolija, ka wiñu dsihwibu taupischot, tad tee lahwahs aiñwestees projam. Bet tik lihdš kâ dreboschàs rokas bij no altareem atswabinatas, tad usbruka teem apbruñoti wihri wirsu un nogalinaja wisus.

Tè nu weenâ aklas kaislibas azumirkli bij nedseedinama nelaiame notikuse. Ateheeschu deewbijibas slawa bij nu us muhšchigeem laikeem apraipita, tahs swehtakahs ehkas bij ap-šaimotas. Deeweem bij aiñ swehtahm dusmahm sawus wai-gus nowehrst no schihm mihtahm weetahm. Un kad nu ap scho laiku tihrumôs sahka truhkt auglibas un dašchadas sehergas sazehlas, tad dsiki aiñgrahbtee laudis tizeja, ka Deewu swehtas dusmas tahdu likstu tehwsemei peesuhta, tadehl ka swehtnizas sagahnitas. Wisatnigahs dusmas greešahs wis wai-raki pret Alkmaionidu dsimtu; jo weens schahs dsimtas lo-zeklis, Megaklis wahrdâ, bij tañ laikâ pirmais archonts un tadehl ari waldibas galwa. Wiña saime bij wiswairak dalibu nehmusi pee ta nošeguma pili, kad tos padewuschos dumpineekus no-

nahweja, kaut gan dšihwibas taupijums bij apsolutis. Tadehļ laudis zaur Kihlona peekaru pabaltisti, pagehreja, lai tos wahrdu lausejus un swehtnizu apgahnitajus pehz nopelna apstrahpe, jo zitadi nahktu schahda nošeeeguma dehļ wehl jo bahrga sodiba par wisu pilsatu un šemi.

Muišchneeki schaubijahs schurpu turpu ilgu laiku; tee negribeja scho nošeeegumu nosodiht, sawas kahrtas draudšibu sajušdami. Un sawas kahrtas samaņa augtin auga jo leelakâ mehrâ, jo stipraki pretineeku wehtras bals wisur sazehlahs un jo skarbaki dumpigais laiku gars muišchneeku privilegijas sahka apkarot. Ja kas schaf spaidoņa laikâ buhtu gribejis palihdšibu sneegt, tad tam šinams wajašēja tahdam wihram buht, kas pee muišchneekem stahweja godâ zee-nâ, kam turklaht netruhkst tahda politiska skateena, kas sneedšahs pahri par paschu kahrtas labumu, un kam kruhtis walda tehwušemes mihlestibas spehks. Un luhk! Nemanot tahds wihrs bij Atikâ, partiju aukahm trakojot, pat laban wihra gadus aišsneedšis. No Atikas wiskreetnaka dšimuma, slawena Kodra dšimtas šars buhdams, spehja schis wihrs gan palihgu sneegt. 'Solons wiņa wahrds.

Trescha nodala.

'Solona dšihwes gahjums un wiņa likumi.

'Solons peedšima ap to laiku, kad Psametichs uškahpdams uš Egiptes waldibas krehsu Greekeem preeksch juhraš-tirgoschanas daudz jaunu zeļu atwehra. 'Solons tapa pehz meesas un pehz gara brangi ušaudšinats un ismahzits, jo toreis jaw Atehnê šeedēja jaunekļu isdailinajums pilnigakâ mehrâ ne ka kaut kur zitur. Nerimstoscha kahriba pehz mahzibahm pawadija wiņu no masahm deenahm lihdš pat sirmam wezumam. Jaw nahwes gultâ guledams esot wehl 'Solons sawu peekususchu galwu pazehlis, gribedams sawu draugu sarunas isklausees. Mahzibu kahrums un mantibas mašums ušwedinjaja 'Solonu zeļâ dotees, pasauli apluhkot un turklaht ar prezoschanu (tirgoschanu) nodarbotees. Tâ tad ar pascha kugi braukdams, 'Solons apmekleja tahlus ostus pa šemju šemehm, Atehneeschu prezes turp aišwešdams un no swescheenes atkal

jaunas us tehwiu pahrwešdams. Wiña azu jautrumam, wiña gara modribai newareja išslehptees to laiku zenšchanahs un dšihšchanahs, kas bij manama pee wiseem juhras krasteem. Tahdu dšihwes rosibu redšedams, 'Solons noprata, ka ari wiña tehwiã tee wezee eestahdijumi no tehwu-tehwu laikeem nule wairs newareschot ilgi turetees; jo kur tikai muišchneeki ween wisas teesas un teesibas sawàs rohkàs tur, tur newar zits ne kas usplaukt kà netaisniba, wehrdšiba un nabadšiba. Tadehl bij paredšams, ka Atikã ari wairs newareja turpmak pastahweht tahdi eestahdijumi, zaur kureem lauščhu draudšes jeb pagasti tapa waditi kà behrni, kam ne paschu wałas, ne paschu gribas, nedš paschu spehka jeb waras.

Kur tik 'Solons kahdu ostu apmekleja, wisur wińsch eewehroja, ka patlaban rosiga jauna lauščhu kahrtã iszehlahs, un 'Solons nojehdša it drihš, ka schai kahrtã peederehs nahkamee laiki. Schahs jaunahs kahrtas eespehjbai bij deenu no deenas ja wairak jaušsel, tadehl ka Greeki sahka gadu no gada jo plaschaki rositees, satikdamees gan ar paschu kolonijahm, gau ar nupat wińeem atwehrto Egipti. Pehz 'Solona dohmahm wajjadšeja ari Atikã wisai lihdsšchinigai dšihwei pahrgrošitees, lai gan Atikas aristokrati steidšahs, jaunos turibas awotus sew par labu išleetaht.

Un kad nu 'Solons pehz sawas dšilas atjautas mehra bij atskahrtis, ka wezee eestahdijumi wairs naw paturami, tad wińsch sahka tuliht jo dšilaki par sawas tehwišchkas nahkoschu labklajibu pahrdomaht, jo 'Solona sirds un prahts, pat tahlã sweschumã zeļojot, palika pastahwigi un neschaubigi saweenoti ar tehwsēmes likteni. Wisu ko wińsch aplubkoja un eewehroja, to wińsch sawã prahtã pahrdomaja us sawu tehwsēmi šihmedamees. Redšedams, ka senejee waldibas eestahdijumi daudš walštis bojã aišgahja, 'Solons pa schaubigeem juhras wińeem braukdams, sehdeja gan daudšreis dšilàs domàs eegrimis wirs sawa kuga: wińsch mekleja sawã nodabã pehz ta zela, pa kuru lai waretu sawu gan mašo, bet mihļo tehwsēmi zaur draudoschahm wehtrahm un bangahm laimigi iswešt zauri un to pa reiš un stipri sagatawot us tahdu slawenu un laimigu nahkotni, kahdu 'Solons jaw sajuta nolemtu preeksch sawas tehwišchkas.

Par leezibu ka 'Solons ne ween to wehrã lizis, kas tuliht pascham kaut kahdu labumu atnesa, bet wisu, ko tik par ee-

wehrojamu nogida, lai schè peeminam, ka wińsch bij deesgan smalki ar Egipteeschu statistikas darbeem eepašinees. Statistiski pahrskati un rahditaji bija Egiptê no senu seneem laikeem pašihstami, lai gan preeksch Greekeem tolaik tee ne kahdà swarà nestahweja.

Tà 'Solons kugineeks un tirgotajs buhdams, isauga pamašahm sawai tehwsèmei par glahbeju no bojà-eeschanas, par slaweno likumu-deweju. Bet us sawu roku ween 'Solons nespehja sawas tehwijas wezos eestahdijumus pahrgrošiht. Un ar waru waj karu wińsch negribeja lihdšschinigo buhschanu salaust. Tadehł bij wajjadšigs, ka 'Solona kreetnahs domas ispaudahs pa tehwsèmes eeleijeem un kalneem. 'Solonam wajjadšeja tahda goda un zeenibas ispelnitees, ka wińam wareja uštizeht wisas walšts pahrlaboschanu un atjaunoschanu. 'Solons bij jaw jaunekla gadòs usšihmejees zaur tahdahm ihpašchibahm, kas godu un mihlestibu sazeł. Nopeetniba un lehnams, gaisch prahts un skaidra tikliba pazehla wińu pahri par daudš ziteem. Bagatigi ar gara dawanahm isgrešnots, wińsch israhdija wisur godpratibu. 'Solona wahrds tika pat laban jaw pa wisu Atiku daudšinahts. Wińsch bij dašchu dšeesmińu sazerejis, un Atehneeschi tahs labpraht lasija, jo eeksch 'Solona dšeesmahm atradahs dšila atjauta un skarba pretoschanahs pret aristokratu nedarbeem. 'Solons bij daschus no teem nelaimigeem, kas parahdu dehł bij pahrdoti par wehrgeem, no ahrwalstneeku rokahm ispirzis un sawai dšimtenei atdewis. 'Solons štahweja wihra gadòs, kad augscham peeminetais Kihlona dumpis iszehlahs. Kà jaw sazihts, tad pret Kihlonu sazehlahs ziti muišchneeki un šemneekeem palihgà nahkot, isdewahs gan Kihlona nodomu isnihzinaht, bet ne wis Atiku no bojà-eeschanas pawisam isglabt. Aristokrati speeda, naudas augłotaji šihda, laudis krita ar ween jo dšilaki nabadšibà un parahdòs, un kas negribeja waj nespehja aišeet zitur kur us dšihwi nomestees, tas sašaisijahs us dumpja iszelschanu. — Kas glahbs Atiku no bojà-eeschanas?

Augscham jaw peeminehts tas ihgnams, kas iszehlahs pee laudim tadehł, ka Kihlona dumpi apspeešhot, waldońi bij swehtos pils-altarus sagahnijuschi. Sche nu bij 'Solonam palihgà janahk, lai schi leeta kłuhtu pa reiši un taisni isjuhdita un notesata. Ar dedšigeem wahrdeem 'Solons raudšija sawas kahrstas lozekleem peerahdiht, zik breesmigs tahds notikums.

Wińsch íssazija skaidri gaischi, ka laudis itin pa reiši darot, tahdai aristokratijai neústizedami un tos nezeenidami, kas kawejahs sawas rokas tihriht no ašinaiša nošeguma; un ka buhtot loti leela aplamiha, ja muišchneeki nemptohs likstâ mešt wisu sawu stahwotni un aiškahrt wisas tehwsemes meeru un labklahjibu — tahdu sawas kahrtas lohzekļu labad, kuri bij nošeguschees. 'Solonam ísdewahs gan sawejohs pahrleezinaht no ta, kas darams. Alkmaionidi padewahs tai teesai, ko wińu teesaschanas dehł no 300 muišchneeku kahrtas lozekleem sastatija. Schi teesa atšina Alkmaionidus par wainigeem un nospreeda, ka wisi nošeedšneeki trimdâ leekami (is tehwušemes ísraidami). Klusu un ne no weena nepawaditi aišgahja wińi garâ rindâ pa nelaimes wahrteem ís pilsata projam. Dašchi schahs dšimtas lozekli bij gan pa tahm starpahm nomiruschi, bet wińu truhdeem tomehr neatlahwa tehwsemes klehpî duseht, wińus ari aišweda prom pahri par tehwijas robešchahm. Tad 'Solons íssazija, ka wisam pilsatam wajagot pret Deeweem pašemotees, lai no grehkeem atswabinatos. Wińsch tadehł íšgahdaja, ka to slaweno preesteri un paregonu Epimenidu no Kretas ús Atehni ataizinjaja, lai tas pamahzidams un upuredams aiškahrto saderibu ar neredšameem spehkeem íslihdšinatu. Ar swehteem lorberušareem eeswehtija atkal no jauna namus, altarus un ungunskurus. — 'Solons mehginaja atjaunotus spehkus no eekšchigahm kildahm nowehrst un wiršinjaja tos ús sirdigu darbu ísdarischanu. Diwi tahdi darbi sazehla 'Solonam leelaku slawu. Atehneeschu kaimińi, proti Megareeschi, bij wińeem Salamis salu atnehmuschi. Atehneeschi bij dašchadi mehginajuschi wińu atkal sawâs rokâs atdabuht, bet welti. Beidšot tee nospreeda tahdas weltigas domas pawisam atmest, bet 'Solons tahs neatmeta wis. Ísdewigâ brihdî wińsch šinjaja Atehneeschu sirdis tà aišgrahbt un ús karu eekarsinaht, ka tee wehl reiš ísrihknojahs pret Megareescheem. Un luhk — Atehneeschi schoreiš pahrspehja pretineekus un atnehma teem sawu Salamis salu.

Otris wiseem patihkams ísdarijums bij schahds. Kiras pilsatneeki bij Greeku swehtnizi Delfôs aiškahruschi un no teem laudim, kas ús Delfeem tizibas labad aišzeļoja, nepareišus maksajumus ísspeeduschi. Tahda grehziga pahrgalwiba bij zeeschi sodama un 'Solonam laimejahs ari scho nebehdibu ísdeldeht.

Zaur tahdeem darbeem kluwa wisur pašihstama 'Solona tehwsèmes mihlestiba, wiña skaidrais tikums un dšilà atjauta. Tadehl sahka jaw daschi uš wiñu sawas azis greešt kà uš ihsto tehwsèmes isglahbeju no wisahm to laiku wehtrahm. Drangi kahdi wiñam peedahwaja to padomu, lai wiñsch tik grabbjot waldibas pawadas rokâ, Atikai par tiranu usmesdamees. Pateesiga pretineeka wiñsch neatradischot, ja nemschotees wezos eestahdijumus ar joni salaust un sagahst, jo tee tik tehwsèmei par nelaimi ween wehl pastahwot. — 'Solons gan nogida, ka lauŝchu nemeeriba jo turpmak wairosees un ka tiranu waldibai jaiŝzelahs, ja zitadi newarehs glahbtees; tomehr wiñsch ar wara negribeja to sen un daudŝkahrt pahrdomatu darbu ušsahkt. 'Solonom nepeetika kaut kahda azumirkliga labuma panahkums. Wiña noluhks sneedŝahs tablaki. Wiñsch gribeja tehwijas satwersmai pa teesi stipru pamatu ušzelt, laudim tiklibas spehku isgahdadams. Pehz wiña prahta wajjadŝeja tik tahs saites saraustiht, kas tautas leelako daļu behrnibas kahrtâ noslodŝija. Tee no laiku gara pagehretee pahrlabojumi bij isgahdajami, bet tas, kas labs un dahrgs no tehwu laikeem, bij paturams.

Tai gadâ, kad Medijas karals Astiagis eesahka waldiht, proti 594tâ gadâ preeksch Kristus, kluwa 'Solons par archontu jeb waldoni eezelts un par likumu - deweju israudŝihts. Kad wisu wehl reiŝ bij dšili pahrdomajis, tad wiñsch peeñehma scho swarigu amatu; lai gan otras partijas mantguwiba un pahrgalwiba pret ikkatru pateesigu pahrlabojumu sihwi pretojahs. 'Solona noluhks bij: nospeedigo waldibu atzelt, ko tautas maŝaka daļa tai leelakai par nelaimi rokâ tureja; bet ihsti pilnigu demokratiŝti jeb lauŝchu waldibu wiñsch wehl nedomaja eewest.

Diwi swarigi eerehdijumi atwehra jauneem likumeem zelu, proti 1) 'Solons atzehla Drakona likumns, tos ween paturedams, kuri uš slepkawibas sodischanu ŝihmejahs. 2) Otrs darbs bij nastu paweglinajums. 'Solons ruhpejahs wispirms par to, ka ta naidiba un niziba, kura bij ar laiku starp Atikas eedŝihwotaju kahrtahm iszehlusehs, tiktū waj pa wisam isdeldeta. Tâ tad wiskarstaki bij jagahda par to, ka waretu tahs daŝchadas partijas islihdŝinaht, eekam eenaidis breesmigakâs leesmâs eedegtos. Tas nebij isdarams ne zaur speeschanu, nedŝ zaur wiltigeem mahñu-eestahdijumeem, bet tahdu waldibu ušzeltot, kurai wisas kahrtas wareja uŝtiziġi padotees, sawu ihpaschumu

un ihpaschibu nepasáuedamas. — Wispirms 'Solons ruhpejajs par šemes laúschu buhschanu. Ja gribeja us labakeem, droschakeem laikeem zereht, tad waijadseja laúschu behdas, wiú suhru likteni pa preeksch atweeglinaht un spehzi-naht. Bet kur lai tee newalige, nospeestee laudis, kuru tihrumi bij ar parahdeem apkrauti, kur tee lai gan teek pee tizibas, sirdsdroschibas un zeribas? Ja schis posts laúschu leetás buhtu palizis pa wezam, tad tas buhtu bijis laudim tikai par ísmeeklu, kad teem buhtu politiskas teesibas peesolijuschi taí weeta, kur teem waijadseja nepazeeschami grotas likstas atweeglinajuma. Tahdas politiskas teesibas nebuhtu ne kahdus labus auglus atnesuschas, kamehr semneeki stahweja pawisam muischneeku rokás, sawu grunts-un parahdu kungu wará.

Tè nu bij 'Solonam jausáhk ar to wisgruhtako darbu, jo preeksch likuma deweja tas tas gruhtakais darbs, kad waijaga augoschai nabadšibai pretim stahtees, un kad tee lahsti ísnihzinami, zaur kureem íssuhktas laúschu kahrtas sahk deenu no deenas jo leelaká postá eegrimt. Bet ari sche sínaja 'Solons lihdsekli atrast. 'Solons prata daudš muischneekus pahrlleezi-naht, ka tikai waijadsigá brihdí peenešti upuri wiúus wehl warot no draudoschas nelaimes ísglahbt. Ja nespehschot waijadšigo atlihdšibu sneegt, tad wisa muischneeku wara drihsúmá ísnihschot ká pelawas. — Daudsí nojehdá schahda padoma pateesibu. Bes tam palihdseja pee laúschu suhra liktená atweeglinaschanas paschas Greekijas laimigais klimats, kas semneekus tahdá postá neegahsa, kahdu redšam pee šemeelneekeem.

Jaw augscham peeminehts, ka naudas kahriba draudeja ká niknas šables wisur labo sehklu ísnihzinaht un ka semneeku mahjas aišgahja zita pakal zitai wehjá, deedelneeku bareem augot. 'Solons paredseja, ka šemtureem peederehs nahkoschee laiki, tomehr wiúam bij Jaredš, ka pa tehwijas eelejahn mašee gruntneeki kluwa ísnihzinati un ka kalnajós un gar juhras krasteem íszehlahs jauna audše, kas tik us to deenu gaidija, kad waretu wisur wezus eestahdijumus bes šehelastibas sagahst. Tadehl waijadseja drihs un droschi palihdseht. Tahds droschs walstswihrs ká 'Solons nedrihksteja atrahtees no tahdu likumu eewedeena, kuri wiskopigas labklahjibas labad aiškahra senpastahwoschas priwat-teesibas, un kurus newareja eewest, parahdu dewejeem daudš maš skahdes nezeeschot.

'Solons ísgahdaja ískihlaschanas aprobeschojumu. Wiúsch

aísleedśa, parahdu dehł paschus parahdneekus jeb wińa peederigos kihlahm ńemt. Tà pawairoja Atehneeschu walsts sawas paschas godu, sawus eemihneekus godà turedama. Otrkahrt tika naudas wehrtiba paaugstinata, zaur ko parahdneekeem bij jo drihsák eespehjams, sawus parahdus nomaksaht. Eesahkot ar scho likumu neweens negribeja meerà buht. Parahdu deweji tadehł nè, ka teem bij drusku japaspehle, kaut gan bij zerams, ka nu sawus parahdus wareschot eedśiht, un nabadsíbà eegrimuschee laudis bij atkal zerejuschi, ka parahdus pawisam atlaidischot, ka śeme kluschos tarp wiseem weenlihdśigàs dalàs isdalita, kà bij pee Sparteescheem notizis. Bet pretestiba drihs norima. Waldiba atlaida saweem parahdneekeem sawus parahdus un palaida eekihłatos walà. Ari 'Solons atlaida gan pa dalai gan pa wisam maksajamo teesu saweem parahdneekeem par apleezinajumu, ka wińam wisas tehwsēmes labklahjiba stahw augstakà wehrtibà ne ka pascha labums.

Ari zinschu-mehrs tika zaur likumeem nospreests un zaur to naudas augłotaju pahrgalwiba aprobeśchota. Tà tad nu wareja atkal daudś śemneeku no jauna kahrtigu saimneezibu ussahkt un kreetnais 'Solons, par sawas darboschanahs sekmehm preezadamees, wareja sawàs dśeesmàs paschu śemes mahti par leezineezi peesaukt, ka schi zaur wińa publińeem bij atswabinata no kihlu-akmeńu sen eenihdetas nastas. Un lai Atikas behrneem us nahkoscheem laikeem newaretu tahds posts iszeltees, tad tika likumidoti, kuri aprobeśchoja kapitalistu tihroma kahribu, likumi, kas aísleedśa śemneeku mahjas jo turpmak ispostiht nedś usłahwa daudś gruntsgabalu weenàs rokàs saweenot.

Schà nu bij laba rinda swehtigu likumu; zaur wińeem zehlàs Atikas laudim tahds labums, kahdu ziti tikai ar asinaińeem kareem bij panahkuschi. Bet wisi schee nolikumi isťaisa tikai 'Solona darba eesahknmu, to ta nosauktu nastu atweeglinajumu.

No schahdahm nastahm atweeglinatee Atikeeschi wareja nu jo swabadi un jo droschi pa to zełu staigaht, kursch scho maśo śemiti noweda lihdś wisangstakahm slawas pakahpenehm.

Tee ziti 'Solona likumi atteezahs us Atikas pilsonu eedalijumu us klasehm un us waldibas amatu eestahdijumeem un wińu isrihkoschanu.

Toreisejee Atikas eedśihwotaji bij pa dalai schahs śemes

ihštee behrni, pa daļai ahršemneeki, pa daļai wehrgi. Preeksch apdeeneschanas un ziteem sibkeem rokas darbeem tureja wehrgus; bet tee ne kad nebija ne pee kahda šemes gabala peesai-stiiti. Wiñi peedereja gan saweem kungeem, bet likumi wiñus apsargaja pret netaisnibu un pahrestibu. Katram wehrgam bij ta teesiba dota, pagehreht, lai zitam kungam pahrnod. Un kas Deewa namâ patwerumu mekleja, to nedrihksteja it ne-weens aiškahrt. Atswabinatee wehrgi tika ahršemneeku kahr-tai peeskaititi. Ahršemneeku jeb eegahtûu peemita Atikâ gandrihs pus tik dauds kâ šemes ihsteneeku. Schee bij pa da-lai amatneeki pa daļai kuptschi, kas no zitahm šemehm bij schurp atnahkuschi, lai waretu scheit godam sawu maiši pel-nitees. Ahršemneekeem nebij brihw šemes-peederumu pirkt. Wiñeem bija dašchadi mesli jamaksa, kâ patwersmas-, amata-un kara-mesli. Teesas preekschâ wiñus aištahweja kahds no pilsoņeem. Godigi un uszihtigi eegahtñi ispelnijahs dašchreis pilsoņu pilnigas teesibas.

Lihds schim bij starp Atikas ihsteem eedšihwotajeem di-wejadas kahrtas. Weenai, teem aristokrateem, peekrita wisas teesibas, otrai tikai wařiba un aištahweschana zaur teesahn, bet zitas teesibas, ne kahdas. Scho nepareisigu ļauschu kahrtu noschkireenu newareja wairs ilgak patureht.

Atehneschu walsts, tâ mahzija 'Solons, neesot wis tahds eestahdijums, pee kura lai tik un tik islasitas dšimtas ween zaur mantoschanu pilnigu dalibu ņemtu, bet tâ kâ Apolona tiziba wiseem par peederumu peenahkaks, tâ waijaga ari pee tahs walsts, kuru Joneeschu ziltis uszehluschas, wiseem walejeem walsts eedšihwotajeem, kuri no atiskeem wezakeem peedšimu-schi, dalibu ņemt. Wiseem peeder tee labumi, kurus schi walsts atnes, wiseem tee peenahkumi, kurus ta usleek, jaispilda, zik ik katram eespehjams. Bet tadehļ ari preeksch wiseem newar buht weenadas teesibas; jo tas buhtu nepareiši, ja tam pawalst-neekam, kura dšimta jaw no seneem gadusimteņeem Kefisas eeleijâ sawu sainneeziibu peekopuse, nebuhtu wairak dalibas pee walsts leetahm, ne kâ kahdam rokpelnim, kam wisur mahju-weeta, kur tik pelņas atrod. Sinadams, ka swabads un turigs šemturis arweem gataws sawai walstei kalpot, 'Solons ņehma eewahkuma leelumu par politiskas teesibas mehru, proti eenah-kuma leelumu no tihromeem, newis no skaidras naudas, jo zi-tadi tee kuptschi, laiwneeki, fabrikanti, naudas-mainitaji buhtu

zitus pahrspehjuschi un naudas auglotajeem buhtu beidšot weenigais gods rokâ kluwis. Zaur to šeme tika gan dahrgaka, bet nu ari remdejahs Atehneeschu kahroschana pehz kustinamas mantas, un turibas ahtraî isnihkschanai bij zik nezik robešchas eezeltas.

Schis eestahdijums paskubinaja Atikas eedšihwotajus sew weenlihdšigus šemes gabalus eegahdatees, jo wiseem, kas tik gribeja dalibu ņemt pee walsts leetahm, wajađšeja eeguhteos un patureht peeklahjigu šemes daļu beš parahdeem. Jaunai aristokratu audšei sche bij weseligs dšenuls, kas tos peespeeda sawu no tehwa eemantotu muišchu labi apkopt. Tâ tad 'Solona nolikums nebij wis wisus lihdšschinigus pamatus safaušis, jo aristokrati bij un palika tee bagatakee šemturi. Wiņu teesibas teem nebij pa wisam atņemtas, bet tikai ar jauku salihgumu atkal ušfizetas.

Bet ta nu bij ta leelâ starpiba pret senakeem laikeem, ka schihš teesibas wairs nebij muhšchigas un weenigi ar aristokratu dšimtahm ween saweenotas. Politiskas teesibas ik katrs pašauđeja, kas tahs ar ween no jauna neišpelnijahs, un zits atkal, kam tahdas teesibas lihdš schim wehl nepeekrita, wareja wiņas zaur ušzihtibu, strahdibu un pascha spehku eeguhteos.

Lai nu muišchu un muišchiņu leelums waretu buht par peeklahjigu politiskas teesibas mehru, tad wajađšeja wisu muišchu leelumu pehz gada augļu mehra sastadiht derigâ pahrskatâ un tad wisus šemturus eedaliht ihpaschâs schkirahs jeb klasês. Te japeemin, kâ nu 'Solons atrada isdewigu brihdi, ari sawus eewehrojumas par statistikas darbeem, ar kureem bij Egiptê eepašinees, isleetaht.

Wisi pilsoņi kluwa uš 4 klasehm noschkirti: Pee pirmas schkiras jeb klases peedereja tahdi šemturi, kas spehja ušrahdiht, ka tee 500 mehru labibas no saweem tihromeem eewahkuschi. Pee otras klases peedereja tee, kas eewahka 300 mehru, pee treschas tee, kuru eewahkums sneedsa lihdš 200 mehru labibas jeb tam lihdšigu mehru no ziteem lauku augļeem. Wisus zitus, kuru eewahkums bij wehl mašaks, peeskaitija pee zeturtahs klases.

Pezh schahda augļu eewahkuma mehra tika pilsoņu teesibas un wiņu peenahkumi isdaliti; tadehl tad nu bagatakeem muišchneekeem peekrita augstakee walsts amati, lihdš ari ziti pilsoņi pee leelakeem tihromeem peekluwa, ušzihtigi strahdadami.

Semturus sémakâs un augstakâs klasês eedalidams, 'Solons turejâhs pee tahs pahrleezinaschanahs, ka tikai leelaks sêmes ihpaschums, labi apkopts, speh jot tik daudâs walas un swabadibas no leekahm behdahm pasneegt, zik katram wajjaga, kursch it ihpaschi grib ar waldischanas leetahm nodarbotees. Bes tam mehrenas bagatibas zaur zaurim wajjaga ir teem, kas grib saweem behrneem dot jo pilnigu un augstaku gara iskop-schanu, ka lai tee wehlak spehtu ar smalku ismaunu un dro-schaku spehku dalibu nemt pee walsts waldibas. Beidsot 'Solonam bij weenumehr us to jaskatahs, ka lai zaur senejo eestah-dijumu ahtru un neschehligu salauschanu, wisa maâsa sêmite nesagahstos neisglahbjamâ likstâ. Tadehl 'Solons aristokrateem uslahwa daudâs maâs wirsrozibas, kuri tak wairak prata un mah-zeja ar waldischanu nodarbotees, ne ka tee lihds schim pilnigâ behrnibâ dsihwodami maâsee sêmturi. Scha peelihguma labad 'Solons tikai wareja zereht, ka aristokrati peenems wiina jauno walsts isrihkojumu, jo 'Solons pats mehdâ ar greânu pasemibu saziht, ka wiinsch saweem lihds tautescheem neesot wis tos labakos likumus dewis, kas ween pasaulê buhtu atronami, bet tos labakos no teem, kurns wiini buhtu peenehmuschi.

Bet to ari redsam, ka aristokratu preekschroziba walsts-leetâs wairs nedibinajâhs wis us wezahm sakaltuschahm lauâschu kahrtas priwilegijahm. Tagad turpretim wareja katris, kam ween wajasiga spehka un patikschanas netruhka, pazeltees augstu. Un pa tahm starpahm wareja tee maâsakee sêmturi, kas nu ari tika peelaisiti pee dascheem waldischanas amateem, eemahzitees us paschu kahjahm stahweht, tee dabuja pamaâhm ar walstdarischanahm jo dsilaki eepasihthees. Zaur to ispaudahs politiskas mahzibas deenu no deenas jo plaschaki starp laudim.

Pehz 'Solona likumeem tika waldischanas darbi zaur schahdeem eestahdijumeem isrehditi.

1. Tautas sapulzei peekrita ta wisleelaka wara. Wiina bij ta ihstâ likumu deweja un spreeda par teem wis swarigakeem pahrwaldes darbeem; ne weenu walsts-amata-wihru jeb eerehdni (Beamter) newareja zitadi eezelt ka tikai zaur tautas sapulzi. Wiina bij daudsreis jauânemahs soga amats swarigakâs kildu leetâs. 'Sapulzeta tauta nospreeda waj karsch ussahkams jeb né, ta nospreeda gala spreadumus par nodere-jumeem ar zitam walstim nosazija zik meslu katram dodams, kam kahda goda alga pasneedsama, kahdas ehkas buhwejamas,

kà tautas swehtki swinami, kahdam eegahtnim pilsoņu teesibas dahwinamas. Tautas sapulze pahrluhkoja walsts-amata-wihru jeb walst-eerehdñu darbus.

Kahrtiga tautas-sapulze tapa sasaukta, kad bij walsts-eerehdñi amatôs eezelami, jeb kad teem, no sawa amata isstahjotees, bij jadod lahgadiba par saweem darbeem. Zitadi waijadseja tautas sapulzi ik reisas sasaukt, kad atgadijahs par kaut kahdu swarigu leetu ko nospreest. — Us tautas sapulzi wareja ik katris atnahkt, kas bij pahri par diwidesmit gadeem wezs. Gala speedums tika zaur balsu wairumu nospreests. Eepreesch notureja schahdas sapulzes kahdâ kalnâ ne tahlu no Atehnes pils, wehlaku pilsata diwatrona jeb teatra-ehkâ.

Tà tad waldibas swarigakàs leetas kluwa wisai tautai preekschâ zeltas, jo tautas sapulzê uslahwa katram spreest un lihdsi balsot un zaur to par walsts labklahjibu gahdaht. Lai pilsoņeem buhtu eespehjams tahdu peenahkumu peepildiht, tad 'Solons gahdaja it sewischki par kreetnu behrnu audseschanu.

2. Leelà padome. Wiņa isrehdija tekoschus waldischanas darbus, pahrraudsija walsts mantu, wadija tautas sapulzes speedeenus un salihga noderejumus ar ahrsemneekeem. Agrak tapa ikatru gadu tsethrisimts wihru no tahm trim augstakahm klasehm eezelti par schahs padomes lozekleem. Wiņai peenahzahs tohs preekschmetus, kas tautas sapulzei preekschâ zelami, sagatawot un pahrspreest un tad schahs sapulzes sasauzeenu isrihkot un speedumus wadiht. Atika bij ap 'Solona laikeem wehl tsethrâs draudsês eedalita, no kurahm ik katra simts lozeklos preeksch padomes suhtija. Eekam iswehletee lozekli padomê eestahjahs, tika tee pahrbaiditi. Schis eksamens nesihmejahs wis us jauneezelta padomneeka mahzibahm, bet us wiņa tiklibu. Wiņeem waijadseja peerahdiht, ka esot pehz sawa dsimuma ihsteni Atikas behrni, trihs audses atpakaļ rehkinot; ka tautas Deeweem pareisi kalpojusch; ka sawus paschu wezakus zeenâ godâ turejuschi; ka tehwsemes labad karadeenestâ bijusch; un ka wisus zitus peenahkumus pret tehwsemes waldiba peepildijusch. Ja kahds swarigs eemesls pret kahdu jauneewehletu padomneeku atradahs, tad to wareja tuhliht atraidiht un ari tekoschâ gadâ (waldibas laikâ) zaur balsu wairumu no amata atzelt.

Wehlaku eezehla preeksch schahs padomes peezi simts lozeklu, kuri tapa 10 daļās noschkirti, tà ka 50 lozekli weenu

mehnesi padomes leetas wadija. Preeksch katras deenas tika preekschstahws eezelts, kas padomi un tautas sapulzi wadija. Scha preekschstahwa rokâs atradahs pils un mantnizes atslahgas. Swehtku deenas isînemot, padome notureja katru deenu sawu sehdejumu. Eekam deenas darbu ussahka, notureja padomes lozekli ikreis deewakalposchanu. Tee waldoschee 50 padomneeki ehda kopâ weenâ namâ. Padomes sehdejumi tika sewischkâ namâ (pritaneionâ) notureti.

3. Lihdschingos dewiñus archontus, kas katru gadu no jauna bij eezelami, 'Solons patureja ari preeksch sawas jaunahs walsts satwersmas. Par archonteem tapa gan tikai pirmahs schkiras lozekli eezelti; bet wiñi dabuja sawu amatu zaur tautas sapulzes nospreedumu, un teem bij atbilde jadod schai sapulzei par sawa amatadarbeem. Pehz pirma archonta jeb archontu preekschneeka wahrda kluwa tekosch gads nosaukts. Wiñam peenahzahs teesu spreest par kildahm starp pilsoñeem, sewischki mantotaju, laulibneeku un aišbildñu leetâs. Tam otram archontam peekrita pahrraudsiba bašnizas leetâs, wiñam bij teesa jaspreesch tahdâs strihds-leetâs, kas aiškahra Deewa namus un tizibas eestahdijumus. Beš tam wiñsch bija preekschstahws areiopagâ, kad tur nahzahs spreest par slepkawibu, tihscheem eewainojumeem, unguš peelaidejeem.

Tas treschais archonts jeb kara archonts bij kara buhschanas pahrluhks. Wiñam bij ahrsemneeku kildas jaišjuhdi. Tee seschi ziti archonti jeb likumu-sargi bij preekschsehdetaji teesnamôs un spreeda teesu tahdâs leetâs, kuras augschejeem trihs archonteem nepeekrita.

4. To wezum wezo kakla teesu, ko par areiopagu nosauza, 'Solons aridšan patureja. 'Senak bij schis areiopags it sewischki muišchneeku waras rihks bijis, 'Solons wiñu pahrwehrta par tautas sapulzes spehzigu atbalstu. Areiopagâ eestahjahs bijuschee archonti us wisu dšihwes muhšchu, bet tik tad, ja lahgadibu par sawu archonta amatu dodami, wareja peerahdiht, ka wisu un wisur bij pareiši isdarijuschi. Areiopags bij pirmkahrt ta wis augstaka teesweeta preeksch wis swarigakeem nošegumeem, otrkahrt wiñam peekrita wirspahrraudsiba par likumeem, par behrnu audšinaschanu, par tautas dšihwi un par Deewa kalposchanu.

Preeksch tahm šemakahm teesweetahm esot tautas sapulzê ik gadus 6000 teesneschi tikuschi eezelti.

Wisur 'Solons luhkoja us to, ka lai wis labaki waretu lauschu panihkuschus spehkus atswabinaht no lihdsschinigahm slodsehm. Ka wiensch wisus Atikas ihstos dehlus bij eezehlis par pilsoeem, ta wiensch padarija katru pilsoni par sawas semes un mantibas waligu ihpaschneeku. Proti lihdsschim bij katris dsimtas lozeklis ta ar wisu dsimtu kopâ saweenots bijis, ka tas ar pascha eekrahtu mantu nedrihksteja pehz sawa prahta isdaritees. Mirstot bij nauda un manta jaatstahj preeksch tahs dsimtas, pee kuras nomirejs peedereja. 'Solons bij tas pirmais, kursch zaur likumeem nospreeda, ka mireja mantu wajag pehz noliktas testamentes isdaliht. Un zik loti 'Solons gahdajis par to, lai laudis ruhpiigi nodarbotos ar tehwušemes labklahjuma pawairoschanu, to redsam no ta likuma, pehz kura bij aisleegets nemeeram iszelotees, rokas klehpî tureht. Kas nesinaja ne kam peedalitees, tas tapa no pilsonu kahrtas isstumts.

Par behrnu audseschanu, ka jaw sazits, 'Solons it sewischki gahdajis. Greeki tureja to par Deewa dotu bausli, ka zilwekam wajjagot tik pat ruhpiigi un peeklahjigi gahdaht par sawa kermeņa wingrinajumu ka par sawa gara isdailinajumu. Teem patika meesiga saloksniba, auguma daiļums, stingru bet weeglu soļu gahjeens; lozeklu sparigs weiklums un lunkanums, nadšiba un stiprums zihnâs. Skaidrs un droschs skateens un tahda attapiga ismaniba, kahdu tik tad eeguhstam, kad ik deenas no jauna mahzamees likstas pahrweikt — schihs kreetnu tikumu ahrigahs shimes stahweja pee Greekeem tahdâ paschâ zeenâ ka gara isdailejums, prahta skaidrums, weikla ismaņa mahkslâs un šinatnês. Behrnu audsinatajeem un mahzitajeem bij tadehl par to gahdaht, ka lai jaunâ audse isaugtu spehziga un warena meesigâ un garigâ šinâ. Behrnu audsinaschanas gala-mehrkis bij schahds: preeksch jaunahs audses isgahdaht ahrigu un eekschigu daiļumu un tikumu, meesigu un garigu jaunibu, weselibu un lihgsribu, proti wisus kermeņa spehkus, wisas gara dahwanas tahdâ mehrâ saderigi isdaileht, ka lai ik katrs behrns usaugtu par ihsti pilnigu zilweku pehz sawas ahreenes un eekscheenes. Tahds bij Greekeem behrnu audseschanas weidals jeb ideals. Lai schadam isdailejuma weidalam wiši, zik ween eespehjams, waretu tuwinatees, tad wajjadseja par wiskopigeem skeloschanas likumeem un eestahdijumeem gahdaht. Schee eestahdijumi bij zaur zaurim diwejadi.

Behrni, jaunekli un peeauguschee wingrinaja un spehzinaja

sawu kermenî gimnašijâs un palaistrâs, jo tà nosaza Greeki sawas wingroschanahs skolas. Eesahkot wiñas bij gan loti weenkarschas, bet ļaušchu isdailejumam un bagatibai augot, gimnašijas wehlaki pahrwehrtas par staltahm un glihtahm mahkslu-ehkahn, un kļuwa tad par beeschi apmekletahm ļaušchu sapulzes weetahm preeksch weesigas un sinatnigas sadšihwes. — Ar septito dšihwes gadu beidsahs behrneem rotaschanas laiks un eesahkas ihsta skoloschana. No behrnu-wadoņa jeb paidagoga pawaditi, dewahs tee us gimnasiju. Lai gan katram teh-wam bij atlauts, sawus behrnus ismahziht tahdâs sinatnês un tahdôs mahkschlôs, kahdi pascham patika, tad tomehr wingroschanahs un mušika bij wiseem jamahzahs.

Gimnašijâs wingrodamees, Greeki zensahs pehz pareišas peemehribas un wisatniga un weenada kermeņa isdailejuma, lai zilweka kermens waretu kļuhst par gara skaidro spoguli. Eesahkot gan wingrojahs tik kermeņa dehl, bet Greeki drihs nojehdša, ka wingroschanahs aridsan gara isdailejumu sekmina. Jo zaur wiņu kermens neteek tikai nozeetinats un stiprinats, lunkans un spehzigs, wingroschana to ari issarga no mihkstulibas, ta eeaudsina droschibu, sahtibu, sewsawaldibu un schkihstibu un modina turklaht draudšibas juhtas un tehwsemes mihlestibu. Tâ tad Greeki usskatija wingroschanu par tahdu mahkslu, kas saderigu kermeņa isplaukschanu lihds ar gara spehzibu wairodama, sagatawo jauno audsi preeksch dšihwes un walsts darbeem. Tadehl wiņeem wingroschana ne ween preeksch behrneem par skolas-mahzibu, bet ari preeksch jaunekleem un peeauguscheem, preeksch wisas tautas, dereja par swarigo isdaileschanas lihdsekli. Aristotelis leezina, ka tee bijuschi tee skaistakee zilweki par wiseem, kas wingroschanahs mahkslu pareisi ismahzijaschees.

Otrs skoloschanas eestahdijums atteezahs it taisni us gara apgaismoschanu un dwehseles isdaileschanu, ko par mušisku isdailejumu nosauz. Mušas bij deeweetes, saules meitas, kuru warâ un šinâ stahweja wis kas sneedsahs pahri par ikdeenischkeem maišes un pelņas ruhpesteem, un kas istaisa zilweku dšihwes augstako skaistumu un lihgsmitibu. Mušu wadons bij Apolons, wisaugstaka Deewa dehls. — Mušiska mahziba pasneedsa behrneem to mantu, kuru wehl ari muhsu skolâs mehdš pa daļai mahziht. Skoleni mahzijahs lasiht, rakstiht, rehki-naht un Deewus godaht un zeeniht. Par lasamu grahmatu

dereja daščadu rakstu krahjumi no slawenako rakstneeku darbeem. Sewischki stahsti un sazerejumi no Homera un ziteem slaweneem tautas wihreem, lai skoleni, ar wiņu darbeem eepašihdamees, zenstos wiņeem lihdsīgi kluht. Mušika bij wiseem jamahzahs.

Kitarists jeb mušikas mahzitajs ar stingru rihzibu waldidams, mahzija spehleht un dšeedaht. Turklaht behrneem tika eerahdits dšili jo dšili, kà dšeesmas wahrđi rindàs pehz sawa spara, rituma un meldijas kopà salikti.

Mušiskai mahzibai bij tahds gala mehrkis eesprausts: jauneku garu modinaht un attihstiht tahdà mehrà, ka lai gars sawu eekschigu kodolu un sehrđi spehtu israhdiht redsamòs darbòs kà mahzibas seedus un auglus. Pee mušiska isdailejuma peedereja ari filošofijas mahzibas.

Mušika un dšēja, kokle un dšeesmas, stahweja pee Greekeem augstà godà; wiņi tahs tureja par augstibas, kreetnibas un skaistuma isaudsinatajahm, par ik katra tikuma dšemdetajahm, jo Greeki nojehdša, kà mušikas un dšejas lugas, kas naw zits ne kas ka diščanas dwehseles auglis, spehj eedehstiht daiłumu ari ta zilweka dwehselē, kas kahdu lugu eemahzahs spehlet un dšeedaht. Mušika bij tadehl ar Greeku dšihwi wisadi dšili kopà saauguse. Kas mušiku nedš prata nedš mihłoja, to Greeki tureja par ļaunu zilweku.

Wisu, ko Greeki mahzijahs, wjadšēja dšihwē par isdailinajuma šeedu un augli kreetnòs darbòs israhdiht. Tadehl tad skoleni mahzijahs koru-dšeesmas ar dramatisku raksturi. Goda un swehtku deenàs parahdijahs schahda isdailejuma jaukums un grešnums, weiklums un spehks, un saprotams ka aišguhtniba tad jo leelà mehrà sazehlahs, kad tautas-swehtkus swinot, sapulzejuschees ļaudis luhkoja uš sawas jaunakàs audses winribu un šaloksnibu garigà un meesigà šinà. — Tà isaudsinati un isdailēti mahzekli spehja gan sawai tehwsemei godu un slawu atnest. Atehnē bij behrnu audšinaschana glušchi priwatleeta un walsts-waldibai tik peenahzahs skolas eestahdijumus pahrraudsiht un par sawahm gimnašijahm gahdaht. 'Solons bij ari tahdu likumu dewis, ka ik katram behrnam wjadšēja kaut kahdu amatu eemahzihtees. Ja kahds tehws par to nebij gahdajis, tad tas wezuma deenàs nedrihksteja atbalstu prasiht.

Pehz augscheja pilsoņu noschkihruma uš 4 klasehm 'Solons isdalija neween pilsoņu teesibas, bet ari peenahkamus un nastas

preeksch walsts waijadśibahm. Tà tad mesli jeb walsts maksajumi bij pehz lauku eewahkuma mehra nospreešchami. Ta zeturta pilsoņu klase, tee rokpeļni tapa pawisam atswabinati no meslu doschanas. It sewischkas goda-nastas peekrita aristokrateem, proti teem peenahzahs dašchas walsts waijadśibas gluschi par sawu maksu isdariht, kà teatra apkopschanu, kahda kara-kuga isrihkoschanu, walsts gimnašiju apgahdaschanu. Bagatee nehma tahdas goda-nastas labpraht us saweem kameescheem, jo zaur to wiņeem peekrita ari daščadas goda-teesibas un tà teem bij weegli eespehjams godu un slawu pee saweem lihđstautescheem ispeļnitees.

Ari to šinaja 'Solons preeksch tehwušemes derigu esam, ko tagad kà kahdu jaunu muhsu laiku isdomajumu gaismā zel, proti ka wiseem tehwušemes dehleem waijaga mahzitees un gataweem buht, tehwušemi behdu laikā aištahweht: ka wiseem jaet karā. Tadehl tad pehz 'Solona likumeem kara-deenasts bij wisatnigs peenahkums, bet kara nastas newareja buht isdalitas weenadā grubtumā. Tahm trim angstakahm pilsoņu klasehm bij jadeene kahrtigā kara-deenastā, zeturtajai tik ahrkahrtigā. Tahs diwi pirmahs schkiras deeneja jahtneekōs, tai treschai bij jadod „wešunneeki“ un preeksch šemes-sardšes jastele tee smagi-apbruņotee; tahs zetortahs klases lozekli deeneja ari šemes-sardšē, bet par „weegli-apruņoteem“ un wehlaķ par matrošcheem us kara kugeem. — Kara-algo toreis wehl ne buht nemaksaja; ik katram bij par sawu naudu jadeene. Bet par eewainoto apkopschanu waldiba gahdaja it ruhpiģi, un karā kritischee tika ar leelu brangumu paglabati, ja bij droschi un stipri pret eenaidneeku turejuschees. Glehwulos un behglus turpretim isstuhma no pilsoņu kahrtas un nepeelaida wairs pee deewa-kalposchanas. — Behru-jeb skolu gadi sneedšahs pehz 'Solona likumeem lihđs 18tam gadam; schai laikā waijadšēja wisas derigas skolas mahzibas pabeigt. Kad Atikas jaunekli bij meesigi un garigi isdailēti un spehzi-nati, tad teem nahzahs no 18ta lihđs 20tam gadam karadeenastu eemahzitees un ari daudš maš ar walsts buhschanu eepasihtees, peeauguscho runas noklausotees un wiņu darbus apluhkojot un wehrā leekot. — Teesweetās sapulzetee jaunekli kluwa, wezaku un radu klahtbuhtnē par „kareiwiģeem“ pasludinati un eeswehtiti. Tad tos peeschkihra kara pulkeem, kur tee pirmos diwi gadus par robešchu sargeem deeneja. Pehz

pabeigta diwidesmita gada tika katra jaunekļa wahrds, kas bij israhdijses par tiklu un kreetnu, walsts-ruļōs eerakstits un jauneklīs eezelts pilnigo pilsoņu kahrtā. Tad jauneklīs šwehreja Deewu preekschā swehtu šwehrestibu: „Es muhsu swehteem kara-rihkeem ne kad kauna nedarischi, es neatstahschu ne kad weenu paschu, kas ar manim kaujā blakus stahwehs, laitas buhtu, kas buhdams. Par tizibu un likumeem karoschi weens pats un ar ziteem kopā. Mirstot atstahschu sawu tehsemi ne wis sliktakā, bet labakā klahjibā. Labpraht klausischi teesnescheem un padoschos wiseem nolikteem eestahdijumeem, bet es ari neuslanschi, ja tos kas gribetu pahrgrošiht, jeb waj teem nepaklausiht. Es karoschi weens un ar ziteem kopā. Tehwu tizibu tureschi swehtu. Deews lai ir mans leezineeks!“

Tahdi bij 'Solona likumi. Kad Atikas waldiba tos bij peenēhmusi un likusi koka galdōs eegreest, tad nolika, kà desmit gadu laikā pee 'Solona likumeem lai ne ka nepahrwerschot. Pa scho laiku 'Solons aišgahjis wehl reiš us tahlu zelu pa Egipti un Maš-Ašija zeļodams. Widusjuhras krasti bij toreiš zits ar zitu tahdā rosigā satikā, ka 'Solona wahrdu daudšīnaja pa šemju šemehm.

Sweschu walstibu wirsaischi jeb firsti, kas dšihrahs eepāsihtees ar Greeku isdailejumu un to peesawinatees, kà Lidijas karals Kroišis un Egiptes karals Amāsis, wehlejahs ari ar Atikas slaweno dehlu satiktees. Tā tad stahsta, ka 'Solons aridšan wareni bagato Kroišu apmeklejis. Bet lai gan Lidijas karals wiņam wišu sawu bagatibu un mantu israhdijs, tad 'Solons wiņam tomehr leedšis pagehreto slawu, proti karali sawas mantibas un bagatibas dehl ūsteikt par wis laimigako zilweku pasaulē. Preeksch 'Solona nebij bagatiba ihstenais laimibas awots. Sawās dšeesmās wińsch to pahrlēezibu skaidri gaischi isšazijis, ka dašchreiš tautas netiklis war dšihwot bagatibā, kamehr kreetnu wihru behdas un nabadsība nospeesch. Bet wińsch ('Solons) ne kad newehletos ar pirmejeem sawu likteni ismiht nedš bagatibu pret tiklibu eemitot, kura tak muhschiga manta, kamehr bagatiba war schodeen schim, rihtu tam peedereht.

Stahsta ari, ka bagataja Kroiša walstei zaur Peršeeschu karalu Kihru sagruhtot, Kroišus 'Solona wahrdu issaukdams, esot breesmu brihdī dšihwibu isglahbees; jo wiņam bij nolemts pascham pee sewis peedšihwot, ka preeksch nahwes naw ne-

weens zilweks par ihsti laimigu slawejams. Likstens war pahrmainitees.

Wezuma deenās 'Solons peedšihwoja gan, ka aristokratijas pretineeki ar pawairotu spehku pret to sazehlahs. 'Solonam bij japahrleezinajahs, ka wiņa darbs nebij zits ne kas ka pameera išgahdajums starp daščadahm tehwsēmes partijahm. Lai gan Atikai nahzahs aridsan tiranistes waldibu us kahdu laiku peedšihwot, tad wiņai netruhka tahda pamata, wirs kura war tautas labklahjiba usšelt pilnigai demokratistei išzelotees. Par to bij 'Solons gahdajis, tehwsēmes un sawu laimibu ne kad ah-rigu notikumumu atkarenibâ nemekledams. Wińsch nomira 559 gadâ preeksch Kr. dšimschanas; wiņa truhdi tikuschi us pascha wehleschanos nowesti us Salamis salu, pehz Greeku eeraščas sadedšinati un tad pa wisu salu iskaisiti.

Dašchi no 'Solona likumeem pahrgahja wehlokš laikš us Romeescheem un sasneedša no tureenes ari zitas Europas tautas. Tadehl waram saziht, ka 'Solons naw tik preeksch sewis un sawas tehwsēmes ween dšihwojis un strahdajis. Un tadehl gan saprotams, ka schi wihra slawa paleek nemirstiga. 'Solona wahrdu pašihst wisur, kur kultura tautas modina us dischaneem darbeem. Ir Latweeschu skoleni šin par scho slaweno Greeku tauteeti ko pastahstiht. Schi raksta noluhks naw wis, 'Solona slawu pawairot, bet tikai par wiņa laiķeem un darbeem plaschakas šinas*) ari starp Latweescheem išpaust, ne ka tas muhsu ihsās šeemas-skolâs eespehjams.

*) Es atbalstos us Schöppner'a, Pütz'a, Schmidt'a u. z. raksteem.

Kronvalda Atis.

40
2

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046442